ئۆرگانی حیزبی دێموکراتی کوردستان

کوردستان

www.kurdistanukurd.com

ژماره ٧٩٨ ■ هەینی ٣١ی بانەمەڕی ١٤٠٠ _ ٢١ مەی ٢٠٢١

دامەزرانی کۆماری کوردستان لە چوارچێوەی ئێرانێکی دێموکراتیکی فیدراڵدا

سکاڵای سوننییەکانی ئێران لە حەسەن ڕوحانی نەگەیشتە جێ

دیوانی بەرزی ئێران سکاڵای کۆمەڵێک لە نوێنەرانی سوونیی ئێران لە حەسەن ڕوحانی، سەرۆککۆماری وڵاتی ڕەت کردەوە. ئەم سکاڵایە ڕۆژی ٨ی بانەمەڕ لە دیوانی بەرزی وڵاتدا تۆمار کرابوو.

لەو دۆسییەدا حەسەن ڕوحانی سەبارەت بە بێبەڵێنی و پشتگوێخستنی وادەکانی پێش هەڵبژاردن و هەروەها دابیننەبوونی مافی کەمایەتییە نەتەوەیی و زمانییەکان سکاڵای لەدژی بەرز کرابۆوە. عەبدوڵڵا سۆهرابی، نوێنەری پێشووی مەجلیس کە یەکێک لە ئامادەکارانی ئەم دوسییەیە، دەڵێ دیوانی بەرزی وڵات بەپێی مادەی ٤٠ ئاییننامەی ئەرکەکانی خۆی دەبێ لە لادان و سەرپێچییەکانی سەرکۆمار بکۆڵێتەوە، بەڵام کە گەیشتە لێپرسینەوە کورد و سوننییەکان خۆیان لێ دزییەوە.

لەو شکایەتنامەیەدا ڕەخنە لە پشتکردنی ڕوحانی لە جێبەجێکردنی بەیاننامە ١٠ خاڵییەکەی سەبارەت بە مافی نەتەوە و ئایینەکان و هەروەها بەردەوامیی سیاسەتی هەلاواردن و ڕوانگەی ئەمنیەتیی حکوومەت بۆ پرسی کەمایەتییە نەتەوەیی و ئایینییەکان گیراوە.

پلینۆمی کۆمیتەی ناوەندی:

دەبێ ببین بە ئاڵتێرناتیڤ، ئەوە تەنیا بەدیلی کۆماری ئیسلامییە

◆ سەروتار

سووڕی باتڵی هەڵبژاردنەکان لە ئێران و ئەرکی ئۆپۆزیسیۆن

کەماڵ کەریمی

ئێرانی ژێر دەسەڵاتی ڕەشی کۆماری ئیسلامی، دەورەی دەسەڵاتدارەتیی دەوڵەتی حەسەن ڕووحانیی کە وەک هەموو دەورەکانی پێشوو بە دنیایەک وادە و بەڵێنەوە هاتە سەرکار تێپەڕ کرد. زۆر باش بۆ خەڵک ڕوونە کە دەوڵەتە یەک لە دوای یەکەکان لەم ڕێژیمەدا، کە بە تۆمەتبارکردنی سەرۆککۆماری پێشووتر بەوەی کە بە نەزانی و بێ بەرنامەیی وڵاتیان ئیدارە کردووە و ژیانی خەڵکیان بەلاوە گرینگ نەبووە دەسەڵاتیان بەدەستەوە گرتووە. بەڵام هیچ کامیان نە باشتربوون لەوی پێشوو، نە توانیویانە گۆڕانکارییەک کە کاریگەری لەسەر باشترکردنی ژیانی خەڵک بووبێ دروست بکەن. جگە لەوەی کە قسەکانیان و شێوازی درۆ و بەلاڕێدابردنی خەڵک لە نێوانیاندا جیاوازی هەبووە، لە کار و کردەوەیاندا هیچ جیاوازییەک نەبیندراوە.

لەم دەورەش لە دەسەڵاتدارەتیی ڕووحانیدا ئەوەی نەسیبی خەڵک بوو، زیاتربوونی ڕێژەی هەژاری، بێکاری، ئێعتیاد و پەرەسەندنی نەخۆشییە کۆمەڵایەتی و دەروونییەکانە کە بەشی زۆری خەڵکی ئێرانی گرتووەتەوە. ئەمە لە کاتێکدایە کە بە دانپێدانانی بەرپرسانی حکوومەتی دزی و ...

درێژە لە لاپەڕەی ٢

کوژران و برینداربوونی ٣٤ کۆڵبەر و بەندکرانی ٩٦ چالاکی سیاسی لە دوو مانگی سەرەتای ساڵدا

لە ماوەی دوو مانگی سەرەتای ئەمساڵدا ٣٤ کۆڵبەر و کاسبکاری ناوچە سنوورییەکانی کوردستان بە دەستڕێژی هێزە چەکدارەکانی کۆماری ئیسلامی، یان بەربوونەوە لە بەرزایی لە سۆنگەی ڕاوەدوونانیان لەلایەن هێزەکانی ڕێژیمەوە کوژراون یان بریندار بوون. بەپێی ڕاپۆرتی «چاونیوز» لەو ٣٤ کۆڵبەرە ٨ کەسیان کوژراون و ٢٦ کۆڵبەریش بریندار بوون. کوژران و برینداربوونی ٣٤ کۆڵبەر و کاسبکاری کورد لە وەرزی بەهاری ئەمساڵ لە حاڵێکدایە کە لە ماوەی ساڵی ڕابردووشدا ٢٢٦ کۆڵبەر و کاسبکاری کورد کوژرابوون یان بریندار ببوون.

هەر لە ماوەی ئەم دوو مانگەدا ٩٦ کەس لە خەڵکی ئاسایی و چالاکانی مەدەنی و سیاسی لەلایەن دەزگا ئەمنیەتییەکانەوە بە تۆمەتی چالاکیی ئەمنیەتی و سیاسی لە دژی کۆماری ئیسلامی و بەرژەوەندییەکانی ئەو ڕێژیمە گیراون. ژمارەیەک لەوان دوای لێکۆڵینەوە و لێپێچینەوەکانی ناوەندە ئەمنیەتییەکان تا کاتی دادگاییکرانیان بە دانانی بارمتە ئازاد کراون و ٢٠ کەس لەوان حوکمی ساڵێ و دوو مانگ هەتا ٤٠ ساڵ (سەرجەم ٢٠٤٩ مانگ، واتە ١٧٠ ساڵ و ٩ مانگ) زیندانیان بەسەردا سەپاوە. هەروەها دوو بەندکراوی کورد لە زیندانەکانی ورمێ و کرماشان یەکیان بەهۆی پێڕانەگەیشتنی پزیشکی و ئەویتریان لەژێر ئەشکەنجەدا گیانیان لێ ئەستێندراوە. لە ساڵی ڕابردوو (١٣٩٩)شدا ناوەندە ئەمنیەتییەکان هەرنەبێ ٦٤٠ کەس لە خەڵکی ئاسایی و چالاکانی مەدەنی و سیاسیی کوردیان دەسبەسەر ژردبوو کە لەو بەندکراوانە سێ کەسیان بە تۆمەتی ئەندامەتی لە حیزبە سیاسییەکانی دژبەری ڕێژیم سزای ئێعدامیان بەسەردا سەپابوو و حوکمی ئێعدامی دوو بەندکراوی سیاسیی کوردیش لە دادگای تێهەڵچوونەوەدا پشتڕاست کرابۆوە. هەروەها دوو بەندکراوی سیاسیی کوردیش لەژێر ئەشکەنجەدا گیانیان لێ ئەستێندرابوو.

هەر لە ماوەی دوو مانگی بەهاری ئەمساڵدا لانیکەم ١٠ بەندکراوی کورد ئێعدام کراون کە بەشی زۆریان بە تۆمەتی پێوەندیدار بە مادەی هۆشبەر گیانیان لێ ئەستێدراوە. ئێعدامکرانی ١٠ بەندکراوی کورد لە دوو مانگی سەرەتای ئەمساڵ لەحاڵێکدایە کە دەزگای قەزایی ڕێژیم لە ساڵی ڕابردوو (١٣٩٩)دا لانیکەم ٤٩ بەندکراوی لەدار دابوو کە چوار کەس لەوان بەندیی سیاسی بوون.

لە ماوەی دوو مانگی سەرەتای ئەمساڵدا تەقینەوەی مینە لەکارنەخراوەکان لە کوردستان زیاتر لە ١٠ قوربانیی وەرگرتووە کە ناوەندی مافی مرۆڤی ڕۆژهەڵاتی کوردستان شوناسی ٤ کەس لەوانی ئاشکرا کردوە. بەردەوامیی تەقینەوەی مین لە کوردستان لە حاڵێکدایە کە ژمارەی قوربانییانی مینە لەکارنەخراوەکان لە ساڵی ١٣٩٩دا لانیکەم ٥٠ کەس بوو کە ناو و ناسناوی ٣١ کەس لەوان بۆ میدیاکان و ناوەندەکانی داکۆکی لە مافی مرۆڤ ئاشکرا ببوو.

■ جەوهەری هەڵبژاردن و هەڵبژاردن لە ئێراندا | ٣

■ شەڕ و لێکەوتە زیانبارەکانی لەسەر ژن و خێزان | ٦

■ «سروە»ی هێمن، قوتابخانەیەک بە پانتایی کوردستان | ٩

هەڵبژاردنەکان لە ئێران نە ئازاد و دێموکراتیکن، نە هیچ کاریگەرییەکی ئەرێنییان لە دەستەبەری ماف و ئازادییەکانی خەڵکی ئێراندا هەیە

ل ٤ ــ ٥

◆ درێژەی سەروتار

سووڕی باتڵی هەڵبژاردنەکان لە ئێران و ئەرکی ئۆپۆزیسیۆن

... ڕانتخۆری و فەساد لە هەموو بوارێکدا بووەتە بەشێک لە ژیان و کاروکەسبی دەسەلاتداران و ئاغازادەکانیان. بە ڕادەیەک کە دەیان و سەدان هەزار میلیارد تمەن و بگرە زیاتر لە سامان و سەرمایەی ولات چووەتە گیرفانی ئەوان و بەشێکی زۆری لە ولات چووەتە دەر و لە ولاتانی ڕۆژاوایی و ڕۆژهەلاتیدا سەرمایەگوزاریی تایبەتی بۆ خۆیان پێ کراوە. سەبارەت بەو بابەتەش جاروبار بۆ ئەوەی تووڕەیی خەڵک دامرکێنن بە ناوی خەبات لە دژی فەساد، چەند کەسێکی خواروتر دەکەنە قوربانی، یا نێویان دەردەخەن یان زیندانی دەکرێن و دوایەش دیار نییە کە چۆن ئەو سەرمایە دەگێڕنەوە. ئەمەش لە کاتێکدایە کە سالانێکە دامودەزگا و بنیادەکانی سەر بە ڕێبەری و سپای پاسداران تەنیا بە مەبەستی پڕکردنی گیرفانی خۆیان و خەرجی بەرنامە شەڕەنگێز و سەرکوتکارانەکەیان دەستیان بەسەر زۆربەی سەرچاوەکانی داهاتی ئێراندا گرتووە و بۆخۆیان بەبێ ئەوەی بەرامبەر بە کەس ولامدەر بن بەکاری دێنن. هیچ گومان لەوەشدا نییە کە هۆکاری تەواوی ئەو نەهامەتییانەی کە بەسەر خەڵکی ئێران هاتووە تەنیا بوونی ڕێژیمی سەرکوتکاری کۆماری ئیسلامییە کە ڕێبەرەکانی لەسەر هەتا خوار جگە لە مانەوەی دەسەلاتەکەیان و درێژەی تەمەنی دەسەلاتدارییان بیر لە هیچ شتێکی دیکە ناکەنەوە.

لەگەڵ ئەوانەش سیاسەتی خۆبەزلزانانەی خۆپڕچەککردن لە بواری ناوکی و مووشەکییەوە کە بە ناوی بەهێزکردنی سیاسەتی بەرگری بەڕێوە دەچێ، بووەتە بارگرانییەکی دیکە لەسەر شانی خەڵک. پێداگری لەسەر درێژەی ئەم پرۆژانە کە بە سەدان میلیارد دۆلاری تێچووە جگە لە بە خەسارادانی سامانێکی زۆری خەڵک، لەمێژ ساڵە بووەتە هۆی وەدەنگ‌هاتنی کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی و سەپاندنی سزای ئابووری بەسەر ئەم ولاتەدا لە ڕێگەی تەحریمە ئابوورییەکانەوە. هەموو کەس دەزانێ و ئێستا دەسەلاتدارانی حکوومەتییش ددانی پێدادەنێن کە ئەم سزایانە چ ئاسەوارێکی خراپی لە سەر ئێران و وەپاشکەوتنی هەبووە. لە خۆڕا نەبوو کە لە ساڵی ڕابردوودا هیوایان بە گۆڕینی دەسـەلات سیاسی لە ئەمریکا بوو و هەتا ئێستاش چاوی هومێدیان لەسەر جوزێف بایدن، سەرۆکی تازەی ئەمریکا هەڵنەگرتووە بەڵکوو گۆڕانێک بێتە پێش و لەگەڵیان ڕێگەی سازان بگرێتە بەر کە هەتا ئێستاش دیار نییە ئەم چاوەڕوانییانە چی لێ شین دەبێتەوە. ئەگەر قسەکانی جەواد زەریف بە هێند وەرگیرێن دەردەکەوێ کە ڕۆڵی خامنەیی و دەسەلاتی سپای پاسداران لە دیاریکردنی سیاسەتی دەرەوەدا، ڕێگەیەکی دژواریان بۆ ڕێککەوتن لەبەردەمدایە مەگەر بە تەسلیم‌بوونێکی دیکەیان بەرامبەر ڕۆژاوا.

لە دۆخێکی ئاوا نالەباردا کە هەم لە دەرەوە و بە تایبەت لە نێوخۆدا نارەزایەتی و فشارێکی زۆریان لەسەرە، ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی دیسانیش بە درێـژەدان بە سەرکوت و زەبروزەنگ، لە گرتن و ئەشکەنجە و لەداردان بگرە هەتا کوشتنی نەیارانی، هەوڵی کپ‌کردنی دەنگی نارەزایەتییەکان کە بە زۆری کوردستانیشی گرتوەتەوە دەدا و وادیارە ئەمەی وەک تاکە ڕێگەی بەردەمیان بۆ مانەوەی دەسەلاتەکەیان دەبینن. بەلام سەرەڕای ئەم زەبروزەنگە ئـەوان نایانتوانیوە خەڵک سـەرکوت بکەن و جگە لە دەربڕینی ڕۆژانەی نارەزایەتییەکان لە هەموو شوێنێکی ئێران، دەنگی دلێری ئازادیخوازان و داوای نەمانی کۆماری ئیسلامی ڕۆژبەڕۆژ بەرزتر بووەتەوە و پەرەی گرتووە. لە هەلومەرجێکی وا هەستیاردا گرینگە کە ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانی وردتر دۆخەکە هەڵسەنگێنن و بە بیرکردنەوە لە جێگرەوەی کۆماری ئیسلامی بەرەو داواکاری خەڵک بڕۆن. بە جۆرێک کە بتوانن کەلێنی نەبوونی ئاڵترناتیوی کۆماری ئیسلامی پڕ بکەنەوە و بەمجۆرە هومێدێکی زیاتر بە دژبەرانی ڕێژیم ببەخشن. بە تایبەت ئێستا کە مەسەلەی هەڵبژاردن لە ئارادایە و خەڵک بە دەربڕینی بێزاری خۆیان هومێدێکیان بە ئەم یا ئەو هەڵبژاردە نییە، دەبێ بە نیشاندانی یەکڕیزی هانی ئەو خەڵکە بدرێ کە بە بەشداری نەکردن لە هەڵبژاردن و جیاکردنەوەی ڕیزی خۆیان لە ڕیزی ئەو کەسانەی دەستیان لە برسی کردنی منداڵەکانیان و زیندانی کردن و کوشتنی ئەواندا هەیە، دەنگی نا بۆ کۆماری ئیسلامی بکەنە پەیامێکی گشتی و بە گوێی کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی و هەموو جیهانی بگەیەنن. ئەوەمان لە بیربێ کە ئەگەر ڕێژیم هەمیشە هەوڵی داوە دەنگ‌وەرگرتنی خەڵکی تەنیا بۆ نیشاندانی پشتیوانی لە دەسەلاتەکەیان بەکار بێنن و دواتر هیچ گرنگییەکی بەو دەنگانە نـەداوە، ئێستا زیاتر لە هەموو کاتێک پێویستی بەم دەنگانەیە هەتا دیسان مەشرووعییەتی لەدەستچووی بە چاوی دنیادا بداتەوە. کەوابوو ئەرکی ئەمجارەی هەموو لایەک گرنکتر و کاریگەرتر دەبێ و پێویستە هەموو کەس لە بەرامبەریدا خۆی بە بەرپرسیار بزانێ.

لە کوردستانیش بێگومان ئەرکی هێزە سیاسییەکان و بە تایبەت ناوەندی هاوکاری حیزبەکانی کوردستانی ئێران کە نوێنەرایەتیی دەنگی زۆربـەی خەڵکی کوردستان دەکا چ لە پێوەندی مەسەلەی هەڵبژاردنی مانگی داهاتوو و تەنانەت بۆ گۆڕانکارییەکانی بەردەمیان دەبێ هـەوڵی زیاتر بۆ یەکڕیزی خۆیان و خەڵکی کوردستان بدەن و هەوڵ بدەن کاریگەرییان لەسەر هەر ڕووداوێک هەبێ. بێگومان جـووڵانـەوەی میللی دێموکراتیکی بـە یەکڕیزی زیـاتـرەوە هەلی سەرکەوتنی باشتری بۆ دەڕەخسێ و ئەمەش ئەرکەکان دیارتر و زیاتر دەکا.

هەر وەک چۆن لە تازەترین پلینۆمی کۆمیتەی ناوەندیدا هاتووە کە پلینۆم لە لێکدانەوەکەی خۆیدا نەبوونی یەکڕیزیی هێزە سیاسییەکان و بەربڵاویی ئۆپۆزیسیۆنی بە هۆکاری تەڕاتێنەکانی کۆماری ئیسلامی دانا و لەسەر ئەو باوەڕە بوو کە پێویستە هەوڵ و تێکۆشانەکان بـەرەو ئـەو ئاقارە بـڕوا کە ئۆپۆزیسیۆنی کـۆماری ئیسلامی بە عەقڵییەتی ڕێککەوتن و سازان بەرەو بوون بە ئاڵترناتیڤی جێی متمانە بۆ لادانی کۆماری ئیسلامی هەنگاو بنێ.

بۆ تێپەڕین لە کۆماری ئیسلامی لێک‌نیزیکی و ئاوێتەبوونی زیاتری زەرفییەتە خەباتگێڕییەکان پێویستە

(ڕاگەیەندراوی کۆتایی پلینۆمی کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستان)

پلینۆمی ساڵیانەی کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستان، ڕۆژی چوارشەممە، ٢٩ی بانەمەڕی ١٤٠٠ (٢٠٢١/٥/١٩ی ز) بە بەشداریی ئەندامانی ئەسڵی، جێگر و ڕاوێژکاری کۆمیتەی ناوەندیی هەڵبژێردراوی کۆنگرەی حەڤدەهەمی حیزبی دێموکرات، بەرپرسانی ڕێکخراوە مەدەنییەکانی حیزب و کۆمەڵێک کادر و کەسایەتیی بەئەزموون و بەڕابردووی نێو ڕیزەکانی حیزب بەڕێوە چوو.

پلینۆمی کۆمیتەی ناوەندی بە ڕاگرتنی دەقیقەیەک بێدەنگی بۆ ڕێزگرتن لە یاد و بیرەوەریی شەهیدانی حیزبی دێموکراتی کوردستان دەستی پێ کرد.

پلینۆمی کۆمیتەی ناوەندی لە کۆبەندی ئەو باسەدا تیشکی خستە سەر ئەوەی کە حیزبی دێموکراتی کوردستان باوەڕی قووڵی بە دێموکراسی و هەڵبژاردن هەیە و ئارەزوو دەکا لە ئێرانیشدا هەڵبژاردنێکی ئازاد بەڕێوە چووبا. بەلام لەگەڵ ئەوەی حیزبی دێموکرات پێشووتر و لە هەمبەر هەر هەڵبژاردنێکدا خوێندنەوە و هەڵوێستی گونجاو و تایبەت بەخۆی بووە، ڕای وایە هەڵبژاردنەکانی جۆزەردان هیچ دەرفەتێکی بۆ خەڵک نەهێشتۆتەوە و هیچ ڕۆچنەیەکی هەڵبژاردنێکی ئازادی تێدا بەدی ناکرێ

لە بڕگەی یەکەمی دەستووری کاری پلینۆمدا بەڕێز خالید عەزیزی، سکرتێری گشتیی حیزب لێکدانەوەیەکی سیاسیی لەسەر بارودۆخی کوردستان، ئێران و پرسە ناوچەیی و نێودەوڵەتییەکان پێشکێش کرد کە ئەم لێکدانەوەیە بە هەڵسەنگاندن و ڕا و بۆچوونی بەشدارانی پلینۆم دەوڵەمەندتر کرا.

لە سەرەتای ئەم لێکدانەوەیەدا باس لە کاریگەرییەکانی کۆرۆنا لە یەک ساڵ و نیوی ڕابردوو لەسەر ژیان و خەبات و تێکۆشانی خەڵکی ئێران و بەربەرەکانیی بزووتنەوەی مافخوازیی خەڵک و کۆماری ئیسلامی کرابوو. لێکدانەوەی پلینۆم لەو بارەیەوە ئەوە بوو کە کۆرۆنا ئەگەرچی بە شێوەی کاتییش بووبێ لەسەر بەربڵاویی نارەزایەتییە گشتییەکان شوێنی داناوە، بەلام ململانێی نێوان خەڵک و دەسەلاتی کۆماری ئیسلامیی بەربەرینتر کردووە. هۆکاری ئەمەش بۆ بێ‌مەسئولییەتیی دامودەزگا حکوومەتی و دەوڵەتییەکان لە کۆنتڕۆڵی پەتایەکە، نابەرپرسیارەتیی ڕێژیم لە هەمبەر ژیان و گیانی خەڵک و بەکارهێنانی کۆرۆنا وەک کارتێک بۆ گەمەی سیاسی، سەرکوت و پاشەکشەپێکردن بە نارەزایەتییە جەماوەرییەکان دەگەڕێتەوە.

پلینۆم لەو بەشە لە باسەکاندا بە هەڵسەنگاندنی دۆخی هەرە دژواری ئابووری و کۆمەلایەتیی خەڵک لە یەک ساڵی ڕابردوودا، بەردەوامیی گوشار و سزا نێودەوڵەتییەکان، گەندەڵیی سیستماتیک و هەوساربچڕاوی کاربەدەستان و، مودیرییەتی چەوت و ناسەردەمیانە لە ئیدارەکردنی ولاتی؛ بە هۆکاری ئەو بارودۆخە زانی و بەرپرسایەتیی ئەم دۆخە قەیراناوییەی خستە ئەستۆی کۆماری ئیسلامی و بەرهەمی دنیابینی و سیاستەکانی ئەم ڕێژیمە. لێکدانەوەی پلینۆم ئەوە بوو کە ڕێژیم سەرەڕای ئەم دۆخە نالەبارە بەلام لە نواندنی زەبروزەنگ و سەرکوتی ماف و داخوازییەکانی خەڵک، لە ئەمنیەتی‌کردنی پتری کۆمەڵگە، لە سیاسەتی هەلاواردنەکان لە هەموو بوارەکانی سیاسی، قانوونی، فەرهەنگی و کۆمەلایەتی

بەتایبەت لە کوردستان بەردەوام بووە، لە ئاستی گشتییش‌دا لەلایەک بە یەکدەست‌کردنی پتری بازنەی دەسەلات لە ولات و، لەلایەکی دیکەش بە پێدانی ئیمتیازی زۆر و زەوەندی ئابووری و سیاسی بە چین و ڕووسیە هەوڵی مانەوەی پتری خۆی لە دەسەلاتدا دەدا. پلینۆم لە لێکدانەوەکەی خۆیدا نەبوونی یەکڕیزیی هێزە سیاسییەکان و بەربڵاویی ئۆپۆزیسیۆنی بە هۆکاری تەڕاتێنەکانی کۆماری ئیسلامی دانا و لەسەر ئەو باوەڕە بوو کە پێویستە هەوڵ و تێکۆشانەکان بەرەو ئەو ئاقارە بڕوا کە ئۆپۆزیسیۆنی کۆماری ئیسلامی بە عەقڵییەتی ڕێککەوتن و سازان بەرەو بوون بە ئاڵترناتیڤی جێی متمانە بۆ لادانی کۆماری ئیسلامی هەنگاو بنێ.

پرسی هەڵبژاردنەکانی سەرۆککۆماری و شوڕای شاروگوندەکان لە ئێران کە لە کۆتایی مانگی جۆزەرداندا بەڕێوە دەچێ، باسێکی دیکەی دەستووری کاری پلینۆمی کۆمیتەی ناوەندی بوو. پلینۆمی کۆمیتەی ناوەندی پاش لێکدانەوە و هەڵسەنگاندنی ئەو مژارە ڕای وابوو کە کۆماری دەسەلاتی کۆماری ئیسلامی شەرعییەتەکەی لە دەنگ و ئیرادەی خەڵک وەرناگرێ، بەڵکوو گەمەی هەڵبژاردن وەک کارتێک چ لە ئاستی نێوخۆیی و چ لە ئاستی دەرەکیدا بۆ ڕواڵەت‌سازی و بەهێزکردنی خۆی بەکار دێنێ. وەک چۆن ئاستی بەشداریی خەڵک لە هەڵبژاردنەکانی پێشووی مەجلیس لە ئاستێکی زۆر نزمدا بوو، کەچی ئەمە هیچ کاریگەرییەکی نەکردە سەر سیاسەتەکانی ئەم ڕێژیمە لە مامەڵەکردن لەگەڵ پرسی ماف و داوا و چاوەڕوانییەکانی خەڵک و ئەرک و بەرپرسیارەتیی مەجلیس و دەسەلات لەو پێوەندییەدا.

پلینۆمی بەداخبوونی خۆی لەوە ڕاگەیاند کە ئازادی و پرس و داواکانی خەڵکی ئێران و دێموکراسی و داهاتووی ئێران لە هاوکێشەکانی نێوان ئەم ولاتە و کۆمەڵگەی جیهانیدا دیار و بەرچاو نییە. بەلام ئەوە ڕاستییەکە هەتا کێشەی کورد و گەلانی دیکە و مافە ڕەواکانیان لە ئێراندا چارەسەر نەبن، ئەم ولاتە ئارامی و سەقامگیری بە خۆیەوە نابینێ، هەروەها کۆمەڵگەی جیهانییش نابێ ئەو ڕاستییەی لەبەرچاو ون بێ کە نەرمی‌نواندن بەنیسبەت کۆماری ئیسلامی ناوچەکە بەرەو نائارامی و ناسەقامگیریی زیاتر دەبا

پلینۆمی کۆمیتەی ناوەندی لە کۆبەندی ئەو باسەدا تیشکی خستە سەر ئەوەی کە حیزبی دێموکراتی کوردستان باوەڕی قووڵی بە دێموکراسی و هەڵبژاردن هەیە و ئارەزوو دەکا لە ئێرانیشدا هەڵبژاردنێکی ئازاد بەڕێوە چووبا. بەلام لەگەڵ ئەوەی حیزبی دێموکرات پێشووتر و لە هەمبەر هەر هەڵبژاردنێکدا خوێندنەوە و هەڵوێستی گونجاو و تایبەت بەخۆی بووە، ڕای وایە هەڵبژاردنەکانی جۆزەردان هیچ دەرفەتێکی بۆ خەڵک نەهێشتۆتەوە و هیچ ڕۆچنەیەکی هەڵبژاردنێکی ئازادی تێدا بەدی ناکرێ، بۆیە ناوەندی هاوکاری حیزبەکانی کوردستانی ئێران ئەم هەلبژاردنانە بایکۆت دەکا.

پلینۆمی کۆمیتەی ناوەندی لە بەشێکی دیکەی باسەکانیدا ئاستی بەرزی شعووری نەتەوەیی و تێکۆشانی سیاسی و جموجۆڵە فەرهەنگی و مەدەنییەکانی خەڵک لە ڕۆژهەلاتی کوردستانی بەرز نرخاند. پلینۆم بە سەرنجدان بە فرەیی و جۆراوجۆرییەکانی کۆمەڵگەی ڕۆژهەلاتی کوردستان پێداگری لەسەر ئەوە کرد کە سەرخستنی جووڵانەوەی میللی دێموکراتیکی کورد لەو بەشەی نیشتمان پێویستیی پتری بە یەکڕیزی و هاوپێوەندیی بەکردەوە هەیە و ئەوەش ئەرک و بەرپرسیارەتیی زیاتر دەخاتە سەرشانی هەموو حیزب و هێزە سیاسییەکان و تاکەکانی ئەم کۆمەڵگەیە. هەر لەم بەشەدا پلینۆم وێڕای بەرزنرخاندنی کار و کارنامەی تا ئێستای ناوەندی هاوکاری، پێی لەسەر پێویستیی لێک‌نیزیکی و ئاوێتەبوونی زیاتری زەرفییەتە خەباتگێڕییەکانی نێوخۆی کوردستان و ئێران داگرت.

پرسی ئێران لە هاوکێشە ناوچەیی و جیهانییەکان مژارێکی دیکەی دەستووری کاری پلینۆم بوو. لەو بەشەدا پلینۆم بە لێکدانەوە و تاوتوێی دوا گۆڕانکارییەکان لە ئاستی ناوچە و جیهاندا ڕای وابوو کە نیگەرانیی کۆمەڵگەی جیهانی لە سەرەڕۆییەکانی ڕێژیمی ئێران لەجێی خۆی‌دایە. ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی بەرنامەی ئەتومی و پرۆژە مووشەکییەکانی هەم بۆ وەرگرتنی ئیمتیاز لە پێناو مەزنیخوازییەکانیدا بەکار دێنێ و هەم سازن لەسەر ئەوانە وەک کارتێک بۆوەی ڕای گشتیی دنیا نەپرژێتە سەر کێشە نێوخۆییەکانی ئەم ولاتە. هاوکات ئێران هەوڵ دەدا کێشەی و ناکۆکییەکانی نێوان ئەمریکا و هاوپەیمانەکانی لەگەڵ چین و ڕووسیە بەرفراوان ببێ و ئەم کەلێن و کەلەبەرانە بۆ بەرژەوەندییەکانی خۆی بقۆزێتەوە.

پلینۆمی کۆمیتەی ناوەندی دوای تەتەڵەی وردی ئەم باسە بەداخبوونی خۆی لەوە ڕاگەیاند کە ئازادی و پرس و داواکانی خەڵکی ئێران و دێموکراسی و داهاتووی ئێران لە هاوکێشەکانی نێوان ئەم ولاتە و کۆمەڵگەی جیهانیدا دیار و بەرچاو نییە. بەلام ئەوە ڕاستییەکە هەتا کێشەی کورد و گەلانی دیکە و مافە ڕەواکانیان لە ئێراندا چارەسەر نەبن، ئەم ولاتە ئارامی و سەقامگیری بە خۆیەوە نابینێ، هەروەها کۆمەڵگەی جیهانییش نابێ ئەو ڕاستییەی لەبەرچاو ون بێ کە نەرمی‌نواندن بەنیسبەت کۆماری ئیسلامی ناوچەکە بەرەو نائارامی و ناسەقامگیریی زیاتر دەبا.

بابەتی وتووێژەکانی یەکگرتنەوەی دوو لایەنی دێموکرات باسێکی سیاسیی دیکەی دەستووری کاری پلینۆم بوو. پلینۆم دوای بیستنی ڕاپۆرتی بەرپرسی هەیئەتی دانوستانی حیزب و تەتەڵەی بابەتەکانی پێوەندیدار بەو باسە، بە ئاماژە بەوەی حیزبی دێموکراتی کوردستان هەر لە سەرەتاوە دەست‌پێشخەری یەکبوون بووە و لە هەمان کاتدا بە بەردەوامی بە هەست و بە مەسئولییەت و جیدییەتەوە کاری بۆ یەکگرتنەوە کردووە؛ دەفتەری سیاسیی ڕاسپارد لە بەدواداچوونی ئەم کارە بەردەوام بن.

پلینۆم لە بەشێکی دیکەی دەستووری کاری خۆیدا ڕاپۆرت و تێکۆشانی ئۆرگانەکانی حیزبی دێموکراتی هەڵسەنگاند و بە خستنە بەر باسی چەند باسێکی دەروون‌تەشکیلاتی و گەڵاڵەکردنی کۆمەڵە ڕاسپاردەیەک بۆ باشتر بەڕێوەچوونی ئۆرگانیزمی حیزبی کۆتایی بە کارەکانی خۆی هێنا.

***

بایەخ و ڕێکارەکانی بەدواداچوون و بەڕەسمی ناسینی کۆمەڵکوژیی کورد

(بەشی دووەم و کۆتایی)

د. ئاسۆ حەسەن‌زادە

ڕێکارە سیاسییەکان: بەنێونەتەوەیی‌کردن و بەڕەسمی ناسینی ژێنۆساید

مەبەست لە ڕێکاری سیاسی لێرەدا هەر جۆرە کار و هەوڵێکە کە بکەوێتە دەرەوەی دادگا، ئەگەر تەنانەت ئەو کار و هەوڵانە وەک لۆبیگەری و کۆکردنەوەی بەڵگەکان و بەڕێوەبردنی دادگا فەرزییەکان (دادگاکانی ناسراو بە ڕاسێل) لە درێژمەودادا ڕێگاخۆشکەری ڕێکاری قەزاییش بن.

گرینگترین ڕێکاری سیاسی بەڕەسمی ناسینی ژێنۆساید و تاوانە دژە مرۆییەکانی تر لە ئاستی نێونەتەوەیی‌دایە. بەڕەسمی ناسین لەو سۆنگەیەوە پێویست و پڕبایەخە کە باوەڕمەندی و هۆشیارییەک لە بیروڕای گشتی و ویژدانی مرۆڤایەتیدا دروست دەکا کە دەتوانێ ببێتە پاڵنەر و پشتیوانی عەداڵەتخوازی و سزادانی تاوانباران و قەرەبووکردنەوەی کەسوکاری قوربانییان و پێشگیری لە دووپاتبوونەوەی تاوان و کارەساتی لەو جۆرە. لەلایەکی دیکەوە، بەڕەسمی ناسین دەرفەتی تۆمارکردنی یەکجاریی مێژووی بێدادی و دانپێدانان بە مەوجوودییەتی گەلی قەلاچۆکراو و بنەمایەکیشە بۆ شەرعییەت بەخشین بە مافی ژیانی لەمەودوای ئەو گەلە لە قەوارە و چوارچێوەیەکدا کە مان و مەوجوودییەتی دەستەبەر بکا. لە پێشکەوتووترین شکڵیدا، گەلی قوربانی دەتوانێ کیانی سەربەخۆ و تایبەت بە خۆی لەسەر بەستێنی ئەو ڕابردووە هەڵبچنێ.

ئەلف. بەڕەسمی ناسینی کۆمەڵکوژی لەلایەن دەوڵەتانەوە

بەڕەسمی ناسینی ژێنۆساید بە مانا فراوانەکەی پرۆسەیەکی بەردەوامە کە دەتوانێ زۆر هەوڵی وەک کەمپەین، بەمێدیایی کردن، توێژینەوە، یادکردنەوە، دانانی لەوح و مۆنومێنت، کردنەوەی مۆزەخانە و کاری ئەرشیڤی و ... هتد بگرێتەوە. ئەمانە زۆربەی کات لەلایەن بنیاتەکانی کۆمەڵگای مەدەنییەوە دەکرێن و ئەگەر لەژێر چەتری ئۆرگانێکی دەوڵەتییشدا ئەنجام بدرێن، بەڕەسمی بە هی دەوڵەتەکە دانانرێن. لە مانا سنووردارەکەیدا بەڕەسمی ناسین ئاکت (کردە)یەکی یەکساتە و فەرمییە کە بەناوی وڵاتێکەوە ئەنجام دەدرێ و بە گرینگترین فۆرمی هەڵوێست وەرگرتنی دەوڵەتی ئەو وڵاتە لە بەرامبەر فاکتێکی مێژوویی دادەنرێ کە دیارە دەرەنجامی سیاسییش بەدووی خۆیدا دێنێ.

لە جیهاندا زۆر کەیسی ژێنۆساید هەن کە لەسەر ئاستی جۆربەجۆر بەڕەسمی ناسراون یان هەوڵی بەڕەسمی ناسینیان دراوە، بۆ نموونە جینایەتەکانی ئیمپراتۆریی ژاپۆن لە چین، برسی ڕاگرتنی خەڵکی ئۆکراین لە سەرەتای دەهەی سیی زایینیدا، سەرکوتی چیچێنەکان لە سەردەمی ستالیندا، قەلاچۆی گەلی فەلەستین لە سەبرا و شەتیلا، کوشتاری توتسییەکان لە ڕوواندا، قەلاچۆی بۆسنییەکان لە سرێبرێنیچا،... هتد. بەڵام هیچ هەوڵێکی بەڕەسمی ناسینی ژێنۆساید وەک ئەوەی جوولەکەکان و گەلی ئەرمەنی سەرکەوتن و دەنگدانەوەی بەنسیب نەبووە. ئەمەش بۆ زۆر هۆ دەگەڕێتەوە، بەتایبەتی بوونی دەوڵەتێکی نەتەوەیی خاوەن کۆمەڵێک هاوپەیمانیی هانابەخش و هەبوونی دیاسپۆرایەکی بەهێز هەم لەڕووی چەندێتی و هەم لەڕووی چۆنێتییەوە لە وڵاتانی بڕیاردەر لە سیاسەتی نێونەتەوەییدا.

پراکتیکی دەوڵەتان لەپێوەندی لەگەڵ بەڕەسمی ناسینی ژێنۆسایدی ئەنجامدراو لە وڵاتانی دیکەدا لە دەوڵەتێکەوە بۆ دەوڵەتێکی دیکە دەگۆڕێ و بە نەریتی هاوپێوەندیی ئەو دەوڵەتە بەڕووی دنیای دەرەوەدا و ڕابردووی پێوەندییەکان و باری ئێستای بەرژەوەندییەکانی لە مامەڵە لەگەڵ دەوڵەت و ناوچەی پێوەندیدار بە ژێنۆسایدەکەوە و ئاست و جۆری هاوسۆزیی لەگەڵ گەلی قوربانییەوە بەندە. تەنانەت جاری وایە لە هەمان جەمسەری پێوەندییە نێونەتەوەییەکاندا و لەنێوان چەند وڵاتدا کە دۆست و دراوسێ و هاوپەیمانی یەکترن و لەڕووی کولتووری سیاسی و سیاسەتی دەرەوە و حزووری دیاسپۆراشەوە هاوشێوەن، کەچی لەو بوارەدا وەکیەک ناجوڵێنەوە. بۆ نموونە لەحاڵێکدا کە کۆمیسیۆنی سیاسەتی دەرەوەی پەرلەمانەکانی هەریەک لە سوئێد و نۆروێژ تا ئێستا پێشوازییان لە زۆر دەسپێشخەری بۆ بەڕەسمی ناسینی ژێنۆسایدی کورد کردووە، لە دانمارک سەبارەت بە بەڕەسمی ناسینی ژێنۆسایدەکان بەگشتی هەڵوێستی باو ئەوە بووە کە ئەم بابەتە پێوەندیی بە مێژووەوە هەیە و پێویستە ئەو پرسە بۆ مێژووناسان بەجێ بهێڵدرێ.

تەنانەت لە حاڵەتی بەڕەسمی ناسینیشدا کەمتر وا هەیە پارلمانی وڵاتەکە بە یاسایەک ژێنۆسایدی گەلێک بەڕەسمی بناسێ، بەڵکوو بەڕەسمی ناسینەکە زۆرتر لە شکڵی پەسندکردنی ڕاپۆرتی کۆمیسیۆنی پێوەندییەکانی دەرەوەی پارلمان یان بڕیارنامەیەکدا ڕوو دەدا. بۆ نموونە مانگی فێبریواری ٢٠١٣ ژووری کۆمۆنەکانی پارلمانی بریتانیا دەنگی بە "مۆسیۆن"ێک یان پێشنیارنامەی کۆمەڵێک پەرلەمانتار دا بۆ ئەوەی حکومەتی ئەو وڵاتە و ڕێکخراوە نێونەتەوەییەکان ژێنۆسایدی کورد لە عێراق بەڕەسمی بناسن. پێشنیاری بڕیارنامەیەکی هاوشێوە لە کۆتایی هەمانساڵدا بۆ پەسندکردن لە ژووری نوێنەرانی کۆنگرێسی ئەمریکاش تۆمار کرا. ئەو هەوڵانە لە هێندێک ئەیالەتی ئەو وڵاتە بەئەنجامی دڵخواز گەیشتوون، بۆ نموونە بڕیارنامەی پارلمانی ئەیالەتی جۆرجیا لە ساڵی ٢٠١٥ سەبارەت بە ژێنۆسایدی کورد لە عیراق کە لە ٢٠١٨ دا ژێنۆسایدی ئێزیدییەکانیشی پێوە زیاد کرا.

پێشکەوتووترین و بەرزترین ئاستی بەڕەسمی ناسین بریتییە لەوە کە پاڕلمانی وڵاتێک بە یاسا ژێنۆسایدی ئەنجامدراو لە شوێنێکی دیکەی جیهاندا بەڕەسمی بناسێ. لێرەشدا دوو حاڵەتمان هەیە : ١/ یاسا تەنیا ژێنۆسایدەکە دەسەلمێنێ و بەڕەسمیی دەناسێ، بۆ نموونە یاسای ساڵی ٢٠٠١ی پارلمانی فەڕانسە کە لە یەک خەتدا گوتراوە دەوڵەتی فەڕانسە ژێنۆسایدی ساڵی ١٩١٥ی ئەرمەنییەکان بە ئاشکرا و بەفەرمی بەڕەسمی دەناسێ (بەبێ ئەوەی بگوترێ ئەو ژێنۆسایدە کێ ئەنجامی داوە)؛ ٢/ یاسا وێڕای بەڕەسمی ناسینی ژێنۆساید، دەرەنجامی قانوونی و قەزاییشی بۆ لەنەزەر دەگرێ. ئەمەیان بەدەگمەن هەڵدەکەوێ. بۆ نموونە بەپێی قانوونی ساڵی ١٩٩٠ی فەڕانسە ناسراو بە یاسای "گیسۆ" هەر کەسێک حاشا لەو تاوانە دژە مرۆییانە بکا کە پێڕەوی دادگای نێونەتەوەیی سەربازیی نورامبێرگ دەستنیشانی کردوون، سزا دەدرێ. ئەم بابەتە کە لەژێر ناوی "نێگاسیۆنیزم" (واتە نکۆڵی کردن) ناوی دەرکردووە، زۆرتر ژێنۆسایدی یەهوودییەکان لە شەڕی دووەمی جیهانیدا دەگرێتەوە و لە هێندێک وڵاتی تری وەک بریتانیا و خودی ئاڵمانیش بە یاسا پەسند کراوە.

دەتوانین بڵێین تەنانەت کاتێک ژێنۆسایدی گەلێک بە یاسای دەوڵەتێکی دیکەش بەڕەسمی دەناسرێ، هەنگاوەکە هێشتا سروشتێکی سیاسیی هەیە، بە چەشنێک کە پاش تێپەڕاندنی یاساکەی فەڕانسە بۆ بەڕەسمی ناسینی ژێنۆسایدی ئەرمەنی، مشتومڕێکی زۆر لەنێو یاساناسانی ئەو وڵاتەدا دروست بوو. بە باوەڕی هێندێکان قانوون دەبێ نۆرماتیڤ (ماف و ئیلتزام ساز) بێ و ئەوە کاری یاسا نییە کە فاکتێکی مێژوویی تۆمار بکا، یان یادی ڕووداوێک بکاتەوە و حوکمی لەسەر بدا. لەلایەکی دیکە، ئەو کارە بەپێچەوانەی پرەنسیپی جیایی دەسەڵاتەکانە، چونکە ئەگەر مەبەست دادگایی کردنە ئەو کارە کاری دەسەڵاتی دادوەرییە، ئەگەریش مەبەست ڕاگەیاندن و هەڵوێستگرتن سەبارەت بە پرسێکی بواری دەرەوەیە، ئەوە کاری حکومەت و وەزارەتی کاروباری دەرەوەیە. لەخۆڕاش نییە کە لە زۆربەی حاڵەتەکاندا پارلمانی وڵاتەکە داوا لە حکومەتی وڵاتەکەی دەکا کە ژێنۆسایدەکە بەڕەسمی بناسێ.

ب. بەڕەسمی ناسینی کۆمەڵکوژی لەلایەن ڕێکخراوە نێونەتەوەییەکانەوە

جیا لە دەوڵەتان، هێندێک لە ڕێکخراوە نێونەتەوەییەکانیش پڕژاونەتە سەر پرسی بەڕەسمی ناسینی ژێنۆساید. بۆ نموونە ژێنۆسایدی جوولەکە و ئەرمەنییەکان لە ڕاپۆرتەکانی هێندێک ئۆرگانی پارێزگاری لە مافی مرۆڤی سەر بە کۆمیسیۆنی پێشووی مافی مرۆڤ و شوڕای ئێستای مافی مرۆڤی نەتەوە یەکگرتووەکاندا بەڕەسمی ناسراون، بەڵام هەموو ئەو کۆسپانەی بۆ پەسندی کۆتایی ڕاپۆرتەکان دروست کراون (وەک ڕاپۆرتی "وێتاکەر" کە لیستی ژمارەیەک لە ژێنۆسایدەکانی سەدەی بیستەمی تێدا هاتووە و لە سیغەی یەکەمیدا دەوڵەتی تورکیە توانیبووی پێش بە ناوهێنانی ژێنۆسایدی ئەرمەنییەکان بگرێ و لە هیچ سیغەیەکیشیدا ئاماژە بە قەلاچۆی گەلی کوردی تێدا نییە)، هەستیاریی سیاسیی بابەتەکە دەر دەخەن.

لەنێو هەموو ڕێکخراوە نێونەتەوەییەکاندا پەرلەمانی ئەورووپا و شووڕای ئەورووپا (کە ڕێکخراوێکی جیاواز لە یەکێتیی ئورووپایە) لیبرالییانەترین و کراوەترین سیاسەتیان بووە، چونکە ژێنۆسایدی ئەرمەنییەکانیشیان بە ڕوونی بەڕەسمی ناسیوە. تەنانەت سەردەمێک پارلمانی ئورووپا بەڕەسمی ناسینی ژێنۆسایدی ئەرمەنییەکانی خستبووە نێو لیستی پێوەرەکانی کۆپنهاگ، واتە ئەو مەرجانەی وا دەوڵەتی تورکیە پێویستە بۆ بەئەندام وەرگیرانی لە یەکیەتیی ئەورووپادا قبووڵیان بکا (دیارە دواتر هەڵوێستێکی عەمەلیتر لەو پێوەندییەدا ڕەچاو کرا و چارەسەرێکی نە سیخ سووتان و نە کەباب دۆزرایەوە کە تازە هیچ کەڵکیشی نەبوو، چونکە کۆی پرۆسەی ئەندامەتیی تورکیە لە یەکیەتیی ئورووپادا لەکار کەوت).

جیا لە یووئێن و یەکیەتیی ئورووپا، هێندێک ڕێکخراوی نێونەتەوەیی دیکەش وەک ئەنجومەنی پارلمانیی شووڕای ئورووپا، کۆمکاری ئابووریی وڵاتانی ئەمریکای باشوور و هێندێک بنیاتی نێونەتەوەیی غەیرە دەوڵەتیی وەک ناوەندی نێونەتەوەیی عەداڵەتی ئینتیقالی و کۆمەڵەی نێونەتەوەیی ئەکادیمییەکانی ژێنۆسایدیش لەو بوارەدا چالاکن. بەڕەسمی ناسینی ژێنۆساید لەلای دەستەی دوایی (واتە بنیاتە نێونەتەوەییە غەیرە دەوڵەتییەکان) ئاسانترە و دەکرێ وەک ڕێکارێک بۆ بەجیهانی کردن و لۆبیگەریی زیاتر لەو بوارەدا لەلایەن کوردیشەوە کەڵکیان لێ وەربگیرێ.

ئەوەندەی پێوەندیی بە کوردەوە هەیە، کۆمەڵکوژیی کورد لە عیراق لە پەراوێزی کارەکانی ئۆرگانە لاوەکییەکانی نەتەوە یەکگرتووەکاندا

درێژە بۆ لاپەڕەی ٩

جەوهەری هەڵبژاردن و هەڵبژاردن لە ئێران‌دا

شاهۆ مەتین

هەڵبژاردن هێزی گیانبەخش بە هەر سیستمێکی دێموکراتیکە، چۆن ڕەخسێنەری دانوستان لە مژاری گشتی، فۆرمبەخشین بە بەرنامە و دروشمگەلی سیاسی، دەستنیشانکەری نوێنەران و بەرپرسانی گشتی، کارتێکەری لە دابەش‌کردنی هێز لە حکوومەتە .

میکانیزمی هەڵبژاردنیش لە پێوەرەکانی خەڵکی‌بوونی سیستمێکی سیاسییە کە خەڵک لەو ڕێگایەوە دەتوانن مافی زاتی و سروشتیی خۆیان لە کۆمەڵگەدا لە چوارچێوەی هەڵبژاردنی جۆری سیستمی سیاسی و یاسا و ڕێساکانی، بە هەڵبژاردنی دەسەڵاتداران و نوێنەرانی خۆی بەدی بێنن. بۆیە هەڵبژاردن فۆرمێکە لە پرۆسەی بڕیاردان لە کۆمەڵگە کە تێیدا ئەو کەسانەی دەنگ دەدەن، بڕیاریش دەدەن کە کام حیزب یا نوێنەر بەرپرسیارێتیی ئیدارەی کاروباری گشتی بگرێتە دەست. واتە هەڵبژاردن ئامراز و دامەزراوەیەکە بۆ ڕاوێن‌کردنی گشتی لەمەڕ هەڵبژاردنی جۆری نیزامی سیاسی و دەسەڵاتدارانی.

لە ئێران دوای شۆڕشی گەلانی مافویستی ئێران دژی ڕێژیمی پاشایەتی و دەستبەسەرداگرتنی شۆڕش لە لایان مەلاکان لەژێر هێژمۆنی و ڕێبەرایەتیی شەخسی خومەینی بە پاڵاوتن و تیرۆر و وڵاتبەدەرکردنی نەیارانی خۆی کە بڕوایان بە مافی خەڵک هەبوو، لە کودیتایەکی نەرم و لە ڕێگای هێزی سەخت و مۆنۆپۆلی جومگە گرینگ و هەستیارەکانی ئابووری، ئەمنییەت و میدیایی وڵات؛ ویست و ئارمانجەکانی شۆڕشی ئێران کرانە قوربانیی بەرژەوەندییەکانی ئاخوندەکان و دیکتاتۆریی پاشایەتی بۆ دیکتاتۆڕی و فاشیزمی ئیسلامی گۆڕدرا.

دواتر بە پاساوی ئایین و خۆ بە نوێنەری خوا زانینی خومەینی لەسەر عەرز و زاڵ بە سەر وڵات و کۆمەڵگەی ئێران بۆ دەرباز کردن و پەڕینەوەی ئێران لە ئانۆمیی دوای شۆڕش، بە یەکدەستکردنی وڵات و داڕشتنی یاسای بنەڕەتیی وڵات لەژێر خوێندنەوە و تێڕامانی خومەینیزم، یاسای بنەڕەتیی وڵاتی ئێران لە کەشێکی هەڵخەڵەتان و غەیرە دێموکرتیک‌دا بە پەسند گەیەندرا. مەخابن دەنگ و متمانەی خەڵک لە گەمەیەکی هەڵخەڵەتاندن‌دا کرا بە بژیوی شەرعییەت و ،چارەنووسی وڵات کەوتە دەست کەمینەیەکی بچووک و، خەڵک بە سەر دوو بەرەی خودی و غەیرەخودی دابەش کرا. دەسەڵاتدارانی ئەم سیستمە پاوانخواز و دیکتاتۆڕە بە دروستکردنی دەسەڵاتی سێبەر و میلیتاریزەکردنی هەموو جومگەکانی وڵات، خەڵکیان خستە دەرەوەی بازنەی بەرژەوەندییەکانیان. هەڵبژاردن لە مانا و جەوهەری خۆی بەتاڵ و بەشی بەڕواڵەت هەڵبژاردەی نێو حاکمییەت (دەوڵە و مەجلیس) بێ‌دەسەڵات کرا. چونکی هەڵبژاردنێک دەکرێ ئەم ناوەی لەسەر بێ و هەڵگری ئەو واتایە بێ کە بە بەشداریی هەمووان و نوێنگەی ئیرادەی گشتیی هەمووان بێت و لە کەش‌وهەوایەکی ئازاد و دێموکراتیک و بە بەشداری زۆرینەی سیاسی، ئاگایانە و ژیرانەی هاونیشتیمانیان بە جێبەجێ‌کردنی ئوسوول و پێوەرە جیهان‌داگرەکان بەڕێوە بچێ. بەڵام لە هەڵبژاردنەکان لە ئێران خەڵک (دەنگدەر) و دەنگەکانیان هیچ کاریگەرییەکیان لەسەر بڕیار و گۆڕانکارییەکانی وڵات و چارەنووس و بارودۆخی خۆیان نییە و هەموو شتێک هەر بە ویست و مەیلی بازنەی تەسکی دەسەڵاتداران دەچێتە پێش.

هەڵبژاردنێکی تایبەت کە لە دوو دەیەی ڕابردوودا لە ئێران دەکرێ، هەڵبژاردنەکانی شووڕا و گوندەکانە. بێگومان شوڕاکانی شار و دێ دەتوانێ وەک بەربڵاوترین و بەربەرینترین زەنجیرەی دامەزراوەی مەدەنی و وەڵام بۆ پێویستییە سیاسی و کۆمەڵایەتییەکان سەیر بکرێ. هاوکات ئەم هەڵبژاردنانە لە وڵاتانی دێموکراتیک‌دا دەتوانێ زۆرترین کاریگەریی لەسەر جڤات و حکوومەت و هاوکات تەمرینی دێموکراسیی ڕاستەقینە لە کۆمەڵگە هەبێت. بەڵام لە پێکهاتەی کۆماری ئیسلامیی ئێران‌دا هەم ئەرک و سەڵاحییەتەکانی شوڕا سنووردار کراوە و هەم گەندەڵی کە سەرتاپای نیزامی سیاسی و بەڕێوەبەریی وڵاتی داگرتووە، ئەم پێکهاتەیەشی لە مانای ڕاستەقینەی خۆی بەتاڵ کردووەتەوە.

ناتەباییەکانی یاسای بنەڕەتیی وڵات لە بەشەکانی کۆماری و ئیسلامی (خەڵکی و ئیلاهی)، نادێموکراتیکبوونی پرۆسەکانی هەڵبژاردن، میکانیزمەکانی وەک شوڕای نیگابان و «نیزارەتی ئیستسوابی»، دەستێوەردانەکانی ناوەندە ئەمنیەتییەکان و ڕوونتر لە هەموو شتێک داننانی کاربەدەستانی هەرە پایەبەرزی پێشووی دەسەڵات کە بەڕواڵەت بە دەنگی خەڵک هەڵبژێردراون -وەک سەرکۆمار و نوێنەرانی مەجلیس_ بە بێ‌دەسەڵاتی و تەداروکاتچی بوونیان لە پێکهاتەی دەسەڵات‌دا، جێگای هیچ شک و گومانێک لە بێ‌نێوەرۆک‌بوونی هەڵبژاردنەکان لە ئێران ناهێڵێتەوە.

سیرکی هەڵبژاردن لە ئێران

مستەفا مەولوودی:

هەڵبژاردنەکان لە ئێران نە ئازاد و دێموکراتیکن، نە هیچ کاریگەرییەکی ئەرێنییان لە دەستەبەری ماف و ئازادییەکانی خەڵکی ئێراندا هەیە

دیمانە: عەلی بداغی

ئاماژە:
ڕەوتی ڕووداوەکان لە کوردستان، ئێران و جیهان تیژپەڕن و کاریگەریی خۆیان لەسەر کۆمەڵگە بەجێ دێڵن. لەو ماوەیەدا کۆمەڵگەی جیهانی جارێکی دیکە بە پرسی ئەتومی و مووشەکیی ئێرانەوە مەشغوولە و هەوڵی بووژاندنەوەی بەرجام دەدرێ. لە ناوچەی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست شەڕی حەماس و ئیسرائیل دەستی پێ کردووەتەوە، ئێران بەرەو هەڵبژاردن دەچێ و کۆرۆنا و قەیرانە ئابووری و کۆمەڵایەتییەکان تەنگیان بە خەڵک هەڵچنیوە. "کوردستان" بۆ تاوتوێی ئەو بابەتانە دیمانەیەکی لەگەڵ کاک مستەفا مەولوودی، جێگری سکرتێری گشتیی حیزبی دێموکراتی کوردستان پێک هێناوە.

بەڕێز کاک مستەفا لە ئاڵوگۆڕە نێودەوڵەتییەکانەوە دەست پێ دەکەین. هێزەکانی هاوپەیمانان بڕیاریان داوە لە ئەفغانستان دەکشێنەوە و بینیمان کە بەشێک لەوان سووریەیان بەجێ هێشت. پێتان وایە ئەوە نیشانەی لە بایەخ کەوتنی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستە بۆ وڵاتانی ڕۆژاوایی؟ یان ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست بە قۆناغی نوێ لە ململانێیەکاندا تێ دەپەڕێ؟

ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست ناوچەیەکی ئاڵۆزە و پێک هاتووە لە نەتەوە، ئایین، مەزهەب، فەرهەنگ و کولتووری جۆراوجۆر و خاوەنی ژێئۆجوغرافیا و ژێئۆپۆلۆتیکی تایبەت بە خۆیەتی و دەوڵەمەندە بە کانگای ژێرزەویی جۆرراوجۆری وەک نەوت و زێر و ئاو و گاز و شتی تریش. ئەوە بووەتە هۆی ململانێ و حزووری هێزە دەرکییەکان بە تایبەت زلهێزەکان و ڕاستەخۆ و ناڕاستەوخۆ دەستیان هەیە لە کێشە و ئاڵۆزییە سیاسی و حقووقییەکان و ڕکەبەری و ململانێ لە بواری ئابووریشەوە.

پێشێلکردنی مافەکانی گەلانی ناوچەکە لەلایەن دەوڵەتەکانیانەوە بە پشتیوانیی زلهێزەکانی خاوەن بەرژەوەندی و نەبوونی دێموکراسی و حکوومەتی گەلی و نەتەوەیی کێشەکانی لە ناوچەدا هێندەی دیکەش ئاڵۆزتر کردووە. هەربۆیە لە دێر زەمانەوە تا ئەمڕۆ زۆربەی گەلانی ئەم ناوچەیە ڕووی ئاسوودەییان بەخۆیانەوە نەدیوە و کێشەکان هەروا بەردەوامن و هەر ڕۆژە بە شێوەیەک لە شوێنێک سەر هەڵدەدەنەوە کە ئەوەش ڕێگەی بۆ دەستێوەردانی وڵاتانی زلهێز و خاوەن بەرژەوەندی خۆشتر کردووە و تەنانەت ڕەواییەتی بەو دستێوەردانەش داوە.

یانی پێتانوایە ئەم حزوور و دەستێوەردانە لە قازانجی خەڵکی ئەم وڵاتانە بوون؟

ئەمن پێموایە بوونی ئەو هێزانە و هاتن و دەستێوەردانەکانی بەشێک لە زلهێزەکان هەمووشی هەر بە زیانی گەلان لە ناوچەکەدا نەبووە، بەڵکوو هێندێک جاریش یارمەتیدەر بوون بۆ بزووتنەوەی ئازادیخوازی و بەگژداچوونەوەی دیکتاتۆری لە ناوچەدا. بۆ نموونە هاتنی لەشکری سوور بۆ ئێران و پشتیوانیی سۆڤییەت لە دوو کۆماری کوردستان و ئازەربایجان، هاتنی هاوپەیمانان بۆ ئەفغانستان و دوورخستنەوەی تاڵیبان و دواجار ڕووخاندنی حکوومەتی بەعسی عێراق. بۆیە ئەگەر ئێستاش دەسەڵاتدارانی ئەفغانستان بەشێویەکی دروست دەوڵەتداری بکەن و لە هەموو زەرفییەتەکان سوود وەربگرن، بوون و مانەوەی هێزەکانی بێگانە بە قازانجی سەقامگیری و دێموکراسی خەڵکی ئەو وڵاتەیە.

بەڵام ئێستا باس لە کشانەوە لە ئەفغانستان دەکرێ.

لە لێدوان و قسەکردنی بەرپرسانی مەیدانیی هاوپەیمانان لەو ناوچەیە دەردەکەوێ کە هێزەکانی هاوپەیمانان لە ناوچە (ئەفغانستان-سووریە-عێراق) بە تەواوی ناکشێنەوە، بەڵکوو فۆڕم و جۆری مەئموورییەت و چەندوچۆنیی مانەوەیان لەو ناوچەکەدا دەگۆڕن. بۆیە پێچەوانەی بۆچوونی جەنابت لە پرسیاری سەرەتادا، بە بڕوای من، یەکەم، ئێستاش ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست بایەخی ژێئۆپۆلۆتیک و ژێئۆستراتیژی خۆی لەدەست نەداوە. دووهەم ناوچەیەکی دەوڵەمەندە و ئەوە ئەگەر وەک ڕابردووش نەبێ، چاوی تەماحی وڵاتانی هەر بەسەرەوەیە. هاوکات کێشەکانی ناوچەکەش چارەسەر نەکراون و هەروک خۆیان ماونەتەوە و بگرە هێندێکیان ئاڵۆزتریش بوون. سێهەم، گەلانی ناوچەکە بە مافە سیاسی، نەتەوەیی و کۆمەڵایەتییەکانیان نەگەیشتوون، حکوومەتی گەلی و دێموکراتیک نەهاتوونەتە ئاراوە و زۆر لە گەلانی ناوچەکە خاوەنی ماف و دەسەڵاتی سیاسی و ئابووری و کۆمەڵایەتیی خۆیان نین. بۆیە ئەو ناوچەیە لە بایەخ نەکەوتووە هیچ، بەڵکوو ئێستاش لە ڕابردوو زیاتر پێویستی بە چاودێری هاوپەیمانیی بەرپرس هەیە. پێویستە کار بکرێ بۆ کەمکردنەوەی کێشە و ئاڵۆزییەکان چونکە ئەگەر ناوچەکە بەو هەموو کێشە و ئاڵۆزییەوە بە حاڵی خۆی بەجێبێڵن ئەوە نەک هەر بە زیانی خەڵکی ناوچەکە تەواو دەبێ، بەڵکوو ئاڵۆزی و کێشەکان پەلوپۆ داوێن و ناوچە دوورەکانیش بەهۆی بەرەوپێشچوونی خێرای تێکنۆلۆژی و پێوەندییە ئابووری و بازرگانی و کۆمەڵایەتییەکان دنیای ئەوەندە بچووک کردۆتەوە کە بێگومان ئەو ئاڵۆزییانە وڵاتانی دیکەی جیهانیش دەگرێتەوە، بۆ نموونە سەرهەڵدانی ئەلقاعیدە و داعش لە وڵاتانی جیهاندا.

لە ئەگەری کشانەوەی یەکجاری یان شوێندانەری ئەمریکا و هێزەکانی هاوپەیمانان لە ئەفغانستان، چەندە دەور و نەخشی ئێران لە هاوکێشەکانی ناوچەی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست زیاتر دەکا؟

لەو ناوچەیەدا دەور و ڕۆڵ و دەستێوەردانەکانی کۆماری ئیسلامیی ئێران بە تەواوی ڕوون و بەرچاوە. ئەگەر لە سەرەتای شۆڕشدا کاربەدەستانی کۆماری ئیسلامی باسیان لە ناردنەدەرەوەی شۆڕش (صدور انقلاب) دەکرد کە ئێستا ئاکامی ئەو دروشمە لە وڵاتانی ئەفغانستان، سووریە، بەحرەین، لوبنان، عێراق، سووریە و فەلەستین و هێندێک وڵاتی دیکە ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ دەرکەوتووە؛ کاربەدەستانی ڕێژیم کۆماری ئیسلامی لە ئێستادا بە ئاشکرا دان بەو دەستێوەردانانە دەنێن و بە ستراتیژیی باڵای خۆیانی ناو دەبەن. گەلان و وڵاتانی ناوچەکەش بەو دەستێوەردانانە تووشی کێشە و نائەمنیی زۆر بوون و بەشێک لە ئەرک و مەئمووریەتی هاوپەیمانان بۆ بەرپەرچدانەوەی سیاسەت و پلان و پیلانەکانی کۆماری ئیسلامی لەو ناوچەیە تەرخان کراوە.

کۆماری ئیسلامی وێڕای پێشپێگرتن و جڵەوکرانی لەلایەن هاوپەیمانان ئاوا بێشەرمانە خەریکی دەستێوەردان و پیلانگێڕییە لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا، ئەگەر بێت و هاوپەیمانان ناوچەکە بەجێ بێڵن بێگومان مەیدانی تەڕاتێنی کۆماری ئیسلامی لەو ناوچەیە خۆشتر و بەربڵاوتر دەبێ. بۆیە بە بڕوای من لەو حاڵەتەدا ناوچەکە ڕووی ئاسوودەیی و ئارامی بەخۆیەوە نابینێ.

ئەو پیلانگێری و دەستێوەردانەی کۆماری ئیسلامی کە باسی دەکەن چۆنە و بە چ شێوەیەکە؟

کۆماری ئیسلامی لە بۆشایی سیاسی – مەزهەبیی گەلان و جیاوازی و جۆراوجۆرییەکان لەو ناوچەیەدا بۆ نانەوەی دووبەرەکی لە نێوان دەوڵەتان و گەلانی ناوچەکە کەلک وەردەگرێ و وا دەکا زیاتر لە ئێستا بەگژ یەکدا بچنەوە و کێشە سیاسی و مەزهەبی و دینی و کۆمەڵایەتییەکان زیاتر قووڵ بکەنەوە. ئەو ڕێژیمە بەهۆی سیاسەتی پیلانگێری و ئاژاوەنانەوە، داهاتی خەڵکی ئێران و ئابووریی ناوچەکەش بۆ بەرژەوەندییەکانی دەخاتە ژێر ڕکێفی خۆیەوە و هێز و گرووپ و میلیشای گوێ لە مستی خۆی زیاتر دەکا. بەوەش ئەم ناوچەیە دەکاتە مەیدانی شەڕ و پێکهەڵپڕژانی گەلان و لایەن جۆراوجۆرەکان و ناوچەکە هەروەک وڵاتی ئێران لە هەموو بوارەکاندا بەرەو دواوە دەباتەوە. ئەمە کارنامەی کۆماری ئیسلامی لە چوار دەیەی ڕابردوودا بووە.

گەڕی نوێی شەڕی حەماس و ئیسرائیل چووەتە حەوتووی دووهەم. قائانی، فەرماندەی سپای قودسی کۆماری ئیسلامی و خەڵکی ئێران لە کوێی ئەم شەڕەدا جێدەگرن؟

کۆماری ئیسلامی خۆی بە حکوومەتیکی بەهێزی ناوچەکە دادەنێ و دەیەوێ دەسترۆیشتوویی و ئۆتۆریتەی خۆی بە دەستێوەردان و ئاژاوەگێڕی و چاوسوورکردنەوە لەم و لەو لە ناوچەکەدا بسەپێنی و لە جیاوازییە نەتەوەیی، دینی و مەزهەبییەکان بە قازانجی شوومی خۆی کەلک وەردەگرێ. ئەو چارەنووسەی کە زیاتر لە حەوتوویەکە خەڵکی نەواری غەززە تێیکەوتووە دەتوانێ یەکێک لە هۆیەکانی دەستێوەردانەکانی کۆماری ئیسلامی بێ لەو ناوچەیە لەنێوان فەلەستین و ئیسرائیلدا. لە ساڵانی ڕابردوودا چەند دەرفەتێک بۆ ئاشتیی نێوان فەلەستین و ئیسرائیل هاتنە ئاراوە تاکوو بەڵکوو بە دیالۆگ کێشەی نێوانیان چارەسەر بکەن و فەلەستینییەکان بە بەشێک لە مافەکانی خۆیان بگەن و ئەوەش بە پشتیوانیی نێودەوڵەتی تا ڕاددەیەکی زۆر پرۆسەکە بەرەوپێش چووبوو کە کۆتاییەکەی بە دامەزراندنی دەوڵەتی فەلەستین بە دراوسێیەتیی وڵاتی ئیسرائیل کۆتایی دەهات، بەڵام دەستێوەردانەکانی ئێران بوون بەهۆی ئەوەی کە ئەم پرسە پەکی بکەوێ و بە چارەسەر نەکراوی بمێنێتەوە و ئاکامەکەی بوو بە ئەم شەڕ و ماڵوێرانییەی کە ئەمڕۆ بە بەرچاوی دنیاوە خەڵکی سڤیل بە مووشەکی ئێرانی و فڕۆکە و بۆمب گیانیان لەدەست دەدەن و وڵات وێرانتر دەکەن.

هەر ئەم دەستێوەردان و پیلانگێڕییەی کۆماری ئیسلامی بوو بەهۆی ئەوەی کە بەهۆی ناکۆکییەکانی لایەنە فەلەستینییەکان، "نەواری غەززە" لە فەلەستین دابڕێ و ڕاپەڕینی (انتفاصە) فەلەستینییەکان لە غەززە دژی ئیسرائیل لە بەردهاویشتنەوە بوو بە مووشەکبارانی ئیسرائیل لە لایەن حەماس و کوشتنی خەڵکی سڤیل لە نەواری غەززە کە هەمووان دەزانن و بۆخۆشیان دانیان بەوە داناوە کە مووشەکەکان دروستکراوی کۆماری ئیسلامین و ئەو ڕێژیمە داویەتی بە حەماس. ئەوەش بووەتە هۆی وێرانی و شەڕێکی گەورەی مووشەکی و پێکهەڵپڕژانی دوو گەلی ئیسرائیل و فەلەستین. کۆماری ئیسلامی لە پێناو تێکدانی پرۆسەی ئاشتی ئەو دوو گەلەدا بە میلیارد دۆلاری خەرج کردووە و بەجێی یارمەتییە ئینسانی و خۆراکی و دەرمانییەکان مووشەک و چەک و تەقەمەنی بۆ یەکێک لە لایەنەکان بەڕێ دەکا و ڕۆژبەڕۆژ ئاگری شەڕ و دووبەرەکی لەو ناوچەیە زیاتر پەرە پێ دەدا. کۆماری ئیسلامی هاوکات لەو شەڕ و پێکدادانانە بۆ هەندێ مەرامی سەربازیی خۆیشی کەڵک وەردەگرێ، ئەویش تاقیکردنەوەی مووشەک و کەرەستەکانی دیکەی شەڕ کە دەبێ لە شوێنێک تاقییان بکاتەوە.

کەواتە زەرەرمەندی ئەسڵیی دەستێوەردانەکانی کۆماری ئیسلامی خەڵکی فەلەستینن؟

دەستێوەردانەکانی ڕێژیمی ئێران کە ئەو بە یارمەتی ناوی دەبا نەک هەر هیچ سوودیکی بۆ فەلەستینییەکان نەبووە بەڵکوو بۆتە هۆی ماڵوێرانی خەڵکی فەلەستین و لە لایەکی دیکەوە هەژاری و برسیەتی هەرچی زیاتری خەڵکی ئێرانیش.

گەلانی ئێران لەم پێوەندییەدا بێجگە لە برسیەتی و نەهامەتی لە هیچ شوێنیکی ئەو کێشەیەدا نین. کۆماری ئیسلامی بە هاوکارییە سەربازییەکانی بە گرووپەکانی وەک حەماس و جیهادی ئیسلامی لەگەڵ ئەوەی بووەتە هۆی ئاڵۆزکردنی پتری ناوچەکە و بەدیاری هێنانی بەدبەختی و چارڕەشی بۆ دانیشتووانی ئەو ناوچەیە، لە لایەکی دیکەشەوە بووەتە هۆی بێئێعتبار کردنی ئێران و قووڵکردنەوەی ناکۆکی لە نێوان خەڵکی ئێران و گەلانی دیکەی ناوچەکە.

کاک مستەفا بێینە سەر باسەکانی نێوخۆی ئێران. ئێران بەرەوە هەڵبژاردنەکانی سەرۆککۆماری و شوراکان دەچێ، دوای ئەزموونی چوار دەیە لە هەڵبژارن لە ئێران هەڵبژاردن لەو وڵاتە چ مانایەکی هەیە؟

هەڵبژاردن لە ئێراندا هەڵبژاردنێکی ڕواڵەتییە. بەپێی یاسای هەڵبژاردنی کۆماری ئیسلامی و ئەو چوارچێوە و ڕێوشوێنە کە بۆیان دیاری کردوە، هەڵبژاردن لە کاتی خۆیدا بەڕێوە دەچێ و ڕێژیمیش پروپاگەندەی زۆری پێوە دەکا و مانۆڕی پێ لێ دەدا. بەڵام ئەزموونی بە ڕواڵەت هەڵبژاردنەکانی ئێران لە ماوەی چوار دەیەدا بۆ ئێمە و خەڵکی ئێران و خەڵکی شارەزا لەم بوارەدا دەرکەوتووە کە هەڵبژاردنەکان لە ئێران نە یاسایین، نە ئازاد و دێموکراتیک و خەڵکین و نە هیچ شوێندانەری و کاریگەرییەکی ئەرێنییان لەسەر بەرەوپێشچوون و خۆشبژیویی خەڵکی ئێران هەیە. هەڵبژاردن تەنیا سێناریۆیەکە کە بە بڕیاری کۆمەڵێک کاربەدەستی ڕێژیم بەڕێوە دەچێ بۆ ئەوەی خەڵک بێننە سەر سندووقەکانی دەنگدان ئەویش بۆ ڕێکلام و ڕەواییدان و شەڕعییەتدان بە دەسەڵاتی دژی گەلیی خۆیان.

بەپێی یاسای کۆماری ئیسلامی،

←

کۆمەڵی کوردەواری خاوەنی ئایین و بیروڕای جۆراوجۆرە و کولتووری بەیەکەوە هەڵکردن لەنێو یەکدابوون مێژوویەکی کۆنی هەیە و هەموو ئایین و مەزهەب و بیروڕاکان لە کوردستان لە پەنای یەک و بەیەکەوە بوون. بۆیە کۆمەڵگەی کوردستان ڕێگە بە توندڕۆیی و میلیتاریزەکردنی کۆمەڵی کوردەواری لەلایەن هیچ گرووپ و تاقمێکی سیاسی و ئایینیەوە نادا.

حیزبی دێموکراتی کوردستان هەر لە سەرەتاوە "نا"ی بە کۆماری ئیسلامی گوتووە و بێجگە لە یەک دوو هەڵبژاردن، هەڵبژاردنەکانی دیکەی هەموو بایکۆت کردووە، لەبەر ئەوەی کە پێی وابووە بە هەڵبژاردنی ئەو بەربژێرانەی کە لە پاڵوینەی شوڕای نیگابان و ڕێبەریی کۆماری ئیسلامی ڕەت دەبن، ناتوانن و ناشیانەوێ هیچ گۆڕانکارییەک بە قازانجی گەلانی ئێران بکەن.

کەسێک کە خۆی بۆ سەرۆک‌کۆمار بەربژێر دەکا هیچ حیزب و هێزێکی نییە هەتا ئەو بەڵێنانەی کە بە خەڵکی دەدا جێبەجێی بکا و ناچارە هەر لە چوارچێوەی ئەو ڕێوشوێنانەدا کار بکا کە بەپێی قانوون و یاسای ڕێبەر بۆی دیاری دەکرێن. لە هەڵبژاردنەکانی پێشوودا دیتمان کە محەممەد خاتەمی چەند بەڵێنی بە خەڵک دان بەڵام نەیتوانی جێبەجێیان بکا و دواجار لە لێدوانێکدا گوتی: "سەرۆک‌کۆمار لە ئێران لە تەداروکچییەک بەولا زیاتر نییە." هەربۆیە لە سەرەتاوە تا ئێستا هەڵبژاردن لە ئێران بێجگە لە شانۆگەری و شەرعییەت وەرگرتن لە خەڵک بۆ کۆماری ئیسلامی و ڕاگرتنی وەزعی مەوجوود هیچی دیکەی بۆ خەڵکی ئێران پێ نەبووە.

کۆماری ئیسلامی بێ ئەوەی خەڵک بچن یا نەچنە سەر سندووقەکانی دەنگدان و ئاستی بەشداری کەم یان زۆر بێ لەجیدا مەشرووعییەتی نییە. ئەم ڕێژیمە تەنیا لە ڕێگەی سەرکوت و زەبروزەنگەوە شەرعییەتی بەخۆی بەخشیوە و خۆی بەسەر خەڵکدا سەپاندووە

حیزبی دێموکراتی کوردستان وەک ئەندامێکی ناوەندی هاوکاری ئەم هەڵبژاردنەی بایکۆت کردووە. بەشداری یان بایکۆت چۆن و چەندە دەتوانێ کاریگەریی لەسەر ڕەوتی گۆڕانکارییە سیاسییەکان هەبێ؟

حیزبی دێموکراتی کوردستان هەر لە سەرەتاوە "نا"ی بە کۆماری ئیسلامی گوتووە و بێجگە لە یەک دوو هەڵبژاردن، هەڵبژاردنەکانی دیکەی هەموو بایکۆت کردووە، لەبەر ئەوەی کە پێی وابووە بە هەڵبژاردنی ئەو بەربژێرانەی کە لە پاڵوینەی شوڕای نیگابان و ڕێبەریی کۆماری ئیسلامی ڕەت دەبن، ناتوانن و ناشیانەوێ هیچ گۆڕانکارییەک بە قازانجی گەلانی ئێران بکەن. ڕەفتاری خەڵکی ئێران بە هەڵبژاردنەکانیش تەواو سیاسی بووە. زۆرجار خەڵکی ئێران خوێندنەوەیەکی دیکەیان بۆ هەڵبژاردنی بەربژێرێکی بۆ نموونە وەک محەممەد خاتەمی کردووە و پێیان‌وابوە کە بە هەڵبژاردنی ناوبراو دەتوانن گۆڕانکاری دروست بکەن و حیزبی دێموکراتیش داوای بایکۆت‌کردنی لە خەڵک نەکردووە و ئەو ڕێگایەشی تاقی کردۆتەوە، یان هێندێک جار هەڵبژاردنی ئەندامانی پارلەمان و شوڕاکانی لە هەڵبژاردنی سەرۆک‌کۆماری جیاکردۆتەوە و پێی وابووە کە هێندێک لە بەربژێرەکانی شوڕاکان یا پارلەمان دەتوانن بە جۆرێک خزمەتێک بە خەڵکی ناوچەکەی خۆیان بکەن و نەهامەتییەکانی خەڵکی ناوچەکەی خۆیان لە کۆبوونەوە جۆراوجۆرەکاندا بێننە بەرباس. جاری وا هەبووە کە چوونی خەڵک بۆ سەر سندووقەکانی دەنگدان، بۆ نووسینی دەنگی "نا" بووە بە کۆماری ئیسلامی و ئەوەش ڕێگایەک بووە بۆ دژایەتیی ڕێژیم و جۆرێک بووە لە خەباتی مەدەنی یان بە دەنگدان بە کەسێک کە ڕکەبەری بەربژێرێکی نزیکتر یا ئاڵقەبەگوێی ڕێبەری کۆماری ئیسلامی بووە و ڕێژیم خۆی ویستوویەتی بێتە سەر کار. بۆ نموونە ئەوە لە هەڵبژاردنی بەربژێرەکانی وەک مەحموود ئەحمەدی نژاد و مەهدیی کەڕوبی و میرحوسێن مووسەوی بە ئاشکرا دیار بوو و کێشە و خۆپێشاندانی گەورەشی لێ ساز بوو.

بەڵام ئەزموونی ئەو هەڵبژاردنانە لە ئێراندا پێمان دەڵێ کە هەڵبژاردن لەو نیزامەی ئێستادا هیچ سوودێکی بۆ خەڵک نییە و تەنیا دەسکەوتێکی تەبلیغاتییە بۆ ڕێژیم و هەر بۆیە حیزبی ئێمە و "ناوەندی هاوکاریی حیزبەکانی کوردستانی ئێران" ئەو هەڵبژاردنەیان بایکۆت کردووە. هیوادارم گەلانی ئێران بە گشتی و گەلی کورد بە تایبەتی بە پیل ئەو بانگەوازەی ناوەندی هاوکاری و ئەو حیزب و لایەن و کەسایەتییانەوە بێن کە شانۆگەریی هەڵبژاردنەکانیان بایکۆت کردووە بۆ ئەوەی مەیدانی مانۆڕ لە ڕێژیم بەرتەسک بکەنەوە و ئەو کارتەش لە دەست کاربەدەستانی ڕێژیم دەربێنن.

ئەگەر بەشداریی خەڵک بە بنەما بۆ شەرعییەتی سیاسی دابنێین، ڕێژیمی ئێران لە هەڵبژاردنەکانی پێشووی مەجلیس‌دا ئاستی کەمتر لە سەتا ٤٠یشی ئەزموون کرد و شتێکی ئەوتۆ ڕووی نەدا. لەوانەیە ئەمجار کەمتریش بێ، کەواتە ئاستی بەشداری دەکرێ چ خوێندنەوەیەکی بۆ بکرێ؟

مەشرووعییەتی نیزامی سیاسی بەپێی یاسای هەر وڵاتێک کۆمەڵێک ڕێسا و ڕێوشوێنی یاسایی و پێوانەی تایبەت بەخۆی هەیە بۆ ئەوەی دەرکەوێ کە ئەو نیزامە خاوەن شەرعییەتە یان نا. بۆ ئەوەش هەڵبژاردن و دەنگی خەڵک و بەشداریی خەڵک یەکێکن لە پێوانەکان. کردەوە و هەڵسوکەوتی نیزامیش کاریگەرییان لەسەر ئەم مەسەلەیە هەیە. کۆماری ئیسلامی بێ ئەوەی خەڵک بچن یا نەچنە سەر سندووقەکانی دەنگدان مەشرووعییەتی نییە و تەنیا لە ڕێگەی سەرکوت و زەبروزەنگەوە مەشرووعییەتی بەخۆی بەخشیوە و خۆی بەسەر خەڵکدا سەپاندووە.

بەپێی قانوونی بنەڕەتی، نیزامی ئێران نیزامی هەموو دانیشتووانی ئەو وڵاتە نییە، بە زۆر بیانووی دینی، مەزهەبی، سیاسی و نەتەوەیی خەڵکی لە زۆر ماف بێبەش کردووە و زۆر شتی لێ قەدەغە کراوە، کەوایە هەر بەپێی ئەو یاسا و ڕێسایانە ڕێژیم ڕەوایییەتی خەڵکی ئێرانی لە پشت نییە. دەسەڵاتی تاکەکەس واتە ڕێبەر هەر سێ دەسەڵاتی یاسادانان، جێبەجێ‌کردن و دادوەری خستۆتە ژێر چنگی خۆی و سەڵاحییەت و مەشرووعییەتی هەموویانیشی خستۆتە ژێر پرسیار. جیاکردنەوەی دەسەڵاتەکان و ڕۆڵ و دەوریان بۆ پاراستنی مافی خەڵک و کار و ژیان و، دیفاع لە مافەکانیان ناتەبایە لەگەڵ نیزامی حقووقی و خەڵک‌پەسەند کە یەک کەس لەم وڵاتەدا بە ناوی ڕێبەر هەموو دەسەڵاتەکان بکاتە پاوانی خۆی و، بە حوکمێک بتوانێ هەر کام لە یاساکان ڕابگرێ، هەڵی وەشێنێتەوە یان پەکی بخا. هەر بەم هۆیانە چوونی خەڵک بۆ سەر سندووقەکانی دەنگدان تەنیا ڕەواییدانی ڕواڵەتییە بەو ڕێژیمە و هیچی‌تر.

شانۆگەریی هەڵبژاردنەکان لە ئێراندا هەر جارە بە مەرامێک سوودی لێ وەرگیراوە. ئەمجارەیان بەپێی ڕاپرسی و پێشبینییەکان خەڵکێکی زۆر کەم بەشداری لە هەڵبژاردندا دەکەن و ڕەنگە ڕێژیم بۆ نەچوونی خەڵک بۆ سەر سندووقەکان بیانووی پەتای کۆرۆناش بێنێتەوە. بەمجۆرە ڕێژیم کەسێکی جێگەی پەسەندی خۆیان لە سندووقەکان دەردەکێشێتە دەرێ و دەیکاتە سەرۆک‌کۆمار و بیروڕای گشتیی پێ چەواشە دەکا.

مستەفا تاجزادە یەکێک لە بەربژێرەکانە کە دیارە تا ئێستا دیار نییە شیاوییەکەی قبووڵ دەکرێ یان نا. ئەو وەک بەربژێرێکی سەرۆک کۆماری بۆ دەرچوون لە قەیرانەکان داوای پێداچوونەوەی بە یاسای بنەڕەتی ئێراندا دەکا. بە فەرزی مەحاڵ و بەپێی یاسای بنەڕەتیی ئێستا، خۆ ئەگەر ئەو ببێتە سەر کۆمار و خۆ ئەگەر ئەو بڕیارەش بدرێ، ئەمە چ گۆڕانکارییەکی لێ دەکەوێتەوە؟

مستەفا تاجزادە لەبەر ئەوەی کە بەهۆکاری ئەمنییەتی لە ئێران زیندانی کراوە ڕەنگە هەر ئەوە وەک بەڵگەیەیەک بۆ ڕەتکردنەوەی سەڵاحییەتەکەی بەکار بێنن. لە فەرزی مەحاڵدا دەڵێن فەرزی مەحاڵ مەحاڵ نییە، من پێم‌وانیە مستەفا تاجزادە دەنگ بێنێتەوە و ڕێبەری کۆماری ئیسلامی و ڕێژیمەکەی ڕێگە نادەن لە ئێستادا کەسێکی ئاوا ببێتە سەرۆک‌کۆماری ئێران. ئەگەر دیسانیش بڵێین فەرزی مەحاڵ مەحاڵ نییە و وەک محەممەدی خاتەمی مستەفا تاجزادە ببێتە سەرۆک کۆماریش هیچی لە دەست نایە و هەر دەبێ گوێڕایەڵی عەلی خامنەیی و لەژێر هەیمەنەی سپای پاسداراندا بێ و وەک ئەوانی‌تر دارولەلەی بۆ دیاری دەکەن. ناوبراو لە کاتی خۆ بەربژێرکردنی باسی لە گۆڕینی یاسای بنەڕەتی ئێران کرد بەڵام ئەگەر ناوبراو ببێتە سەرۆک‌کۆمار ناتوانێ نەک هەر لە یاسای ئێراندا بەڵکوو لەو نیزامەدا هیچ گۆڕانکارییەک پێک‌بێنێ. من پێم‌وانییە کە کەسێکی وەک تاجزادە بکرێتە سەرۆک‌کۆماری ئێران. ئەوە تەنیا خەون و خەیاڵی تاجزادەیە و تەنانەت بووەتە هۆی ئەوەی کە ڕێژیم تەبلیغیشی پێوە بکا و بە چەواشەکردنی بیروڕای گشتی بڵێ لە نیزامی کۆماری ئیسلامیدا کەسانی دژبەری نیزامیش دەتوانن خۆیان بەربژێر بکەن و تەندووری هەڵبژاردنەکانی پێ گەرمتر بکەن و هیچی‌تر.

دەنا بەر فەرزی مەحاڵ ئەگەر هەر ئێستا خامنەیی بەوەش ڕازی بێ، دەی بەپێی قانوون بۆ گۆڕانکاری و پێداچوونەوە بە قانوونی ئەساسی هەیئەتێک پێویستە. ئەم هەیئەتە بریتین لە شووڕای نیگابان کە هەر دوازدە ئەندامەکەی لەلایەن ڕێبەرەوە دیاری کراون، سەرۆکی سێ دەزگای سەرەکیی وڵات کە ڕوونە یەکیان ڕاستەوخۆ دوو دانەکەی دیکەش ناڕاستەوخۆ ڕێبەری دیاری کردوون، ئەندامانی هەمیشەیی کۆڕی دیاریکردنی بەرژەوەندییەکانی نیزام کە هەرهەموویان ڕێبەر دایناون، پێنج کەس لە ئەندامانی مەجلیسی خیبرەگان، دە کەس بە هەڵبژاردنی ڕێبەر، سێ کەس لە کابینەی دەوڵەت، ٧ کەس لە دەزگای داد، دە کەس لە نوێنەرانی مەجلیس و سێ مامۆستای زانکۆ. ئەوە گریمان ئەو هەیئەتەش پێکهات، دەی سروشتییە کە ئینتیما و ئاراستەی ئەو هەیئەتە چی دەبێ و خەڵک لە هیچ کوێی ئەو پێکهاتەیە و هاوکێشەیەدا نییە. بۆیە بە فەرزی مەحاڵیش ئەگەر ئەو بڕیارەش بچێتە بواری جێبەجێ‌کردن هیچ شتێکی بە قازانجی خەڵک لێ ناکەوێتەوە.

کۆمەڵگەی ئێران هەتا وەرزی زستانی دوو ساڵ لەمەوبەر قۆناغێکی زۆر تایبەتی لە ناڕەزایەتی دەربڕینیەکان ئەزموون کرد کە بەشداریی کەمی خەڵک لە هەڵبژاردنەکانی مەجلیس دەتوانێ یەکێک لە دەرکەوتەکانی بێ، بەڵام دواتر سەرەڕای بارودۆخی نالەباری خەڵک هەست بە داکشانی ناڕەزایەتییەکان دەکرێ، ئایا کۆرۆنا هۆکار بوو یان هۆکاری دیکەی لە پشتە؟

بۆ گردبوونەوە و ناڕەزایەتی‌دەربڕینی خەڵک ڕێوشوێنێکی ئەمنییەتی توند گیراوەتە بەر و کۆرۆناش یەکێک لە هۆکارەکان بووە کە ڕێژیم سوودی زۆری لێ بینیوە. بەڵام بێ ئەوەش چۆنیەتیی کۆنترۆڵ‌کردنی خەڵک و سەرکوت و گوشاری لەڕادەبەدەر بڕستی لە خەڵک بڕیوە و هەر خۆپێشاندانێک بە هەر مەبەستێک و بۆ هەر داواکارییەک لەگەڵ کوشتن و سەرکوت بەرەوڕوو بووە. جیا لەوانەش برسیەتی، هەژاری و بێکاری یەکێکی دیکە بوون لە هۆیەکانی کەمبوونەوەی ناڕەزایەتییەکان و لە کاتی برسیەتیدا خەڵک زیاتر بە دوای ناندا دەگەڕێ تا ئەوەی بە دوای ئازادیدا بگەڕێ و زۆرتر بیر لە تێرکردنی زگی منداڵەکانیان دەکەنەوە. بەڵام سەرەڕای هەمووی ئەوانەش خەڵک بێدەنگ نەبووە و هیچکات نەیانهێشتوە ڕێژیم بێ خەیاڵ بێ و ڕۆژ نییە لە شار و شارۆچکەکانی ئێران بەجۆرێک خەڵک خۆی نیشان نەدا و ناڕەزایەتی دەرنەبڕێ. ڕاستە خۆپێشاندانەکان سەرانسەری و گەورە نین، بەڵام هەمیشە هەر بەردەوامن و زیندانەکانی ڕێژیم و ڕاپۆرتەکانی ڕێکخراوەکانی مافی مرۆڤ باشترین شاهیدی ئەم ناڕەزایەتییانەن.

هەمووی ئەو نەهامەتیانە بوونەتە ڕقێکی پەنگ‌خواردوو لە سینگی خەڵکدا و هیچ دوور نییە خەڵک ڕۆژێک هەموو پێکەوە بڕژێنە سەر شەقامەکان و تەخت و بەختی ڕێژیم تێکەوەپێچن.

پێگەی پرسی مافخوازیی خەڵک لە ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا چۆن دەبینن؟

پرسی نەتەوەیی و مافخوازیی خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە ئێستا بە پرسێکی لەسەر هەست و دیار و شوناسخوازیی سیاسی و کوردانە دەبینم. دیارە ئەوە هەر هی ئەمڕۆ و تازە نییە، ئەگەر ئاوڕێک لە مێژوو بدەینەوە، لە هەر دەرفەتێک کە هاتووەتە ئاراوە ئەو پرسە بەربلاوتر و زەقتر خۆی دەرخستووە و خەڵکی کوردستان لەم پێناوەدا تێچوویەکی زۆری گیانی و ماڵی‌یان داوە. ئەوەی کە ئێستا دەیبینین بەرهەمی خەبات و تێکۆشانی خەڵکی کوردستانە بۆ وەدەستهێنانی مافە نەتەوایەتی و سیاسی و کۆمەڵایەتیەکانیان. خەباتی جۆراوجۆری چەکداری، مەدەنی، سیاسی، ژینگەپارێزی، کولتووری و فەرهەنگی هەمووی هەر لە پێناو ئامانجێک‌دایە کە ئەویش پرسی شوناسخوازی و دابینکردنی مافی نەتەوایەتییە و من خەباتی فرەڕەهەندی گەلەکەمان بە شوێندانەر دەبینم. کۆی ئەم شیوە خەباتانە دەری خستووە کە خەڵکی کوردستان چەندە لەسەر هەستە و چەندە لەبەرانبەر مافە پێشێلکراوەکانیدا هەست بە بەرپرسایەتی دەکا. خەباتی گەلی کورد لە ئێراندا لەچاو باقی ناوچەکانی ئێران جێگە و پێگەیەکی جیاواز و دیار و بەرچاوی هەیە و لە زۆر کات و بواردا ڕێژیمی توشی شکست و بەرگژەی توند کردووە و کاربەدەستانی ڕێژیم بە نیگەرانییەوە سەیری بەرهەڵستکاری و خەباتی گەلەکەمان لە ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا دەکەن.

دەستێوەردانەکانی ڕێژیمی ئێران کە ئەو بە یارمەتی ناوی دەبا نەک هەر هیچ سوودیکی بۆ فەلەستینییەکان نەبووە بەڵکوو بۆتە هۆی ماڵوێرانی خەڵکی فەلەستین و لە لایەکی دیکەوە هەژاری و برسیەتی هەرچی زیاتری خەڵکی ئێرانیش. ڕێژیم هاوکات لەو شەڕ و پێکدادانانە بۆ هەندێ مەرامی سەربازیی خۆیشی کەڵک وەردەگرێ، ئەویش تاقیکردنەوەی مووشەک و کەرەستەکانی دیکەی شەڕ کە دەبێ لە شوێنێک تاقییان بکاتەوە.

لەو ماوەیەدا لە دوو شاری کوردستان کۆمەڵێک کردەوەی توندڕۆی لایەنێکی ئیسلامی بیندران. حیزبی دێموکرات چۆن لەو دیاردەیە دەڕوانێ؟

باوەڕی ئایینی لەنێو موسڵمانان و پێڕەوانی هەر ئاینێک پیرۆزیی تایبەت بەخۆی هەیە. حیزبی دێموکراتی کوردستان وەک حیزبێکی دێموکرات و مافخواز ئەم واقعییەتە دەبینێ و ڕێز لە هەموو ئایین و پێڕەوانی بیروباوەڕەکان بە ئیسلامی و غەیرە ئیسلامییەوە دەگرێ. هەڵبژاردنی هەر بیروباوەڕێک بۆ هەر تاکێک بە ڕەوا دەزانێ و عیبادەت و خواپەرەستیش یەکێکە لەوان. هەر ئایینێک ڕێزی لێ دەگیرێ بەو شەرتەی کە بە زۆر و لە ڕێگەی کوشتن و هەڕەشە و تۆقاندنەوە بەسەر خەڵکدا نەسەپێندرێ، ئازادییەکانی خەڵکی دیکە پێشێل نەکا و نەبێتە هۆی کێشە و ئاڵۆزی و تێکدانی کۆمەڵگە و پێوەندییە کۆمەڵایەتییەکان و ڕیزەکانی گەل تێک نەدا.

کۆمەڵی کوردەواری خاوەنی ئایین و بیروڕای جۆراوجۆرە و کولتووری بەیەکەوە هەڵکردن لەنێو یەکدابوون مێژوویەکی کۆنی هەیە و هەموو ئایین و مەزهەب و بیروڕاکان لە کوردستان لە پەنای یەک و بەیەکەوە بوون. بۆیە کۆمەڵگەی کوردستان زەرفییەتی ئەوەی نییە ڕێگە بە توندڕۆیی و میلیتاریزەکردنی کۆمەڵ لەلایەن هیچ گرووپ و تاقمێکی سیاسی و ئایینیەوە بدا. ئایینی ئیسلامیش کە لەنێو کوردا مێژوویەکی دوورودرێژی هەیە و پێشەنگانی ئەو ئایینە هەوینی بەیەکەوە ژیان بوون لەگەڵ ئایینەکانی دیکە. زۆر لە کەسانی ناوداری ئایینیی کورد دژ بە زوڵم و زۆری داگیرکەرانی کوردستان ڕاوەستاون و لەپەنا بەجێ گەیاندنی ئەرکە دینی و ئایینییەکەیان، بۆ مافەکانی گەلەکەمان تێکۆشاون و لە هەوڵی دەستەبەر کردنی مافی نەتەوەیی دابوون و تا ئێستاش زۆر کەسی لە ڕیزی خەباتکارانی گەلەکەمان‌دان. لەنێو ڕیزەکانی بزووتنەوەی کورددا و بە تایبەت لەنێو ڕیزی حیزبی دێوکراتی کوردستاندا کەم نەبوون ئەو مامۆستا ئایینیانەی کە لە دامەزراندنی حیزبی دێموکراتەوە تا ئەمڕۆش لە ڕیزی تێکۆشەرانی حیزبەکەماندا بوون و کەسانێکیش هەن کە تا ئێستا هەر بەردەوامن.

ئێمە خەڵکی کوردستان بە خەڵکێکی باوەڕمەند دەزانین و ئەوەی لەم ماوەیەدا ڕووی دا بە هیچ شێوەیەک گوزارشت لە بیروباوەڕی موسوڵمانانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان ناکا. هیوادارم مامۆستایانی ئایینی و کەسانی شارەزا لەم بوارەدا بە هەڵوێست و تەوسییە و ئامۆژگاری و وتار بتوانن ڕێگەی کوردانە و پڕ لە بەخشەندەیی بگرنە بەر و بتوانن وەڵامیان بۆ پووچەڵکردنەوەی ئەم پیلانە دەبێ کە هیچ دوور نییە دەستی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی تێدا بێ. ئەوان لەسەریانە هەوڵ بدەن بە ئامۆژگاری و پێشاندانی ڕێگەی دروست نەهێڵن کە ئەو ڕەفتارانە لەنێو کۆمەڵی کوردەوارییدا ببێتە کولتوور و بەیەکەوەژیانی کۆمەڵگەی کوردەواری خەوشی تێ کەوێ.

دوا پرسیار و پرسیارێکی هەمیشەیی کە پرسیاری هەموو کات و هەر لەسەر زاری خەڵکیشە. یەکگرتنەوەی دێموکراتەکان گەیشتە کوێ و چی تازەی هەیە؟

بۆ یەکگرتنەوەی دوو لایەنی دێموکرات یان دێموکراتەکان ڕێگایەکی زۆرمان پێواوە، قۆناغێکی سەخت و دژوارمان تێپەڕ کردووە. ئێستا گەیشتووینە سەر ڕێچکە و ڕێگایەکی ئاسان و پێم‌وایە هەردوو لامان چاوەڕوانیی خەڵک و زەروورەتی یەکگرتنەوەکە هەست پێ دەکەین.

لە قۆناغی وتووێژ و قسە و باسی جیددی داین، وامان کردووە پرسەکە نەوەستێ و قۆرتی تێ نەکەوی، بەڵام کاریشمان ماوە بۆ ئەوەی هەموو بەربەستەکان ببڕین کە ئەوەش پێویستی بە کات و کاری زۆر هەیە. بەڵام هیوادارم خەڵکی کوردستان و تێکۆشەرانی دێموکرات زۆر لە چاوەڕوانیدا ڕانەگرین.

کاک مستەفا زۆر سپاس بۆ ئەوەی کاتت بۆ ئەم وتووێژە دانا.

سپاس بۆ ئێوەش و ماندوو نەبن.

ڕواڵەتی هەڵبژاردن و هەڵبژاردنی ڕواڵەتی

دیاکۆ دانا

بایەخدان بە کۆمەڵگە و ڕێزلێنان لە ئیرادەی گشتی خەڵک، تۆخمی سەرەکی ئەو دەوڵەتانەیە کە بەشێوەی دێموکراتیک هاتوونەتە سەر کار و، هەبوونی بیروبۆچوونی جیاواز لە سیستەمی دەسەڵاتدارەتیی گەلی و دێموکراتیکدا ڕمێنی هەیە. هەڵبژاردنیش یەک لە بنەما سەرەکییەکانی دێموکراسییە کە لەودا خەڵک بۆ هەڵبژاردنی بەربژێری دڵخوازی خۆیان چ وەک سەرکۆمار یان نوێنەری پارلمان بۆ بەڕێوەبردنی سیستەمی حوکمڕانیی وڵات ئیرادەی خۆیان بەکار دێنن و لێکەوتەیەکی دیکەی هەڵبژاردنیش ئەوەیە کە دەسەڵات تەنیا لە پاوانی کەسێک یان ڕەوتێکدا نامێنێ و حیزب و ڕێکخراوی سیاسی جۆراوجۆر بەپێی بەرنامەی خۆیان و ڕادەی متمانەی خەڵک دەتوانن ئەکتەری ئەم پێشبڕکێیە بن. ئەمە بە مانایەکی تر یانی دەستاودەست کردنی دەسەڵات. بەڵام ئایا هەڵبژاردن تەنیا پێوەندیی بە وڵاتانی دێموکراتیکەوە هەیە؟ نەخێر. چونکی کەم نین وڵاتانێک کە نیزامی سیاسیی توتالیتێر و دیکتاتۆر بەسەریاندا زاڵە و دەسەڵات لەو وڵاتانە ڕێ بە گەمەی هەڵبژاردنیش دەدەن بۆوەی ڕواڵەتێکی دێموکراتیک بە خۆیان ببەخشن. بۆ ئەوەش هەڵبژاردنی ڕواڵەتی بەڕێوە دەبەن و ئاکامی سندووقەکانیش پێشوەختە دیاری کراون. کۆماری ئیسلامیی ئێران یەک لەو وڵاتانەیە.

ڕێژیمی ئیسلامیی ئێران کە پێشگری کۆماریی پێوە لکاوە، لە ماوەی دەسەڵاتدارەتیی خۆیدا بەڕواڵەت زۆر هەڵبژاردنی جۆراوجۆری لە ئاستی سەرکۆمار، نوێنەرانی مەجلیس، شوڕای شار و... دا بەڕێوە بردووە، هەمووش بۆ ئەوە بووە ڕواڵەتێکی دێموکراتیک لەپێناو نیشاندانی شەرعییەتی سیاسی لەڕێگەی بەشداریی خەڵکەوە بە خۆی بدا. بەڵام لەو نێوەدا خەڵک تەنیا ئامرازی وەرگرتنی ئەو ڕواییەتە درۆیینە بوون کە بیروڕای کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی پێ هەڵخەڵەتێندراوە. چونکی هەم بەپێی یاسا و میکانیزمەکانی هەڵبژاردن و هەم هەلومەرج و بارودۆخی سیاسی، ئاکامی هەڵبژاردنەکان پێشوەختە دیاری کراون. بۆ وێنە کاتێک ڕێژیم پێویستیی بە ئاسایی‌کردنەوەی پێوەندییەکانی لەگەڵ کۆمەڵگەی جیهانی بووە "خاتەمی"یەک ئەو بۆشاییەی پڕ کردووەتەوە و ئەگەر حەوجێ بە کەسێکی توندڕەو بووە، جڵەوی کارەکە بە "ئەحمەدی‌نیژاد"ێک سپێردراوە، جا با دواتریش بە میلیۆن کەس ڕژابێتنە سەر شەقام و دروشمیان بەرز کردبێتەوە کە "کوا دەنگەکەی من"؟

کۆماری ئیسلامی بەڕواڵەت و لە ناودا کۆمارییە، بەڵام لەنێوەرۆکدا توتالیتێر، بەو مانایە کە ئیرادەی خەڵک لە هیچ کوێ ڕەنگدانەوەی نییە و ڕێبەری نیزام لە سەرووی هەمووانەوە هەموو جومگەکانی دەسەڵاتی لەپاوان‌دایە و تەنیا خۆی بڕیاردەری سەرەکییە لە هەموو بوارەکاندا. بۆ نموونە ئەو کەسانەی کە خۆیان بۆ نوێنەری مەجلیس، سەرکۆمار و نوێنەری مەجلیسی خوبرەگان دەپاڵێون، دەبێ بە فیلتێری شۆڕای نیگابان‌دا تێپەڕن. ١٢ ئەندامەکەی ئەم شووڕایەش ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ لەلایەن ڕێبەریی ڕێژیمەوە هەڵدەبژێردرێن. بۆیە پێچەوانەی وڵاتانی دی نە کۆمیسیۆنێکی سەربەخۆ بۆ چاوەدێری و بەڕێوەبردنی هەڵبژاردنەکان بوونی هەیە، نە دەنگ و ئیرادەی خەڵکیش شوێندانەر و یەکلاییکەرەوە.

بەڵام ئەدی بەشداریی خەڵک لە سۆنگەی چییەوە؟

هیوا بە گۆڕانکاری و وادە و بەڵێنی ڕەوتی ڕیفۆڕمخوازی بە چاکسازی لە قەوارەی دەسەڵات‌دا زۆر جاران خەڵکی هیوادار کردووە و ڕەکیشی سندووقەکانی دەنگدانی کردوون. گەلێک جاریش بەشداریی خەڵک بۆ "نا" گوتن بە مۆرەی دەستنیشان‌کراو و دڵخوازی نیزام بووە. وەک چۆن لە هەڵبژاردنەکانی سەرکۆماری لە نێوان کەسێکی نەناسراوی وەک ئەحمەد تەوەکولی و هاشم ڕەفسەنجانی‌دا، لە کوردستان ئەحمەد تەوەکولی زۆرینەی ڕەهای دەنگەکان دەباتەوە. واتە بەشداریی خەڵک کردە و ڕەفتارێکی سیاسییە. بەڵام بێهیوایی خەڵک لە ڕیفۆڕمخوازان و کەڵەکەبوونی قەیرانەکان چەند ساڵێکە ڕەوتی هەڵبژاردنەکانی بە ئاقارێکی دیکەدا بردووە.

خەڵک کە تەمابڕاوی ڕیفۆڕمخوازانی دەسەڵات بوون، لە مێژە دروشمی خۆپیشاندان و نارەزایەتییەکانیان لە سەرشەقام بووەتە "اصلاح‌طلب، اصولگرا، دیگە تمام ماجرا". واتە تێپەڕین لە تەواوەتیی کۆماری ئیسلامی. هەر ئەوەش بوو وایکرد کە لە هەڵبژاردنەکانی خولی پێشووی مەجلیس‌دا بەشداریی زۆر کەمی خەڵک (کەمتر لە سەدا ٤٠) بەتەواوی لەچاو بدا. بابەتێک کە لە هەڵبژاردنەکانی ٢٨ی جۆزەردانی ئەمساڵیشدا بێگومان هەم دووپات دەبێتەوە، هەم ڕێژەی زۆر کەمتر لەوەندەش بەشداریی ئەم ڕواڵەت‌سازییەی کۆماری ئیسلامی دەکەن. ئەمەش هیچ مانایەکی دیکەی لێ وەرناگیرێ جیا لە ڕێفڕاندۆمی "نا" بە تەواوەتیی کۆماری ئیسلامی.

دیارە کۆماری ئیسلامیی ئێرانیش ئەمجارەیان پێناچی زۆر بە خەمی بەشداریی بەرچاوی خەڵکەوە بێ، چونکی پەتای "کۆرۆنا"شی وەک کارتێک بە دەستەوەیە. ڕێژیمێک کە شەرعییەتەکەی لە خەڵک وەرناگرێ، بەڵکوو بە سەرکوت و زەبروزەنگ بەسەر خەڵکدا سەپاندووە، ئەم شانۆگەرییەی هەر بۆ ڕواڵەت‌سازی دەوێ و گرینگە لێرەدا کە خەڵک ئیزنی ئەم ڕواڵەت‌سازییەشی نەدەنێ. بۆوەی بەمە پەیامێک بە کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی بدرێ کە ئەو ڕێژیمەی ئەوان لەگەڵ ساتوسەودایانە، هیچ پێگە و شەرعییەتێکی خەڵکیی نییە. بۆیە تەنیا کارێک کە خەڵک ئێستا پێویستە بیکەن گوتنی "نا"یەکی دیکە بە تەواوەتیی ئەم ڕێژیمەیە.

شەڕ و لێکەوتە زیانبارەکانی لەسەر ژن و خێزان

خەج مەعزووری

جموجۆڵی تاقم و گرووپە توندڕەوە مەزهەبییەکان کە بە ناو و لقی جیاجیا و بە ناوی پێڕەوی لە ئایینی ئیسلامەوە نزیک بە دوو دەیەیە لە هێندێک شار و ناوچەی ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا هەن، هەست‌پێکراو بوون. ئەمانە کە هەر کامەیان سەر بە ڕەوتێکی توندئاژۆی ناچەکەن، تا پێش لە پەیدابوونی داعش، ڕێبازێکی تەبلیغییان بۆ ڕاکێشانی سەرنجی خەڵکیان بەرەو خۆیان گرتبووە بەر و کەمتر خۆیان ئاشکرا دەکرد. دوای بشێوییەکانی سووریە و سەرهەڵدانی خەلافەتی دەوڵەتی ئیسلامی لە عێراق و شام (داعش) و هێرشیان بۆ سەر چەند وڵاتێکی ناوچەکە و یەک لەوان وڵاتی عێراق و هەرێمی باشووری کوردستان، بەشێک لەم گرووپانە کە ناوکیان وەسڵی تێڕوانین و خوێندنەوەکانی داعش بوون، سەریان هەڵێنا و تاک و تەرا

ئەم وتارە نە لێکۆڵینەوەیە نە خەسارناسی، چونکە نە خەسارناسم و نەکۆمەڵناس، بەڵکوو پێشمەرگەیەکم کە لە سەرەتای شۆڕشەوە وەک زۆربەی ژنانی پێشمەرگە یا بڕێک زیاتر لە ژنان لە فەزای شەڕ و کێشەکانی دابووم و موتەئەسیر لە شەڕ و لێکەوتەکانی شەڕ بووم و شەڕم بە ڕەگ و پێستەوە هەست پێ کردوە و بە تایبەت لێکەوتە و ئاکامەکانی شەڕ لە سەر ئینسانەکان بە تایبەت لە سەر ژنان و منداڵانی نێو شۆڕشم بە ڕوونی دیتووە و هەستم پێ کردووە.

شەڕ و ئەو توندوتیژی و ئاکامە نەرێنیانەی کە لێی دەکەوێتەوە بە یەک شێوە لە سەر مرۆڤ شوێن دانانێ، بەڵکوو بە شێوەی جۆراوجۆر ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ لەسەر ئینسانەکان و بە تایبەت لەسەر ژنان شوێن دادەنێ. لەو بابەتەدا باسی توندوتیژی و کارەساتە نالەبارەکانی شەڕ دەکەین کە لە وەڵاتی ئێمەدا لەسەر گشت گەلی کورد و بە تایبەت ژنی کورد و بە بەردەوامی بەڕێوە دەچێ و ژیانی ئیفلیج کردووە، وای لە مرۆڤی کورد کردووە ژیانێکی ئاسایی و حەساوەی نەبێ و بە دایم لە ترس و دڵەڕاوکێ و سترێسدا بژی. هەر لەو کاتەوە فتوای شەڕ لە لایەن "خومەینی"یەوە لە دژی گەلی کورد ڕاگەیەندرا و شەڕی نەخوازراو بە سەر گەلی کورددا سەپا. جۆرەکانی توندوتیژی دەستی پێ کرد و زیان و خەسارێکی زۆری بە کۆمەڵگەی کوردی گەیاند و زۆرترین زیانیش وەبەر ژنان و منداڵان کەوت.

شەڕ چییە؟

شەڕ لە پێش مرۆڤیشدا هەبووە، شەڕ لە نێوان ئاژەڵ و گیانلەبەران، شەڕ لەنێوان ئینسانەکاندا وەک ئامرازێک بۆ چارەسەری کێشەی نێوانیان کەڵکی لێ وەرگیراوە. "کلوزویتز" زانای کۆمەڵناس دەڵێ: شەڕ درێژەی سیاسەتە، بەڵام بە شێوەیەکی دیکە و بە کەرەستەی جیاوازەوە. لێنین بە شێوەیەکی دیکە ئەو قسەیە دەکا و دەڵێ: سیاسەت درێژەی شەڕە بەڵام بە شێوەیەکی دیکە و بە کەرەستەی جیاواز. هەر دووی ئەو زانایانە یەک شت دەڵێن ئەویش قبووڵ‌کردنی شەڕە وەک ڕاستییەکی حاشاهەڵنەگر و پێشگیری لێنەکراو.

بە گشتی شەڕ بریتییە لە: کۆمەڵێک هەلومەرجی تێکەڵاو، بەڵام بە نۆبەی خۆی ئوسوول و یاسا و پرێنسیپی یاسایی خۆی هەیە.

هەر وەک دەزانن شەڕ کردن قانوون و یاسای خۆی هەیە بەڵام زۆر جاران لە شەڕدا ئوسوول و یاسا و پرێنسیپی یاسایی شەڕ وەبەر چاو ناگیرێ و لە ئوسوول و یاسای شەڕ لا دەدەن، لە پێناو کێشەیەکدا شەڕ دەکەن کە شایانی ئەوە نییە شەڕی بۆ بکەن. بۆ وێنە شەڕی کۆماری ئیسلامی لەگەڵ گەلی کورد. ئەو شەڕە لە کاتێکدا دەکرێ کە مەنشووری ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان ئاماژەی بەوە کردووە بۆ هەر نەتەوەیەک ڕەوایە خاوەنی کیان و سەروەریی خۆی بێ و ژێردەستە و ژێرچەپۆکەی هیچ نەتەوەیەکی دی نەبێ.

شەڕ بۆ چی دەکرێ و لەگەڵ کێ دەکرێ و چ ئاسەوارێک لە دوای خۆی بەجێ دێڵێ؟ دیارە شەڕەکان لەنێوان وڵاتان، شەڕی وڵاتان لەگەڵ نەتەوەکان، شەڕ بۆ گەیشتن بە ئازادی، شەڕ بۆ گەیشتن بە دەسەڵات دەکرێن. ئاسەوارەکانی شەڕ بۆتە هۆی وێران‌بوونی شار و گوندەکان، بەجێ‌هێشتنی زیانی ئابووری، لێکەوتەی هەژاری، نەمانی ئەمنییەت و ئاسایش، پێکهاتنی ترس و دڵەخورپێ و ئێسترێس، کوژرانی خەڵک بەکۆمەڵ و تاک و بریندار و نەقوستان بوونی خەڵکی سڤیل و بەشدارانی بەرەی شەڕ، ئاوارەیی و بەجێ هێشتنی نیشتمان و پەڕیوەی هەندەران بوون. بێجگە لەوانە گرتن، زیندانی کردن، ئەشکەنجە، کوشتن، تێرۆر، ئێعتیاد، دزی، بێکاری، فەحشا، ناهومێدی، خەمۆکی، ڕەوانی بوون و دەیان دیاردەی ماڵوێرانکەری دیکە لە ئاسەوارەکانی دیکەی شەڕن و هەمووشیان کاریگەریی نەرێنییان لەسەر مرۆڤەکان هەبووە. ئێمە وەک نەتەوەی کورد بەداخەوە چەند سەدەیە لەگەڵ شەڕ و ئاسەوارەکانی دەژین و زیانی قەرەبوونەکراومان وێ کەوتووە.

لە پێوەندیی نێوان دەوڵەتەکاندا کە کەرەستەی توندوتیژی نیزامییان لەبەر دەست‌دایە، هەموو کاتێک بە هۆی جۆراوجۆر ئەگەری هەڵگیرسان و دەست پێکردنی شەڕ هەیە، ئەگەرچی ئەو ڕووداوانەی کە خێرایی دەدەن بە تێکهەڵچوون و شەڕ جیاوازن. شەڕ کردارێکە و کاتێک ڕوو دەدا کە دەوڵەتەکان لەگەڵ یەکتری، یا دەوڵەتەکان لەگەڵ نەتەوەکان بەرەوڕووی یەکتر دەبنەوە کە نەتوانن کێشەکانیان لە ڕێگای وتووێژ و دیپلۆماسییەوە چارەسەر بکەن، وەکوو شەڕی کۆماری ئیسلامی لەگەڵ گەلی کورد. گەلی کورد لە ئێران بە زیاتر لە ١٠ میلیۆن حەشیمەتەوە لە لایەن کۆماری ئیسلامییەوە دانی پێدانانرێ و مافەکانی بە ڕەوا نازانرێ، بە کەرەسەی زۆر و زەوەند و مۆدێڕنی شەڕ و هێزی زۆر لە بەرانبەر گەلی کورددا کە خاوەنی هێزێکی نابەرانبەرە شەڕ دەکا. ئەوەش لە کاتێک‌دایە هەروەک ئاماژەی پێ کرا کورد داوا و ویستەکانی هەر وەک لە جاڕنامەی مافی مرۆڤی ڕێکخراوی نەتەوەیەکگرتووەکاندا هاتووە بۆ هەر نەتەوەیەک ڕەوایە خاوەنی کیان و سەروەریی خۆی بێ و ژێردەستە و ژێرچەپۆکەی هیچ نەتەوەیەکی دیکە نەبێ. دەردەکەوێ بۆ هەڵگیرسانی شەڕ تەنیا یەک هۆکار نییە، بەڵکو هۆکارگەلی جیاواز هەیە. شەڕ تاقیکاریی کۆتایی هێزە لە گۆڕەپانی نێونەتەوەییدا.

ئەو باسە تەرکیز لەسەر شەڕ لە کوردستان و ئاکام و ئاسەوارە تاڵ و دژی ئینسانییەکانی دوای شەڕ لەسەر ژنان و منداڵان دەکا. شەڕ خوڵقێنەری توندوتیژی بە شێوەی جۆراوجۆرە، شەڕ نمودێکە لە توندوتیژی یا شەڕ خودی توندوتیژییە. کاتێک شەڕ لە نێوان دەوڵەتان یا شەڕی دەوڵەتێک لەگەڵ نەتەوەیەک ڕوو دەدا، لێکەوتەکەی توندوتیژییە و ئەوەی لە دوای خۆی بەجێی دێڵێ خەساری ماڵی وگیانی و ڕەوانیی گەورە و قەرەبوونەکراوە.

کە باس لە شەڕ لە کوردستان دەکرێ ڕەنگە لایەنی بەرگری لە بەرامبەر هێزی داگیرکەر ئەرێنی و پیرۆز و لەجێی خۆیدا بێ، بەڵام سەرنجی ئێمە بۆ لای لایەنە نێگەتیڤەکانی شەڕ دەچێ و بیر لەو ئاسەوارە ڕەوانی و ناخۆش و دژی ئینسانییانە دەکەینەوە کە ئێمە لە نزیکەوە بە چاو دیتومانە و هەستمان پێ کردوە. شەڕ لە کوردستان لەگەڵ ڕێژیمی حاکم، شەڕێکی داسەپاوە، شەڕی سەرکوتە، شەڕی نابەرانبەرە، شەڕی دەوڵەتێکە لەگەڵ نەتەوەیەک، شەڕێکە بۆ گەیشتن بە ماف و ئازادیی گەلێک. لێرەدا ئاماژە بە چەند فاکتەر گرینگە:

– یەکەم شت کە لە شەڕدا هەستی پێ دەکەین ڕاوەدوونان و فشارهێنانی لەڕادەبەدەری حاکمان بۆ سەر خەڵک و پەڕیوەبوونی بەناچاری لە وڵات و زێدی خۆیان و دوورکەوتنەوە لە خاک، نیشتمان، خزمانی دەرەجە یەک، دۆستان و ئاشنایان، بە تایبەت دوورکەوتنەوە لە کولتوور و فەرهەنگی نەتەوەییان دەردێکە و خۆ گونجاندن و لەگەڵ فەرهەنگ و کولتووری وڵاتانی دراوسێ یا وڵاتە ڕۆژئاواییەکان دەردێکی دیکە. ئەوە لەلایەک باشە و ئاشنا بوون لەگەڵ زمان و کولتوور و فەرهەنگ و داب‌ونەریتەکانی دیکە کە زۆر جار سوودمان لێ دیون، بەڵام لە لایەکی دیکەوە کارەسات ئەوکاتەیە کە بە هۆی پارێزگاری لە خاک و کولتوور و فەرهەنگ و پاراستنی زمان بەناچاری تەرکی نیشتمانت پێ کراوە و لە وڵاتێکی بێگانەدا گیرساییەوە و بە تەواوی لەنێو فەرهەنگ و کولتووری ئەو وڵاتەدا توابیەوە و ئاوێتەی هەموو نەریتەکانی بی و تێیدا ون بی و ئەوەی لە پێناویدا بۆی پەڕیوەی هەندەران بووی لەبیر بەرییەوە و بە یەکجاری پشت لە ویستەکان و فەرهەنگی نەتەوەکەت بکەی. دیارە نموونەی ئەوە لەنێو منداڵانی کوردی هەندەراندا زۆر دیتراوە. کارەسات ئەوکاتەیە لە وڵاتێکدا بە ئاسوودەیی بژی و لە هەموو خەدەمات و ئیمکاناتی ئەو وڵاتە کەڵک وەرگری، بەڵام چەقبەستووانە لە دژی فەرهەنگ و کولتوورەکەیان ڕاوەستیو بەربەرەکانییان لەگەڵ بکەی و توندوتیژی بنوێنی. بە داخەوە لە هەر دوو شێوەی ئەم دوو ڕەفتارە دیتراوە و توندوتیژی کراوە و خوێنیش لە جەستەی کوڕ و کچی کورد ڕژاوە. هەڵبەت بە خۆشییەوە پێچەوانەی ئەو هەڵسوکەوتانەش هەبووە کە تاکەکان لە نیشتمان دوور کەوتۆنەتەوە، هەستی نەتەوە خۆشەویستییان بەهێز بووە و ڕێز و حورمەت لە فەرهەنگ و کولتووری نەتەوەیی نەتەنیا کز نەبووە بەڵکوو بەهێز و لە گەشەدا بووە و ڕێز لە فەرهەنگ و کولتووری نەتەوەکانی دیکەش گیراوە و ئینسانیانە لەگەڵ کەلتوورە جۆراوجۆرەکان هەڵسوکەوت کراوە. بەڵام ئاسەوارە نەرێنییە دەروونیەکانی شەڕ بە ڕوخساریانەوە هەر دیارە.

– بە هۆی شەڕەوە کوژرانی خەڵک بە تاک و بەکۆمەڵ لە شار و گوندەکاندا ئاسەواری دەروونیی ناخۆش و خەمهێنەری لەنێو تاک و لەنێو بنەماڵەکاندا بە تایبەت لە سەر ژنان و

درێژە بۆ لاپەڕەی ٧

ئامانجە دیار و نادیارەکانی ناوەندە ئەمنیەتییەکان لە بڵاوکردنەوەی توندڕەوی ئایینی لە کوردستان

سمایل شەرەفی

جموجۆڵی تاقم و گرووپە توندڕەوە مەزهەبییەکان کە بە ناو و لقی جیاجیا و بە ناوی پێڕەوی لە ئایینی ئیسلامەوە نزیک بە دوو دەیەیە لە هێندێک شار و ناوچەی ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا هەن، هەستپێکراو بوون. ئەمانە کە هەر کامەیان سەر بە ڕەوتێکی توندئاژۆی ناچەکەن، تا پێش لە پەیدابوونی داعش، ڕێبازێکی تەبلیغییان بۆ ڕاکێشانی سەرنجی خەڵکیان بەرەو خۆیان گرتبووە بەر و کەمتر خۆیان ئاشکرا دەکرد. دوای بشێوییەکانی سووریە و سەرهەڵدانی خەلافەتی دەوڵەتی ئیسلامی لە عێراق و شام (داعش) و هێرشیان بۆ سەر چەند وڵاتێکی ناوچەکە و یەک لەوان وڵاتی عێراق و هەرێمی باشووری کوردستان، بەشێک لەم گرووپانە کە ناوکیان وەسڵی تێروانین و خوێندنەوەکانی داعش بوون، سەریان هەڵینا و تاک و تەرا پەیوەست بە ڕیزەکانی ئەم ڕێکخراوە توندڕەوە بوون کە بەشی هەرە زۆریان یا تێداچوون یان لە لایەن هێزە هاوپەیمانەکانەوە دەستبەر کران. ئەو بەشانەش کە لە شار و ناوچەکانی کوردستاندا مابوونەوە و خەڵکیان بۆ چوونە نێو ڕیزەکانی داعش هان دەدا لە گەڵ ئەوەیکە ئامانجدارانە لە لایەن ناوەندە ئەمنیەتییەکانی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی ئێرانەوە چاوپۆشی لە جموجۆڵەکانیان دەکرا، هێندێکیان – دیسان ئامانجدارانە – ماوە ماوە دەستبەسەر دەکران و هەر زوو بەرەڵڵا دەکران.

دوای لاوازبوونی داعش و تا ڕادەیەک نەمانی لە سنوورەکانی نزیک بە ڕۆژهەڵاتی کوردستان، ئەم تاقمە توندڕەوانە کە خۆیان بە سەلەفی دەزانن و ئەرکیان گەڕاندنەوەی خەڵک و کۆمەڵگە بۆ دواکەوتوویی و کۆنەپەرەستییە، ڕووی هێرش و توندڕەوییەکانیان کردە خەڵکی کوردستان و بە ناوی دین و لە ڕێگای هەڕەشەی مەرگ و جیهادەوە، قۆناغێکی دیکە لە خۆ دەرخستن و جموجۆڵیان دەست پێ کرد.

ئەم تاقم و گرووپە توندڕەوانە کە بێگومان هیچ پێگە و ئاخێزگەیەکی فکری و کۆمەڵایەتییان لە کۆمەڵی کوردەواریدا نییە و هەر جارە و ناوکیان وەسڵی ڕەوتێکی توندڕەوی ناوچەکەیە و لە پاشخانی فکریی فەندەمێنالیزمی دەسکرد و گوماناوییەوە، بە ناوی دین و پیرۆزییەکانەوە کاوێژی هێندێک فکری ڕەش و ئاڵۆزی بێ بنەما دەکەن، هەموو هەوڵیان تێکدانی شیرازەی کۆمەڵگەی کوردستانە. ئەو ڕەفتارانەی کە ئەم گرووپانە لە ماوەی چەند ساڵی ڕابردوودا لە خۆیان نیشان داوە؛ چ لە مینبەری مزگەوتەکان و کۆبوونەوە داخراوەکانیان و چ بە ڕەفتار و کردەوەکانیان، هەموو لە چوارچێوەی بڵاوکردنەوەی ڕق و قین و ئاژاوەگێڕی و نانەوەی دووبەرەکی و بەگژیەکدا کردن بووە. هەوڵی بێڕیزیکردن بە کەسایەتییە ئایینی و نیشتمانپەروەرەکانیان داوە، بێحورمەتییان بە خێزان و بنەماڵە و پێگەی ژن لە کۆمەڵی کوردستان کردووە، منداڵان و مێرمنداڵانیان هان داوە لە ماڵەوە بێڕێزی بە بیروباوەڕی گەورەکانیان بکەن و بە کافریان بزانن، بە گوتار و خیتابی بێ بنەما و درۆزنانە هەوڵی سووکنیشاندانی داب و نەریتەکانی کۆمەڵی کوردەوارییان داوە و پێڕەوی کردن لەم داب و نەریتانەیان بە کوفر زانیوە و لە کۆتاییدا بە درۆ هەڵبەستن و ئاوەژوو نیشاندانی قوڕئانی پیرۆز و سوننەتی پێغەمبەری گەورەی موسڵمانانەوە (درودی خوای لێ بێت) قسە لە جیهاد و بە حەڵاڵ زانینی خوێنی خەڵک دەکەن. بۆ نموونە تەنیا لە ماوەی دوو حەوتووی ڕابردوودا لە شارەکانی مەریوان و سەقز، کەسانێک سەر بەم تاقمە دڵ ڕەش و توندڕەوانە هێرشیان کردە سەر خەڵک و بە قەمە و چەقۆ چەند هاونیشتمانییەکیان بە توندی بریندار کرد.

ئەوەندەی پێوەندی بە ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی ئێرانەوە هەیە، هیچ گومانێک لەوەدا نییە کە دام و دەزگا ئەمنیەتییەکانی ئەم ڕێژیمە کە لە هەموو کەس و لایەنێکی دیکە باشتر ئاگاداری بوون و جموجۆڵی ئەم تاقم و گرووپانە هەن، نەتەنیا بە ئاشکرا چاوپۆشی لە هەڕەشەکانیان بۆ سەر خەڵک و کۆمەڵگەی کوردستان دەکەن، بگرە ڕاستەوخۆ مودیرییەتی جوڵە و ڕەفتارەکانیان دژ بەم خەڵک و خاکە دەکەن.

کۆمەڵگەی کوردستان کە زۆربەی نزیک بە تەواوی خەڵکەکەی دیندار و باوەڕمەند بە ئایینی پیرۆزی ئیسلام و ئایینەکانی دیکەن، بە خۆشییەوە بێبەری لە کولتووری توندڕەوییە. کوردستان کە کۆمەڵگەیەکی فرەجۆری زاراوەیی، ناوچەیی، کلتووری و ئایینیی‌یە، بە درێژایی سەدان ساڵ نموونەیەکی باش و سەرکەوتووی لە پێکەوە ژیان و یەکتر قبووڵکردن نیشان داوە. ئەم نیشتمانە کە نیوە بە نیوە لە نەوەدلەسەدی دانیشتووانی شیعە و سوننین، وەک نەتەوەیەک بەوپەڕی ڕێز و یەکتر قبووڵکردنەوە پێکەوە دەژین و پەیڕەوانی ئایین و مەسلەکەکانی دیکە ئازادانە ڕێوڕەسمی مەزهەبیی خۆیان بەڕێوە دەبەن.

یەکتر قەبووڵکردن و ڕێزگرتن لە بیروبۆچوونی جیاواز لە هەموو بەستێنەکاندا، بووەتە بەشێک لە پێناسەی ئەمڕۆی کۆمەڵی کوردەواری. نیشتمانی کوردستان و خەڵکی کورد بەم خەسڵەتە مودێرن و ئەمڕۆژیانەوە کە هەیەتی بۆ ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی ئێران و هاومەرامە دڵڕەشەکانی، بۆتە چقڵ و چاویان بەرایی دیتنی پێشکەوتنی نییە. بۆیە بە هەموو شێوەیەک و یەک لەوان بە ناوی دینەوە – وەک سەدان ساڵە لە هەوڵدان و بۆیان جێبەجێ نەبووە- کوردستان وەک وڵاتانی دەورووبەر بکەنە مەکۆی توندڕەوی و دووبەرەکی تێدا بنێنەوە.

بارودۆخێک کە ئەمڕۆژانە خەڵکی وڵاتانی سووریە، عێراق، لوبنان، یەمەن و فەلەستینی تێدا دەژین و وڵاتەکانیان بووەتە وێرانە و توندڕەویی مەزهەبیی تیایدا جەولانیەتی، هەر هەمووی بەرهەمی عەقڵیەتێکە کە تاقم و گرووپە توندڕەوەکانی هەڵتۆقیو لە هێندێک لە شار و ناوچەکانی کوردستان، پەیڕەوییان لێ دەکەن. ئەوان بە پشتیوانی و هاندانی دەزگا ئەمنیەتییەکانی کۆماری ئیسلامی ئێران کە ڕاستەوخۆ دەستیان لە هەموو شەڕ و بشێوییەکانی وڵاتانی ناوچەکەدا هەیە، مەبەستیان ئەوەیە توندڕەوی لە کوردستاندا پەرە پێ بدەن و لە داهاتوو و لە ئەگەری هەر ئاڵوگۆڕێکدا بەرەو چارەنووسی ئەو وڵاتانەی بەرن کە هەر ئێستا ڕۆژانە وێران دەبن و بە هەزاران خەڵکیان تێدا دەبێتە قوربانی.

بۆیە پێویستە خەڵکی کوردستان زیاتر لە هەمیشە ئاگاداری ئەم پیلانانە بن و هوشیارانە و یەکگرتووانە بە گژ ئەم تاقم و توندڕەوانەدا بچنەوە کە هیچ فرێکیان بە دین و ئیمانەوە نییە و کوێرکوێرانە و نەزانانە بوونەتە داردەستی ڕەوت و جەریان و دەوڵەتانی دوژمن بە ئاشتی و ئاوەدانی و پێشکەوتن و پێکەوە ژیان. لەم پێوەندییەدا ئەرکی مامۆستایانی ئایینیی دەروەست لە هەمووان قورس و گرانترە و لە ئەستۆیانە کە لە لایەک داکۆکی لە ئاشتەوایی و پێکەوەژیانی کۆمەڵی کوردەواری بکەن و لە لایەکی دیکەش ئیزن نەدەن کەسانی بیر تەسک و دڵڕەش بە ئاوەژووکردنەوەی مانا و پەیامەکانی دین، تۆوی توندڕەوی و دوبەرەکی لە کۆمەڵگەدا بچێنن.

درێژەی:

شەڕ و لێکەوتە زیانبارەکانی لەسەر ژن و خێزان

منداڵاندا بەجێ هێشتوە.

– شەهیدبوونی ئەو کەسانەی کە ژن و منداڵیان هەبووە و کورد و پێشمەرگە یا ئەندامی ئەو ڕێکخراو و سازمانانەی نەیاری ڕێژیمن و لە تاراوگە دەژین و لە بەربەرەکانی لەگەڵ هێزەکانی ڕێژیمدا گیانیان لەدەست دەدەن. دوای شەهیدبوونی گەورەی ماڵ، تەنیا پشت و پەنای ئەو بنەماڵانە حیزب و سازمانەکانن. ئەو ژن و منداڵانە بە یارمەتییەکی زۆر کەمی ماڵی و زیاتر مەعنەوی دەژین. حیزبەکان و بە تایبەت حیزبی دێمۆکرات هەموو هەوڵی خۆیان بەکار هێناوە تا ئەو جێگایەی دەکرێ ئەو بنەماڵانە بە ئاسوودەیی بژین. سەرپەرەستی سەرەکیی ئەو منداڵانە دایکەکانن و ئەوان هەوڵیان داوە تا ڕادەیەکی زۆر جێگای باوکیش بۆ منداڵەکانیان پڕ بکەنەوە و هەم ببنە دایک و هەم باوک. ئەم دایکانە لە ڕەوتی ژیاندا بەرەوڕووی گەلێک توندوتیژی و چەرمەسەری بوونەوە و فیداکاریان نواندووە. نموونەی ئەم جۆرە ژنانە زۆرن کە لاو بوون و دوای شەهیدبوونی هاوژینی پێشمەرگەیان لەسەر منداڵەکانیان دانیشتوون و خۆیان و ژیان و لاوەتییان کردووەتە قوربانی.

– نەقوستان بوونی ئەو کەسانەی لە شەڕدا بەشداریان کردوە، ئەو نەقوستانیە هەرگیز بۆ پیاو و بۆ ژن قەرەبوو ناکرێتەوە. کەسێک کە چاو، دەست و قاچەکانی لەدەست داوە، ئەو کەسانە لەنێو خەڵکدا زۆر گەورەن، بەڵام تەنیا سێبەریان بە سەر ماڵ و منداڵیانەوە هەیە، لەبەر ئەوەی بەو شێوەی کە پێویستە ناتوانن بژیوی بنەماڵەکەیان دابین بکەن. ئەو کەسانە نە تەنیا لە بواری جەستەییەوە بەڵکوو لە بواری ڕەوانییشەوە تەواو نین و ئەرکی بەخێوکردنی منداڵ زیاتر دەکەوێتە سەر ژن. دیارە لەم وتارەدا باسی ئەو کەسانە دەکرێ کە لە کوردستان دەژین نە ئەو کەسانەی کە نەقوستان بوون و لە هەندەران دەستیان بە خزمەت و پێڕاگەیشتنی تاڕادەیەک باش ڕا دەگا.

– هەر شەڕێک لە هەر وڵاتێک و هەر ناوچەیەکدا بکرێ شوێنەواری ناخۆش و نائینسانی لە پاش خۆیدا بەجێ دێڵێ، وەک وێرانیی شار و گوندەکان، داخرانی قوتابخانەکان، گرانی و قاتی و قڕی، سووتان، لە نێوچوونی مووچە و مەزرا، ئاژەڵ و زۆر شتی دیکەی لەم بابەتە کە ڕاستەوخۆ شوێنی نەرێنی لەسەر دەروونی ئینسانەکان بە تایبەت لەسەر منداڵان و ژنان دادەنێ، چونکە لە پێشدا هەژاری و فەقیری بەرۆکی ژنان دەگرێ و ژنان لەگەڵ گیروگرفتەکان دەستە و یەخە دەکا.

– ئەو زەرەر و زیانانەی هەم لە کاتی شەڕ و هەم دوای شەڕ بەرۆکی کۆمەڵ دەگرن، زیاتر بەر ژن دەکەون. ئێمە باسی شەڕ لە ناوچەیەکی داخراو و دواکەوتوو و تا بینەقاقە لە کۆنەپەرەستی و خورافەدا نوقمبوو دەکەین، نە وڵاتێکی پێشکەوتوو و دێمۆکراتیک کە دێمۆکراسی قسەی یەکەم دەکا. ئێستاش ئەو شوێنەوارە نەرێنییانەی شەڕ وای کردوە ژنان بە چووکترین گرفت پەنا بۆ خۆکوشتن بەرن.

باوەڕ وایە لە هەموو شەڕەکاندا ژنان و پاشان منداڵان قوربانیانی سەرەکین کە بەرەوڕووی توندوتیژی جەستەیی و دەروونی دەبنەوە. ڕەنگە زۆر لەو زەرەر و زیانانەی کە لە شەڕدا وە ناوچەیەک و یا وڵاتێک دەکەوێ پاش ماوەیەک قەرەبوو بکرێتەوە بەڵام بۆ ژن هەرگیز قەرەبوو نابێتەوە. لەو شەڕە داسەپاوەی لەگەڵ کۆماری ئیسلامی کە بۆ ئازادی و دێمۆکراسی و دابینکردنی مافی نەتەوایەتی لە کوردستاندا لە گۆڕێ دایە، ڕەنگە ڕادەی کوژرانی ژن بە نیسبەت پیاو ١ بە ١٠٠یا کەمتریش بووبێ، واتە زیانی گیانی لەنێو ژناندا کەم بووبێ، بەڵام ئاسەواری ڕەوانی و خەمۆکی لەنێو ژناندا بەرچاوە.

لە کوردستان زیاتر لە ٢٥ هەزار شەهیدی بێدیفاع (بێ‌ئەوەی بە کردەوە لە مەیدانی شەڕدا بووبن)مان هەیە. حیزبی دێمۆکرات نزیکەی ٦ هەزار پێشمەرگەی لە سەنگەری خەباتدا شەهید بووە، بەڵام ئەوەی لەو نێوەدا زیاتر زەربەی کاری و قەرەبوونەکراوی وێ کەوتووە ژن بووە. لە ڕاستیدا قارەمانان و قوربانیانی بێدەنگی مەیدانە سەختەکانی خەبات و ژیان، ژنان بوون، ژنان سەختە ڕێی خەباتیان ماندوویی نەناسانە بڕیوە و پشوودرێژانە لەگەڵ نەهامەتییەکانی دوای نەمانی هاوسەرەکانیان پەنجەیان نەرم کردووە و درێژەیان بە ژیان داوە.

پیاو لە سەر مافی گەلەکەی سینگی دەکەوێتە بەر گوللە، بە جەستە لە نێوماندا نامێننەوە و هەمیشە وەک قارەمان یادی لێ دەکرێتەوە و لەنێو دڵی هەموو کوردێکدا زیندوو دەمێنێتەوە و هەر دەبێ واش بێ، بەڵام قارەمانەکەی دیکە کە پاش مەرگی هاوسەرکەی دەمێنێتەوە و دەست و پەنجە لەگەڵ چەرمەسەرییەکانی ژیان نەرم دەکا و بەربەرەکانی لەگەل سەختییەکان دەکا، ئەوەی خۆڕاگرە، ئەوەی بە سەبرە، ئەوەی پەروەردە دەکا، ئەوەی هەمیشە لەگەڵ گیروگرفت و توندوتیژییەکانی کۆمەڵگە دەستەویەخە دەبێ، ئەوەی لە تەمەنی لاوەتیدا ماڵئاوایی لە ژیانی هاوبەش دەکا، ئەوە ژنە، بەڵام لە دیار نییە و لە شانۆیەکەدا ونە. بەڕاستی چارەنووسی ژن دوای لە دەستدانی هاوسەری چی لێ دێ؟ ئەگەر بە دوو قۆڵی ئەرکی بردنە پێشی ژیانیان لە سەر شان بوو، ئێستا بە کۆڵەبارێک خەم لە مەیداندا بە تەنیا دەمێنێتەوە و بە تەنیا ڕووبەڕووی تاڵییەکانی ژیان دەبێتەوە.

هەر بۆیەشە ژنان دژی شەڕن و ئاشتیخوازن، لە بەر ئەوەیە ژنی کورد دەرکی ئاسەوارە ناخۆشەکانی دوای شەڕ کە داوێنی دەگرێتەوە دەکاتەوە و دەزانێ چ چارەنووسێکی نادیار چاوەڕێیەتی.

قەڵای دێموکرات

کۆبوونەوەی ڕێکخراوە خوێندکارییەکانی دوولایەنی حیزبی دێموکرات

ڕۆژی شەممە، ١٨ی بانەمەڕ شاندێکی یەکیەتیی خوێندکارانی دێموکراتی کوردستان سەردانی یەکیەتیی نەتەوەیی خوێندکارانی کوردی لە قەڵای دێموکرات کرد. مەبەستی سەرەکیی ئەم دیدارە پتەوکردنی پێوەندییەکانیان نێوان ئەم دوو ڕێکخراوەیەی سەر بە دوو لایەنی حیزبی دێموکرات ڕاگەیەندراوە.

لەو کۆبوونەوەیەدا هێندێ بابەت و خاڵی گرینگ لە لایەن هەر دوو ڕێکخراوەکەوە کەوتنە بەرباس و لێکدانەوەوە کە گرینگترینیان پێداگریی لەسەر کار و چالاکیی هاوبەش بوو. هەروەها لە نێوان باس و بابەتەکاناندا، بابەتی یەکگرتنەوەی دێموکراتەکان وەکوو پێویستییەکی سیاسی و نەتەوەیی جەختی لەسەر کرایەوە و دوو لایەن هیوایان خواست کە ئەم ئاواتە ببێتە ڕاستییەک و لە پێناویدا ڕیزەکانی شۆڕش بەتایبەت ڕیزەکانی خوێندکارانی شۆڕشگێڕی کورد پتەوتر بکرێ.

لە بەشێکی دیکەی ئەم سەردان و کۆبوونەوەیەدا، شاندی هەردوولا سەردانی کارە هونەرییەکانی هونەرمەند "شۆڕش ئاهی"یان کرد، کە قەڵای دێموکراتی بە وێنەی ڕێبەرانی شەهیدی حیزبی دێموکرات دەڕازاندەوە و بە پێدانی ڕێزنامەیەک سپاس و پێزانینی خۆیان بەنیسبەت زەحمەت و ئەرکەکانی ناوبراو دەربڕی.

هەڕەشەی فڕۆکەی بێفڕۆکەوانی حەماس دژی ئیسرائیل، دەستی ئێرانی لە پشتە

و: کەماڵ حەسەنپوور

ئۆرشەلیم پۆست– سێت جەی فرانتزمەن

ئیسرائیل بە شێوەی پەرەئەستێن ناچار بووە لەگەڵ هەڕەشەکانی فڕۆکەی بێفڕۆکەوانی حەماس هەڵسوکەوت بکا و ڕۆژی پێنجشەممە گوتی فڕۆکەیەکی بێفڕۆکەوانی خستووەتە خوارەوە کە لە غەززەوە هاتبووە نێو خاکی ئیسرائیل.

ئەو هەڕەشە نوێیە لە لایەن حەماسیشەوە لە گرتەیەکی ڤیدیۆیی کە لەسەر ئینتەرنێت دەستاودەستی پێ دەکرێ و لەوێدا ئەوە ئاشکرا دەکرێ کە ئەو تاقمە تێرۆریستییە فەلەستینییە لە غەززە چەند فڕۆکەی بێفڕۆکەوانی بە قەبارەی مامناوەندی لەبەر دەست دان. حەماس دەڵێ ناوی ئەو فڕۆکە نوێیانە "شەهاب" ـە.

پسپۆڕانی فڕۆکەی بێفڕۆکەوان وەک نیک واتەرز و ئەوانی دیکە ئاماژەیان بە پێوەندیی نزیکی نێوان "شەهاب" ـی حەماس و ئەبابیلی ئێران کردووە.

هێزەکانی بەرگریی ئیسرائیل گرتەیەکی ڤیدیۆییان بڵاو کردۆتەوە کە لەویدا فڕۆکە بێفڕۆکەوانەکە دەفرێ و لەلایەن ئەوانەوە دەخرێتە خوارەوە. وێدەچێ ئەو فڕۆکانە لە ڕووی فڕۆکەی ئەبابیلی ئێرانی دروست کرابن، مودێلێک کە نموونەکەی بۆ حوسییەکانی یەمەنیش هەناردە کراوە و، حوسییەکان دروستیان کردوون و دژی عەرەبستانی سعوودی کەڵکی لێ وەردەگرن. وڵاتە یەکگرتووەکان چەند ساڵە لەمەڕ هەڕەشەی فڕۆکەی بێ فڕۆکەوانی ئێران هۆشداریی داوە، لە نێویاندا فڕۆکەی بێفڕۆکەوانی ئێرانی لە واشینگتۆن پیشان دراون. ڕۆژی چوارشەممە هێزەکانی بەرگریی ئیسرائیل (IDF) ڕایگەیاند کە "هێرشی کردۆتە سەر تاقمێک تێرۆریست کە خەریکی کار کردن لە شوێنی بەڕێکردنی فڕۆکەی بێفڕۆکەوانی خۆتەقێنەری ڕێکخراوی تێرۆریستیی حەماس لە غەززە بوون. ئەو تاقمە لە کاتێکدا کەوتنە بەر هێرش کە خەریکی ئامادە کردنی بەڕێکردنی ئامێری ئاسمانیی بێفڕۆکەوان بۆ نێو خاکی ئیسرائیل بوون."

ئیسرائیل بە هەمان شێوە ڕۆژی چوارشەممە ڕایگەیاند کە سیستەمی پارێزگاریی ئاسمانیی "گومبەزی ئاسن"، ئامێرێکی ئاسمانیی بێفڕۆکەوانی حەماسی دیت کە لە غەززەوە بەرەو خاکی ئیسرائیل دەهات. وەزارەتی بەرگریی ئیسرائیل گوتوویەتی کە سیستەمی گومبەزی ئاسن توانایی نوێی هەن، کە لە ماوەی چەند ساڵ گەشەیان پێدراوە و کەڵکیان لێ وەردەگیرێ، کە دژی فڕۆکەی بێفڕۆکەوان کاریگەرن.

بۆچی هەڕەشەی فڕۆکەی بێفڕۆکەوان گرینگە؟ چونکە ئەوان دەتوانن تەقەمەنی هەڵگرن و لەسەرخۆ بڕۆن و مانۆڕ بدەن. زۆربەی فڕۆکە بێفڕۆکەوانەکان لە شێوەی ئێرانی، کە پێیان دەگوترێ فڕۆکەی بێفڕۆکەوانی "هەڵگری تەقەمەنی" یان "کامیکازە"، بە شێوەیەک کار دەکەن کە بەرەو مەنزڵێک دەفڕن و پاشان بە سەر شوێنەکەدا بەردەدرێنەوە.

ئەوان لەسەر هێڵێکی ئاسنەوە بەڕێ دەکرێن و دەکرێ بە لۆری یان تەنانەت بە بەلەمێک بگوازرێنەوە و بەو شێوە بخرێنە کار. ئەوان موتۆڕێکی پانکەداریان لە پشتەوە هەیە و، تێکنەلۆژیی جایرۆسکۆپی کەڵک لێوەرگیراو لەو فڕۆکانەدا بۆ ڕێنوێنی کردن، بەڵگەی هەناردەکرانی فڕۆکە بێفڕۆکەوانەکان لە لایەن ئێرانن کە بۆ یەمەن، عێراق، سووریە و تەنانەت بە گوێرەی هێندێک ڕاپۆرت، بۆ ئەوولاتریش بۆ کەڵک لێ وەرگرتن لە شوێنی وەک سوودان، ئەفغانستان و ڤێنێزوئێلا نێردراون.

ئێران لە سێپتامبری ٢٠١٩ کەڵکی لە فڕۆکەی بێفڕۆکەوان بۆ هێرشکردنە سەر دامەزراوەی پاڵاوتنی نەوتی ئەبقەیق وەرگرت کە وێدەچوو هۆشدارییەک بێ بە ئیسرائیل. ئێران هەروەها لە ٢٠١٨ کەڵکی لە فڕۆکەیەکی بێفڕۆکەوان بۆ هێرش کردنە سەر ئیسرائیل وەرگرت کە لە بنکەی T-4 ـەوە فڕیبوو. ئەو فڕۆکەیە هاتە ئاسمانی ئیسرائیل و بە هێلیکۆپتەر خرایە خوارەوە. ئێران بە هەمان شێوە ئامۆژگاریی حیزبوڵڵای کردبوو تا تیمێکی "فڕۆکەی بێفڕۆکەوانی کوشندە" بنێرێتە ناوچەیەک لە نزیکی بەرزاییەکانی گۆلان لە ٢٠١٩، کە دیارە ئیسرائیل هێرشی کردە سەر تیمەکە.

چەند ڕووداوی فڕۆکەی بێفڕۆکەوان لە سنووری لوبنان قەوماون و، هەروەها چەند دانەیەک لە سنووری سووریە. جگە لەوە، دوژمنانی ئیسرائیل هەوڵیان داوە فڕۆکەی بێ فڕۆکەوانی ئیسرائیل بخەنە خوارەوە. لە مانگی مارس، هێزەکانی بەرگریی ئیسرائیل ڕایگەیاند "لە چالاکییەکی ڕۆتینی ئامێری ئاسمانیی بێفڕۆکەوان لە سەر لوبنان، بە مووشەکی دژی ئاسمانی تەقە لە ئامێرەکە کرابوو. فڕۆکەکە نەپێکرا و درێژەی بە ئەرکە پلان بۆ داندراوەکەی دابوو." مانگی ڕابردوو ئیسرائیل گوتی کە هێزەکانی ئەو وڵاتە فڕۆکەیەکی بێفڕۆکەوانیان خستووەتە خوارەوە و یەکی دیکەیان دیتووە کە "هی ڕێکخراوی تێرۆریستیی حیزبوڵڵای لوبنان بوون کە لە لوبنانەوە هاتبوونە نێو ئاسمانی ئیسرائیل."

> **ئەو درۆنانە موتۆڕێکی پانکەداریان لە پشتەوە هەیە و، تێکنەلۆژیی جایرۆسکۆپی کەڵک لێوەرگیراو لەو فڕۆکانەدا بۆ ڕێنوێنی کردن، بەڵگەی هەناردەکرانی فڕۆکە بێفڕۆکەوانەکان لە لایەن ئێرانن کە بۆ یەمەن، عێراق، سووریە و تەنانەت بە گوێرەی هێندێک ڕاپۆرت، بۆ ئەوولاتریش بۆ کەڵک لێ وەرگرتن لە شوێنی وەک سوودان، ئەفغانستان و ڤێنێزوئێلا نێردراون**

هێزەکانی بەرگریی ئیسرائیل لە مانگی ژانوییە فڕۆکەیەکی بێ فڕۆکەوانیان خستە خوارەوە کە لە لوبنانەوە هاتبوو و یەکی دیکەش کە هەر لەوێوە هاتبوو لە مانگی نۆڤەمبەر خرایە خوارەوە. جگە لەوە لە مانگەکانی جولای و ئاگوست فڕۆکەی بێ فڕۆکەوان دزەیان کردبووە نێو ئاسمانی ئیسرائیل. هەروەها، ئیسرائیل گوتی کە لە مانگی سێپتامبر هێرشی کردۆتە سەر بنکەیەکی فڕۆکەی بێفڕۆکەوان کە هی حەماس بوو. لە سێپتامبری ٢٠١٩ ئیسرائیل ڕایگەیاند کە "فڕۆکەیەکی بێ فڕۆکەوان لە غەززەوە خۆی خزاندۆتە ئاسمانی ئیسرائیل و بۆمبێکی خستۆتە سەر ئۆتۆمبێلێکی سەربازیی."

سەرجەم ئەوانە ئاماژە بە پەرەگرتنی تواناییەکانی فڕۆکەی بێ فڕۆکەوانی حەماس دەکەن و، کێشەی ئەم حەوتوویە چەند ئاماژەی بە ئامێری ئاسمانیی بێفڕۆکەوانی حەماسی تێدان.

ئیسرائیل کەڵک لە چەند دەستەواژە بۆ فڕۆکەی بێفڕۆکەوان وەردەگرێ، زۆرجار کوادکۆپتەری بچووک بە ڕاخفانیم ناو دەبا و، بە فڕۆکەی بێفڕۆکەوانی مەزنتر دەڵێ مالاتیم، بە مانای ئامێری ئاسمانیی بێفڕۆکەوانە.

فڕۆکە بێفڕۆکەوانەکانی حەماس کە وەک ئەبابیل دەچن وێدەچێ کڵاوی جەنگییان لە پێشەوە هەبێ و شێوە سیستەمێک بۆ ڕێنوێنیکردن. ئەوان دوو جوت باڵیان هەن، جووتێکیان بەرەو دواوە و جووتێکی بچووکتر لە پێشەوە، وەک ماسیی باڵدار دەچێ. ئەوان لە کەسێکی ئاسایی کەمێک درێژترن.

وێدەچێ دیزاینەکە بۆ دروستکردن کەمێک ساکار بێ چونکە حوسییەکان تێیدا بوونە پسپۆڕن و کەڵک لە فڕۆکەی بێفڕۆکەوان وەردەگرن تا هێرشی تێرۆریستی بکەنە سەر عەرەبستانی سعوودی. هێندێک لەو فڕۆکە بێفڕۆکەوانانە هەر دێتوو مەودایەکی زۆرتر بڕ دەکەن. نیگەرانییەکان لە ژانوییە کاتێک پەرەیان گرت کە فڕۆکەیەکی بێفڕۆکەوانی نوێی حوسییەکانی یەمەن توانی ٢٠٠٠ کیلۆمیتر مەودا ببڕێ، کە دەگاتە ئەیلات.

ئێران دەمێکە خۆ ڕادەنێتەوە کە فڕۆکەی بێفڕۆکەوانی هەن کە هەزاران کیلۆمیتر دەبڕن و، گوتوویەتی تەقەمەنییەکی زۆرتر لەو فڕۆکانە بار دەکا. ئەوە بەو مانایەیە کە ئێران سوپایەکی فڕۆکەی بێفڕۆکەوانی هەیە کە تەقەمەنیی زیرەک وەک هی مووشەکی دەریاییان لێ بار دەکا. فڕۆکە بێفڕۆکەوانەکان دەکرێ بە پۆل بخرێنە کار.

ئێران بە هەمان شێوە هەوڵی داوە فڕۆکەی بێفڕۆکەوانی ئەمریکایی لە جۆری پرێداتۆر و سەنتینەل کۆپی بکا، و هەر وەک ڕیپەری ئەمریکایی ڕێژەی تەقەمەنییەکانی زیاد بکا. بەڵام ئێران لەوەدا بە تەواوی سەرکەوتوو نەبووە. ئەو هەروەها لە دابینکردنی فڕۆکەی بێفڕۆکەوان بۆ حوسییەکان، حەماس، حیزبوڵڵا و میلیشیا عێراقییەکان کە توانایی ناردنی ڤیدیۆی فڕینەکە و گەڕانەوەیان بۆ بنکەکانیان هەبێ، سەرکەوتوو نەبووە. ئەوە بەو مانایەیە کە فڕۆکە بێفڕۆکەوانەکانی ئێران هێشتا گەلێک دواکەوتوون و هاوپەیمانەکانی وەک حەماس فڕۆکەی بێفڕۆکەوانی ئەوتۆیان هەن کە تواناییەکانیان بەرۆژ نین.

فڕۆکە بێفڕۆکەوانەکانی حەماس بۆیە هەڕەشەن چونکە دەتوانن مانۆڕ بدەن و بە شێوەی نەوی بفڕن، بەڵام هێشتا تێکەڵاوێکن لە فڕۆکەی بێ فڕۆکەوانی 1-Vی ئیسرائیلی هی هەشتاکانی زایینی و مووشەکی دەریایی. بەڵام، گومان لەوەدا نییە کە ئێران تەکنەلۆژییەکەی هەناردە دەکا. ئێران یەکەمجار لە هەشتاکانی زایینیدا دژی عێراق لە شەڕی ئێران-عێراق کەڵکی لە ئەبابیل وەرگرت.

ئەوان لە کارخانەی فڕۆکەسازیی ئێران لە ڕووی مودێلێک دروست کران کە هی کۆمپانیای تێکستڕۆن بوو، کە پێش ١٩٧٩ هێلی کۆپتەری Bell 214ی دروست دەکرد.

ئەمڕۆ سوپای پاسداران زۆر جار کەڵک لە فڕۆکەی بێفڕۆکەوانی ئەبابیل وەردەگرێ و ئەوە ڕێی تێدەچێ چونکە سپای قودس لەدەرەوە پشتیوانی لە حەماس، حیزبوڵڵا و حوسییەکان دەکا. گریمانەی ئەوە دەکرێ کە میلیشیاکانی عێراقی سەر بە ئێران چەند جار کەڵکیان لە فڕۆکەی بێ فڕۆکەوان لە دژی بنکەکانی وڵاتە یەکگرتووەکان لەو وڵاتە وەرگرتووە. ئەوە ئاماژەیەکە بە شەڕێکی بەربڵاوتری فڕۆکەی بێ فڕۆکەوان لە لایەن ئێرانەوە دژی ئیسرائیل، عەرەبستانی سعودی و وڵاتە یەکگرتووەکان و ئەوانی دیکە.

***

هەکبەی شاخ و شۆڕش

سەربەرز وەک دوندی قەندیل

قادری حاجی عەوڵا

برایم چووکەڵی

کورد وەک نەتەوەیەک چارەنووس و مافی ژیانی لەژێر پۆستاڵی دیکتاتۆران و کۆنەپەرستاندا پێشێل کراوە و دەیهەوێ بەسەربەستی بژی. شۆڕشگێڕانی کورد خەبات دەکەن هەتا تیشکی دێموکراسی و مافی دیاریکردنی چارەنووس لە کوردستاندا وڵات ڕووناک بکا. خەباتی شۆڕەسواران وشۆڕشگێڕانی کورد لە پێناوی ئەم ئامانج و مەبەستەدایە و، زۆر شۆڕەلاوی بەئەمەگ بۆ گەیشتن بە ڕێبازی سووری شەهیدان و وەدیهاتنی ئاواتی نەتەوەکەیان، گیانیان داناوە. زۆر دایکی زەحمەتکێش و پڕلە خۆشەویستی جەرگیان بڕاوە، زۆر باوک ئەسرینیان بە ڕوومەتدا هاتۆتە خوارێ، زۆر بووک ڕەشپۆش و زۆر دەسگیران بە مراد نەگەیشتوون، هەموو ئەوانە بۆ ئەوە بووە کە نەسڵی داهاتوو لە بەروبوی ئازادی بخوا و بە سەربەستی و ئازادی لە نیشتمانی ڕزگارکراویدا بژی. یەکێک لەو گەنجانە کە خۆی فیدای کوردستانی خۆڕاگر کرد و لە هەکبەی «شۆڕش و شاخ»ی ئەمجارەدا ئاوڕ لە ژیان و بەسەرهاتی دەدرێتەوە، شەهید قادری حەسەنپوور ناسراو بە قادری حاجی عەوڵایە.

شەهید قادر حەسەنپوور ساڵی ١٣٤٦ی هەتاوی لە داوێنی بنەماڵەیەکی وەرزێر لە گوندی پەسوێی ناوچەی پیرانشار لەدایک بوو. ئەو هەتا قۆناغی ناوەندی خوێندی. ژیانی پڕ لە ڕەنج و مەینەت و زەبروزەنگی هێزە سەرکوتکەرەکانی ڕێژیمی ئیسلامی و سیاسەتە دژ بە کوردەکانی ئەو ڕێژیمە ئەویان هان دا بە مەبەستی خەبات دژی کۆماری ئیسلامی لە ساڵی ١٣٦٦دا ڕوو بکاتە نێو ڕیزی تێکۆشەرانی حیزبی دێموکرات و لە هێزی پێشەوا سازمان درا.

قادر لە کاتێکدا تێکۆشانی پێشمەرگانەی دەست پێ کرد کە ناوچە بە تەواوی میلیتاریزە و ئەرکی پێشمەرگایەتی زۆر قورس بوو. ئەو بە هەموو توانا و لێوەشاوەیی، خۆی بۆ خزمەتی حیزب و گەلەکەی تەرخان کرد و توانی زۆر زوو جێگای خۆی لەنێو هاوسەنگەرانیدا بکاتەوە. قادر لەماوەیەکی کورتدا نیشانی دا کە ڕۆڵەی حیزبی دێموکراتە و قەت سەر بۆ دوژمن دانانەوێنێ. ئەو لە شەڕەکانی ناوچەی مەهاباد ڕۆڵی باشی گێڕا، هەر بۆیە سەرنجی پێشمەرگەکانیشی بۆلای خۆی ڕاکێشابوو. شەڕە بە ناوبانگەکانی ناوچەی مەهاباد بیرهێنەرەوەی ئەو قارەمانەتیەن کە قادر لە ڕیزی پێشەوەی هاوسەنگەرانیدا سەنگەری دەگرت و بە ئیرادەی لەشکاننەهاتوویەوە بەکرێگیراوانی کۆنەپەرەستی بەچۆکدا دەهێنا. هەر ئەو تایبەتمەندیانە وای کرد کە قادر بەرپرسایەتی پێ بدرێ و لەو مەیدانەشدا شانی وەبەر کار دا و زۆر ڕووسوور لە مەیدان هاتەدەر.

شەهید قادر پاش چەند ساڵ پێشمەرگایەتی لە ناوچەی مەهاباد بە هۆی کاری حیزبی و پێویستی تەشکیلاتی بەڕێی هێزی قەندیل کرا و لەو هێزەش وەک چاوەڕوان دەکرا ناوبانگی دەرکرد. ئەو کوڕێک بوو توندوتۆڵ، بە ورە، کارامە و بە نەزمو دیسیپلین. قادری حاجی عەوڵا کە ئەرکی فەرماندەری لکی پێ سپێردرابوو بەکردەوە سەلماندی کە شیاوی ئەو پلە و بەرپرسایەتییە و، بەکردەوەی جوامێرانەی دەرسی خۆڕاگری و نەترسی و ئیمان بە ڕێباز و ئامانجی فێری هاوسەنگەرانی دەکرد.

ڕۆژی ٢٧ی جۆزەردانی ساڵی ١٣٧٣ی هەتاوی کوێستانەکانی قەندیل و مەیدانان لە ناوچەی پیرانشار ڕەشانگیان تێ کەوتبوو، مەڕداران لە کوێستانەکان بارگەوبنەیان بڵاو کردبۆوە، جووتیاران خەریکی کاری وەرزێری بوون. لەو کاتەدا حەوت پێشمەرگەی حیزبی دێموکرات بۆ کار و مەئموورییەتی حیزبی دۆڵ و چیاکانی مەڵبەندی پیرانشاریان دەبڕی و بەرەو قوڵایی ناوچەکانی کوردستان هەنگاویان دەنا. بێخەبەر لەوەی کە سیخوڕ و بەکرێگیراوانی کۆنەپەرەستی کۆماری ئیسلامی داویان بۆ داناونەوە. دەمەوئێوارێ حەوت تێکۆشەری دێموکرات لە پڕ کەوتنە کەمینی خائینان. هێزی کۆنەپەرەستی، لە هەموو لایەک بەر دەسڕێژیان دان، کوڕانی دێموکرات وەک هەمیشە زوو لێیان وەدەست هاتن وشەڕێکی نابەرابەر و خوێناوی دەستی پێ کرد. دوژمن تا دەهات گەمارۆی توندتر دەکرد، پاش چەند سەعات شەڕ، بەداخەوە قادر حەسەنپوور ناسراو بە قادری حاجی عەوڵا لەگەڵ پێنج کەس لە هاوڕێیەکانی بە ناوەکانی سیامەک نیزامی، حوسێن فەتحوڵڵاهی، مەحموود ئیسماعیلی، مراد دەریازی و ئەحمەد بابەکە گیانیان کردە قوربانی و بۆ هەمیشە چاویان لەسەر یەک دانا.

تا کات پتر تێدەپەڕێ، کەڵبچەی گەمارۆش پتر لە مەتەرێزت توند دەکرێ، دەست هەڵێنە، ئاسمان شایەتی حاڵتە، شاخ شایەتی خۆڕاگریتە، مەتەرێزیش بۆ نەبەزیت،

دەست هەڵێنە، لەنێو گەرووی گەمارۆی تەنگ، یەکێ قەڵەمی گرتوە ئەوی تریان ماشەی تفەنگ، جاسووس بەرەو سینگی دوژمن لەگەڕ دایە، دەست هەڵنایە،

دڵت هێندە ئاواڵەیە، بە باڵای هەموو دونیایە، هەتا دوا کات، خوێنی دوو قاچی پێکراوت، دەبەخشی بە کوردستان و هەتا دوا کات، دەجەنگێ بۆ کوردستان و هەتا دوا کات، دەنووسێ بۆ کوردستانت، دەست هەڵنایە، گوللە گوللە سینگی دوژمن دەپێکێ و، دوایین گوللەش لەنێو سینگی خۆتدایە، دەست هەڵنایە، سەرت بەرزە

وەکوو دوندی قەندیل وایە، دەست هەڵنایە، چۆن هەڵبێ؟ لە سبەینێی ئەمڕۆکە سەر هەڵنایە....

***

شوێنەکانی دەنگدان لە کوردستان دەبێ لە هەموو ئێران چۆڵتر بێ

(ڕاگەیاندنی ژمارە ١ی ناوەندی هاوکاریی حیزبەکانی کوردستانی ئێران لەسەر بەناو هەڵبژاردنەکانی کۆماری ئیسلامیی ئێران)

گەلانی ستەملێکراوی ئێران!
ئازادیخوازان!
خەڵکی خۆڕاگری کوردستان!

کۆماری ئیسلامیی ئێران لە مانگی جۆزەردانی ساڵی ١٤٠٠ی هەتاوی بۆ جارێکیتر شانۆی بە ناو هەڵبژاردنەکانی خۆی بەڕێوە دەبات. ئەمە لە کاتێکدایە کە بارودۆخی ئابووری، سیاسی و کۆمەڵایەتیی ئێران لە خراپترین ئاستی خۆی لە مێژووی نگریسی کۆماری ئیسلامیدایە. مودیرییەتی ناکارامە و نابەرپرسانەی ئابووریی وڵات، گەندەڵی لەڕادەبەدەری بەرپرسانی ئەم ڕێژیمە و ئابلۆقە ئابوورییەکان، ئێرانی ژێر دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامیی هێناوەتە لێواری هەڵدێرەوە. ئەو دۆخە ڕۆژ لە دوای ڕۆژ لە لایەن چین و توێژە جیاوازەکان و لەوانە خەڵکی هەژار و مافخوراوی ئێرانەوە زیاتر هەستی پێ دەکرێ. لە سیاسەتی نێوخۆیی و دەرەکیدا کاربەدەستانی کۆماری ئیسلامی درێژە بە قوماری لەپێشڕا دۆڕاوی خۆیان دەدەن و کایە لەسەر گیان و ماڵ و ژیانی خەڵکی ئێران دەکەن و بە درێژەدان بە سیاسەتی چەوتی ناوکی و دەستێوەردان لە کاروباری وڵاتانی ناوچەکە و بگرە هەموو جیهان، وڵاتانی دنیایان لەگەڵ خۆیان کردۆتە دوژمن و لە نێوخۆشدا ڕۆژ لە دوای ڕۆژ ئاڵقەی یارانی ڕێبەریی کۆماری ئیسلامی و نزیکانی دەسەڵات بەرتەسکتر دەبێتەوە. گرتن، ئێعدام و تیرۆر، ئەشکەنجە و تۆقاندن بەشێکی دانەبڕاوە لە شێوازی حکوومەتداریی ئەم ڕێژیمە.

لەو نێوەدا کۆماری ئیسلامیی ئێران هەر جارە دەورێکی نوێ لە شانۆگەریی هەڵبژاردنەکان دەخاتە بەرچاوی کۆمەڵگەی جیهانی و خەڵکی ئێران، هەڵبژاردن چ بۆ مەجلیسی شۆڕای ئیسلامی یان شۆڕای شارەکان و چ بۆ سەرۆک کۆماری لە ئێراندا بێت، هیچ پێوەندییەکی بە هەڵبژاردنی ئازاد بە شێوەی باو لە دنیای ئازاد و وڵاتانی دیموکراتیکدا نییە و تەنیا شانۆیەکە بۆ ڕازاندنەوەی ڕواڵەتیی دەسەڵاتێکی دیکتاتۆر و سەرکوتکەر. لە هەمان کاتدا کۆماری ئیسلامی بە وەڕێخستنی ئەو شانۆگەرییانە هەوڵی داوە خەڵکێکی زۆرتر ڕابکێشێ بەرەو سندووقەکانی دەنگدان و ئەو بابەتە وەک پشتیوانیی خەڵک بۆ نیزامی سیاسی لە قەڵەم بدا و بە بیروڕای گشتیی دنیای دەرەوە و بەشێک لە خەڵکی نێوخۆی بفرۆشێتەوە.

ناوزڕاندن و شەڕی دەسەڵات گەیشتۆتە لوتکەی خۆی و دامودەزگا ئەمنی و سەربازییەکانی کۆماری ئیسلامی هەر ڕۆژە کەلێنێکی تازەیان تێ دەکەوێ. نفووزی وڵاتانی دەرەکی تا قووڵایی ئەمنی و سەربازی و ئۆپەراسیۆنە یەک لە دوای یەکەکانی وەک تەقاندنەوەی شوێنەکانی بەرهەمهێنانی ئۆرانیۆم تا بردنە دەرەوەی سەدان و هەزاران بەڵگەی مەحرەمانەی دەوڵەتی تا ئاستێک کە هەموو نهێنییە سەربازی و دەوڵەتییەکان ئاشکرا کراوە و ئیتر شتی شاراوەی بۆ نەماوەتەوە.

لە لایەکی دیکەوە ڕێژەی ئەو خەڵکەی هێشتا متمانەیان بە حکوومەت ماوە لە خوارترین ئاستی خۆی لە هەموو مێژووی کۆماری ئیسلامیدایە. سەرکوتی خۆپێشاندانەکانی ساڵەکانی ١٣٩٦ و ١٣٩٨، درۆ و فریوکاری لە هەمبەر خستنەخوارەوەی فڕۆکەی نەفەرهەڵگری ئۆکراینی لە ڕێکەوتی ١٨ی بەفرانباری ١٣٩٨ لە سەر تاران، خەمساردییان لە هەمبەر پەرەسەندنی ڤیرووسی کۆویدی ١٩ و زەرەر و زیانی گیانی و ماڵی و ئابووری لە خەڵکی هەژار ئیتر جێگایەکی بۆ متمانە و دڵخۆشی بە پڕۆپاگەندەی دەوڵەتی و حکوومی بۆ بەشداری لە هەڵبژاردن نەهێشتۆتەوە. لە تازەترین ڕاپرسییەک کە تەلەڤیزیۆنی ڕێژیم بڵاوی کردۆتەوە دەڵێ تەنیا سی لە سەدی خەڵک لە هەڵبژاردنەکاندا بەشداری دەکەن. هەرچەند ئەو ئامارگیرییانەش وەک زۆر شتی دیکە لە وڵاتێکی دیکتاتۆری و کەش و هەوایەکی داخراودا بەڕێوە چووە و ناتوانێ هەموو ڕاستییەکان نیشان بدا و وێدەچێ ڕێژەی بەشداری لە هەڵبژاردنەکاندا زۆر کەمتر لەوەش بێ، بەڵام خۆی لە خۆیدا ئەوە دانپێدانانێکی سەرنجڕاکێشە کە لە زمانی دامودەزگا دەوڵەتییەکانەوە دەبیسترێ.

خەڵکی خەباتکاری کوردستان!

ئاستی نارەزایەتیی خەڵک تا دێ، ڕوو لە هەڵکشانە و خەڵک بە تەواوی لەو ڕێژیمە بێهیوا بوون و ئەو نارەزایەتییە جەماوەرییە ئیتر تەنیا تایبەتمەندیی نەتەوە بندەستەکانی ئێران نییە و هەموو چین و توێژێکی کۆمەڵگەی ئێرانی گرتۆتەوە. نارەزایەتییەکانی ئەم ساڵانەی ڕابردوو، کە خەڵک لە سەر موحتاج بوون بە نانی شەوێی خۆیان دەریانبڕیوە ئەو ڕاستییە دەردەخا کە تا چ ڕادەیەک کۆماری ئیسلامی و دەسەڵاتدارانی بێکیفایەت و نابەرپرسن لە ئاست ژیان و بژێوی خەڵکدا.

دیارە بارودۆخی کوردستان تا ڕادەیەکی بەرچاو خراپترە لە هەموو بەشەکانی دیکەی ئێران. خەڵکی کورد جیا لە هەڵاواردنی ئابووری کە بە سەریاندا سەپاوە و کەوتوونەتە ژێر گوشارێکی زیاتر، لە هەموو بوارەکانی دیکەشدا هەر لە ژێر گوشار و هەڵاواردندان. لەبیرمان ناچێتەوە کە سەرۆک کۆمارەکانی پێشوو هەر جارە و بە دروشمێکی نوێ و بەڵێنی جۆراوجۆر هەوڵیان داوە خەڵک بهێننە سەر سندووقەکانی دەنگدان و دواتریش وەڵامیان بۆ خەڵکی تێکۆشەری کوردستان گوللە و پەتی سێدارە و زیندان بووە.

ناوەندی هاوکاریی حیزبەکانی کوردستانی ئێران دوای لێکدانەوە و لێکۆڵینەوەی بارودۆخی ئێستای ئێران و ناوچەکە بەو ئاکامە گەیشت کە بەشداریی خەڵک لەو هەڵبژاردنەشدا هەر وەک جارانی پێشوو هیچ دەسکەوتێکی بۆ خەڵک تێدا نابێ و تەنیا دەبێتە کەرەستەی پڕۆپاگەندەی کۆماری ئیسلامی بۆ نیشاندانی ئەوەی کە لە نێو خەڵکدا ڕەوایی هەیە. لەوە زۆرتر بەشداریی خەڵک لەم هەڵبژاردنەشدا دەبێتە یامەتیدەر و پاساودەری سەرکوتی زیاتر، ئەشکەنجەی زیاتر و ئێعدامی زیاتر لە جاران و مۆری تەئیدێک لەسەر کردەوەکانی کۆماری ئیسلامی.

ناوەندی هاوکاریی حیزبەکانی کوردستانی ئێران داوا لە خەڵکی ئازادیخوازی ئێران و بە تایبەت کوردستان دەکا کە هەڵبژاردنەکانی سەرۆککۆماری و شۆڕای شار و دێیەکان تەحریم بکەن و بە بەشداری نەکردنی خۆیان و چۆڵ ڕاگرتنی سندووقەکانی دەنگدان، ئەم هەڵبژاردنە بکەنە ڕێفراندۆمی دەنگی "نا" بە کۆماری ئیسلامی و هەموو جەنایەت و گەندەڵییەکانی.

لە ڕوانگەی ئێمەوە تەنیا دەنگنەدانی تاکەکان بەس نییە، بەڵکوو هەموو تاکێکی کۆمەڵگە دەبێ ببێتە تریبۆنی نا بۆ هەڵبژاردن و هەموو لایەک وێکڕا، بکەوینە خۆ بۆ تەحریمی چالاکی هەڵبژاردنەکانی ئەو دەورەیەی کۆماری ئیسلامی و بە تەواوی پووچەڵبوونی ڕەوایی ڕێژیم بۆ هەموو جیهان ئاشکرا بکەین و بسەلمێنین.

ناوەندی هاوکاریی حیزبەکانی کوردستانی ئێران
١٧ی گوڵانی ١٤٠٠ی هەتاوی
٧ی مەی ٢٠٢١ زایینی

درێژەی:

بایەخ و ڕێکارەکانی بەدواداچوون و بەڕەسمی ناسینی کۆمەڵکوژیی کورد

ئاماژەی پێ کراوە و لەم دواییانەشدا یووئێن تیمێکی لێکۆڵینەوە بۆ کارکردن لەسەر تاوانەکانی داعشی داناوە کە لەگەڵ هەرێمی کوردستانیش کار دەکا. هەرچی یەکیەتیی ئورووپاشە، ئەو بابەتە لە پارلمانی ئورووپادا کەوتۆتە بەر باس، بەڵام تا ئێستا لە پێشنیار و بابەتێکی جێگای باس ئەولاتر نەچووە.

ئەنجام

بە ژێنۆساید ناساندن و بەجیهان ناساندنی وەچەکوژیی کوردان ئامانجێکی ڕەوای سیاسی و ئینسانیی پشتئەستوور بە بنەمای ئەخلاقی و یاسایی دەوڵەمەند و بەهێزە. وەک لەو کورتە ڕوانینە بۆ لایەنە جۆربەجۆرەکانی بەدواداچوونی ئەو پرسەدا دەرکەوت، بژاردەکانی کورد پێویستە بەشێوەیەکی فرەڕەهەند و هەمەلاگیر بۆ ئەو ئامانجە تاو بدەن و لە کۆسپەکانیش نەسڵەمنەوە. زۆر لەو دەسکەوتانەی ئەمڕۆ لەو بوارەدا وەدەست هاتوون دەهەیەک یان دوو دەهە لەمەوبەر سەخت و دوورەدەست دەهاتنە بەرچاو. ئەو بەربەستانەی ئێستاش لە ڕێگادان دەکرێ وردە وردە کەم ببنەوە و دەرفەتی نوێ دەسکەوتی نوێیان لێ بکەوێتەوە.

ئاشکرایە کە چوونەپێشی ئەو پرسە لەسەر ئاستی دەرەوە بە ڕێژەیەکی زۆر بە گەشەسەندنی یاسای نێونەتەوەیی و یاسای قەزایی بەراوردکاری، و چوونەپێشی زیاتری دۆخی سیاسیی کورد و پارامێترەکانی سیاسەتی دەرەوەی دەوڵەتانی دەستڕۆیشتوو بەستراوەتەوە. هەر لەوکاتەدا بەڵام زۆر هەنگاو بۆ بەرهەمدارکردنی پرۆسەی دادخوازیی کورد هەر ئێستا لە توانا و دەرەتانی کورددا هەن، بەمەرجێک کۆتایی بە پەرش و بڵاویی هەوڵ و دەسپێشخەرییەکان بهێندرێ؛ هەوڵە حیزبی و حکومییەکان لەگەڵ هەوڵەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی هەماهەنگ بکرێن؛ ژێرخانێکی پتەوی لۆبیسازی و پسپۆڕی و ماڵی بۆ دواڕۆژ بنیات بنرێ؛ بەڵگەکان بەتایبەتی بە زمانەکانی بیانی کۆبکرێنەوە و بەشێوەی قانوونی و زانستی پۆلێن بکرێن، و ... هتد. هەروەها پێویستە وێڕای ئەزموون وەرگرتن لە کەیسەکانی تری بە ژێنۆساید ناساندنی کوشتاری گەلان، کورد پلانێکی ستراتژیک و پشوودرێژی لەو بوارەدا هەبێ کە ڕاست پشت بە مۆدێلسازیی ئەزموونی گەلانی دیکە ببەستێ. کۆسپە سیاسی و قانوونییەکانی ئەمڕۆ و بوار و دەرفەتەکانی سبەی ڕۆژ هەرچییەک بن، سەرکەوتنی وەها کاردروستاییەکی نەتەوەیی (ئەگەر وەک لە بەشی یەکەمی ئەو وتارەدا گوترا هەر پارچەیەی کوردستان ناچار بێ بەجیاش کاری لەسەر بکا)، بە یەکگرتوو جوڵانەوە و ژیرانە جوڵانەوە بەستراوەتەوە.

دارسمە
دارسمە دەنووکی
لە سمین ناپارێزێ

ئۆمەتی هەمیشەدەرسەحنە نزیکەی نیوسەدەیە بە پێکوتەی تایبەت کوتراون

هاووڵاتیان لەژێر دەستەڵاتی کۆماری ئیسلامیدا گلەییەیان لە هەر شتێک هەبێ، نابێت لە "کوتان" بەگلەیی بن. لەوکاتەوە کۆماری ئیسلامی هاتووە، دەستی بە کوتان کردووە و ئەو هاووڵاتیانەی وەک ماسیی لووس و لیچق نەبن و لەدەستی هەڵنەماڵێن، بەجۆرێک لە جۆرەکان دەیانکوتێ. شوکر بۆ پەروردەکار و ئالی بەیت و چاک و پیری ئەم وڵاتە، دەسەڵاتدارانی کۆماری ئیسلامی هەر لەسەرەتای هاتنە سەر دەسەڵاتیان بیریان لە "پێکوتە"، واتە واکسینی هەموو شتێک کردووەتەوە. تەنانەت لە دەرەوەی وڵاتیش ئەوەی دەستیان پێ ڕاگەیشتووە، کوتاویانە.

لەم دواییانەدا کاتێک ڤایرۆسی ئەم کۆڤید نازانم چەندە بڵاو بووەتەوە، زیاتر بابەتی پێکوتە و کوتان کەوتووەتە سەر زار و زمانان. خۆ دەنا ئەوە زیاتر لە چل ساڵە حکومەتی مەردومی خەریکی کوتانی بە تاک و بە کۆی هاووڵاتیانە.

پەندێکی کوردی هەیە، دەڵێ: "بزن ئەگەر ئەجەلی هات تێشووی شوانی دەخوا". تێشوو ئەو نان و خۆراکەیە شوان لەگەڵ خۆیدا دەیباتە چیا و لەوەڕگە و ئەوکاتەی بزن و مەڕ خەریکی لەوەڕینن، ئەویش لەو تێشووە دەخوا کە زیاتر لە گۆشت و ماست و پەنیری مەڕ و بزنەکانی پێکهاتووە.

ڕۆژی ٢٧ی ئەم مانگە واتە مانگی بانەمەڕان ڕێک ئەو مانگەی بێری دەڕۆن بۆ لاپەڕان، هەشت ڕۆژنامەی چاپی تاران وەک بزنی خراپ داگژاونەتە تێشووی شوانان و لە "سەروتار"ێکی هاوبەشدا باسی کوتانیان کردووە. ئەم ڕۆژنامە بیرتەسکانە لەم سەروتارە هاوبەشەیاندا چەمکی کوتانیان تەنیا لە کوتان بە پێکوتەی کۆڤید١٩دا کورت کردووەتەوە و ڕەخنەیان لە شێوازی هاوردەکردن و دابەشکردنی پێکوتەی دژە کۆرۆنا گرتووە و هەواڵی هێنان و دابەشکردنی پێکوتەکەیان بە ئاڵۆز و ناڕێک باس کردووە و دەڵێن کاری سیستەمی کۆماری ئیسلامی لە هێنان و دابەشکردنی پێکوتەکەدا زۆر ناڕێکە.

ئەم هەشت بزنە، ببوورن ئەم هەشت ڕۆژنامە ئەمەگنەناسە، بە بڵاوکردنەوەی ئەم وتارە هاوبەشەیان لە لایەک تێشووی شوانیان خواردووە و لە لایەکی دیکەوە ئەوەی تێی نەگەیشتوون ئەو "کوتان"انەیە کۆماری ئیسلامی نیزکەی نیو سەدەیە جێبەجێیان دەکا. ئەم ڕۆژنامانە لەوە زیاتریش پێیان لە بەڕەی خۆیان ڕاکێشاوە و باسی "کەرتی تایبەت"، واتە "بەخشی خسووسی"یان کردووە کە چۆن پێکوتەی دژە کرۆنا هاوردەی نێو وڵات دەکا و لە بازاڕی ئازاد دەیفرۆشێتەوە. ئاخر بڵێ بزنە ڕۆژنامە، بە ئێوە چی پاسدار لەژێر ناوی کەرتی تایبەتدا ئەم واکسینانەی کرۆنا لە سیستەمی دابەشکردنی بەخۆڕاییڕا بۆ شوێنی دیکە دەگوازنەوە و بە ناوی کەرتی تایبەتەوە دانەی بە چەند میلیۆن تمەن بە هاووڵاتیانی هەمیشە دەرسەحنە و ئوممەتی "شەهیدپەروور"ی دەفرۆشنەوە و پاش پڕکردنەوەی کەسریی بوودجەی گیرفانیان بەشێکیشی بۆ "ڕەزمەندە-گان" و بە "ڕەزمەندە" کردنی هەموەتەنانی شەریف خەرج دەکەن؟

هەی ڕۆژنامەی ئەمەگنەناس، ئەگەر ئەم هەموو چاودێریکردنە حەکیمانەیەی بەرپرسانی ئومەت نەبوایە، هیچ بەدوور نەبوو، خوای نەخواستە بەرپرسانتان بە دز لەقەڵەم دابا و وەک هەندێک خۆپاڵێوی هەڵبژاردنی سەرۆککۆمار باسی لادانی حیجابیشتان کردبا.

لێرەدا بۆ تێگەیاندنی ئەم هەشت بزنە ڕۆژنامەنووسە و هەموو ئەوانەی بەتەمان وەک ئەوان بیر بکەنەوە، بە پێویستی دەزانم بە کورتی یەکەم پێکوتەی دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامیی ئێرانتان بۆ باس بکەم:

ئەوکاتەی گەلی ئێران چەند مانگ دوای ڕووخانی ڕژێمی پاشایەتی وەک مێگەل هوروژمیان بردە سەر سندووقی ڕێفراندۆم و دەنگیان بە کۆماری ئیسلامی دا، بەڕێوەبەرانی ڕاپەڕینی خەڵکی سەرلێشێواو، بە دانانی دوو بژاردەی "کۆماری ئیسلامی و ڕێژیمی پاشایەتی" لە ڕیفراندۆمدا، ئوممەتی ئیرانیان بۆ چەند ساڵی داهاتوو کێشایە نێو سەرەی کوتان بە پێکوتەی دژی نەخۆشیی دێموکراسیخوازی.

کاتێک گەلی کوردی ژێر دەسەڵاتی ئێران لەم خۆ کوتانەدا بەشدار نەبوو، کەوتە بەر تەوژمی نەخۆشییەکە.

دیارە ئەو نەخۆشیانەی لە دێمۆکراسی دەکەونەوە زۆرن و هەر کامەیان ژان و برکی خۆی بەدواوەیە و بەڵام بەشێکی زۆریان ئاکامەکەیان یەکە.

هەویری ئەم باسی ئاوی فرەی گەرەکە بەڵام لیرەدا تەنیا ئاماژیەکی سووک بە هەندێک نیشانەی نەخۆشیی دیموکراسیخوازی دەکەین:

١- لەیەکتری جیاکردنەوەی دین و سیاسەت.

٢- خوێندن بە زمانی دایک تەنانەت ئەگەر دایکەکە نەخوێندەواریش بێت.

٣- دروستبوونی حیزب و میزب و ئەنجومەن و مەنجومەن و سەندیکا و مەندیکا و شتی وا.

٤- ناڕێکبوونی ئۆممەتی هەمیشە دەرسەحنە لە بواری پۆشینی جل و بەرگدا کە دەبێتە هۆی ڕەنگاوڕەنگبوونی جلکی ژنان و دەرکەوتنی قژ و بەشێک لە قۆڵ و سنگ و ڕان و شتی وا کە دەبنە هاندەری هەستی ئەو پیاوە بەڕێزانەی بە جۆرێک لە جۆران بەدەست نەخۆشیی مێشکەوە دەناڵێنن.

٥- بەرهەڵڵایی لە قسەکردن و دربڕینی بیروڕادا کە هەرکەس دەتوانێ خۆی بیر بکاتەوە و ئەم بیرکردنەوەیە بە خەڵکیش ڕابگەیەنێ.

٦- برەو پێدانی ڕەخنەگرتن.

دیارە بەشێک لەم نیشانەیە لەو هەشت ڕۆژنامەیدا دەرکەوتووە کە ڕەخنە لە شێوازی هێنان و دابەشکردنی پێکوتەی کۆرۆنا گرتووە.

تێبینی: ئەوانەی پێکوتەی دژی دێمۆکراسیخوازییان لە خۆیان نەداوە، بوونەتە هۆی دروستکردنی زیندانی زۆر و ڕاکردنی هاووڵاتیان بۆ هەندەران و ماندووبوونی کارمەندانی وزارەتی ئیتلاعات و هیزی ئینتزامی و سوپای پاسداران و لە کۆتاییدا دروستکردنی ترس و دڵەڕاوکێ بۆ دەوڵەتمەردانی موحتەرەم هێندێک شتی دیکەششششش.

کوردستان
ژمارە ٧٩٨
٣١ی بانەمەڕی ١٤٠٠ _ ٢١ مەی ٢٠٢١

«سروە»ی هێمن، قوتابخانەیەک بە پانتایی کوردستان

گەڕان بەدووی ناسنامەدا: لە «نیشتمان»ەوە بۆ «سروە»

(٢-١)

ناسر باباخانی

ئاماژە:
ئەم وتارە دەقی قسەکانی کاک "ناسر باباخانی"یە کە لە وێبیناری یادی سەد ساڵەی مامۆستا هێمندا پێشکەش کراوە. بە حوکمی ئەوەی کە دەقی وتارەکەمان ڕاستەوخۆ دابەزاندووە، دەسکارییەکی ئەوتۆ لە قسەکاندا نەکراوە. دەقی قسەکان لە دوو بەشدا ئامادە کراوە، بەشی یەکەم "گەڕان بەدووی ناسنامەدا: لە نیشتمانەوە بۆ سروە" و بەشی دووهەم و کۆتایی "لە شاخەوە بەرەو شار" کە لە ژمارەی داهاتوودا بڵاو دەبێتەوە. شایانی باسە ئەم وێبینارە لە لایەن ڕێکخراوی جیهانی کورد لە سەرەتای مانگی بانەمەڕی ئەم ساڵدا بەڕێوەچووە.

ئەم بابەتەی کە من هەڵمبژاردووە لەژێر سەردێڕی: "سروەی هێمن، قوتابخانەیەک بە پانتایی کوردستان"، لە ڕاستیدا دوو ئامانجی سەرەکی دەپێکێ. یەکەم زۆر جاران دەگوترێ مامۆستا هێمن مرۆڤێکی سیاسی نەبووە و هێمن ئەدیب بووە و ئەمە بە جۆرێک دەکرێ بڵێین غەدرە لە کەسایەتیی هێمن و من لاموایە هێمن کەسایەتییەکی تەواو سیاسییە و مەبەستەکەی تریشم شوێندانەریی گۆڤاری سروەیە لەسەر پەروەردەکردنی جیلەکانی سەردەمی هێمن و پاش کۆچی دوایی هێمن لەسەر بنەمای زمان.

با سەرەتا بەم پرسیارە دەست پێ بکەین: هێمنی سیاسی یان ئەدیب؟

بە باوەڕی من لە دوو ڕوانگەوە دەکرێ سەیری ئەم پرسیارە بکەین. یەکەم هێمن وەک ئەندامێکی ڕێبەرایەتیی حیزبی دێموکراتی کوردستان، دووهەم هێمن وەکوو بیردۆز یان باشترە بڵێم وەک بیرکەرەوەیەکی سیاسی. (ڕەنگە لەسەر وشەی بیردۆز برێکمان جیاوازی هەبێ بەڵام وشەیەکی ئەوتۆم نەدۆزییەوە، چون بیردۆز بە مانای "نظریەپرداز" دێ بۆیە پێموابێ بیرکەرەوە ڕەنگە چاکتر جێ بگرێ.) کەوابوو ئەو هێمنەی لە قەوارەی حیزبێکی سیاسی یان ئۆرگانیزێشێنێکدا جێ دەگرێ لەگەڵ هێمنێک وەک بیرکەرەوەیەکی سیاسی جیاوازە، بۆیە دەبێ ئەم دوو ڕوانینە لەیەکتر جیا بکرێتەوە. ئەگەر ئەم دوو ڕوانگەیە پێک بگرین ئەو کات بۆمان دەردەکەوێ کە ئەو بۆچوونە کە پێیوایە هێمن مرۆڤێکی سیاسی نەبووە و لە قالبی حیزبێکی تایبەتیدا بووە، لەگەڵ ئەو بۆچوونە کە پێیوایە هێمن مرۆڤێکی سیاسییە، بەڵام بە مانا بیرکەرەوەییەکەی بۆمان دەردەکەوێ کە هێمن مرۆڤێکی یەکجار سیاسیش بووە.

دەرکردنی "سروە"، توانی زمانی کوردی بەرێتە نێو تەواوی ماڵەکانی کوردستانەوە. ئەوە بزووتنەوەیەک بوو، شۆڕشێک بوو کە دەکرێ بڵێین تەواوی ئەو کەسانەی کە دواجار پەیوەست بەم جەریانە بوون، لە قوتابخانەی "سروە"دا پەروەردە بوون.

لە کۆمەڵەی ژێکافەوە بگرە لە ساڵی ١٩٤٤، واتە لەگەڵ دەرچوونی دووهەم ژمارەی گۆڤاری نیشتمان ئۆرگانی ژێکاف، تا دەرچوونی ڕۆژنامەی "کوردستان"ی سەردەمی کۆمار و دواتر سەرەتای شۆڕشی گەلانی ئێران و ڕۆژنامەی "کوردستان"ی سەردەمی حیزبی دێموکراتی کوردستان، هێمن لە تەواوی ئەو قۆناغانەدا چالاکانە بە نووسینی وتار یان بە لێدوان حزووری هەیە.

کەوابوو ئەو پێناسەیە کە تۆ دێنی کەسایەتییەکی دیکە لەنێو حیزبێکی سیاسیدا کە وەک هێمنیش چالاک نییە و بە سیاسی دەزانی بەڵام هێمن بە کەسێکی سیاسی نازانی، تەنیا دەگەڕێتەوە سەر جیاوازی ئەم دوو ڕوانگەی باسم لێوەکرد ئەویش لە قۆناغێکی زەمەنی تایبەتدا.

ڕەنگە ئەو جیاوازییە بگاتە ئەو ئاستەی کە تۆ پێت وابێ، کەسایەتیی بەرامبەری تۆ هەڵە بێ. بەڵام ئەوە بەو مانایە نییە کە کەسایەتییەکە سیاسی نییە، هەموو کەسایەتییەکی سیاسی بۆی هەیە لە هەموو قۆناغێکی ژیانیدا تووشی هەڵە بووبێ. کەوابوو من پێموانییە ئەو بۆچوونە لەسەر هێمن ڕاست بێ و من هێمن بە مرۆڤێکی لە سەداسەد سیاسی دەزانم، بەو هۆکارەی کە دەمەوێ لەم وتارەدا ئاماژەی پێ بکەم.

بێ کەڵکەڵەی سەرەکیی هێمن زمانە، لە ماوەی ئەم چل و دوو ساڵەدا، لە دوای ئەوەی کە لە گۆڤاری نیشتمان یەکەمی بابەتی بڵاو دەکاتەوە تا لە ورمێ کۆچی دوایی دەکا، زمان دڵەڕاوکێی هێمنە. بەم مانایە کە سەیر دەکەی هەر لە یەکەم نووسینی کە بە شێوەی فەرمی بڵاو دەبێتەوە لە "نیشتمان"دا، واتە "خۆت بناسە"، بەردەنگەکەی بەردەنگێکە بە ناوی نەتەوەی کورد. یانی هەر لە سەرەتاوە دڵەڕاوکێی سەرەکیی هێمن بە جۆرێک لە جۆرەکان دەگەڕێتەوە سەر چەمکی ناسنامەیی.

ئەوەی ڕاستی بێ کەڵکەڵەی سەرەکیی هێمن زمانە، لە ماوەی ئەم چل و دوو ساڵەدا، لە دوای ئەوەی کە لە گۆڤاری نیشتمان یەکەمی بابەتی بڵاو دەکاتەوە تا لە ورمێ کۆچی دوایی دەکا، زمان دڵەڕاوکێی هێمنە. بەم مانایە کە سەیر دەکەی هەر لە یەکەم نووسینی کە بە شێوەی فەرمی بڵاو دەبێتەوە لە "نیشتمان"دا، واتە "خۆت بناسە"، بەردەنگەکەی بەردەنگێکە بە ناوی نەتەوەی کورد. یانی هەر لە سەرەتاوە دڵەڕاوکێی سەرەکیی هێمن بە جۆرێک لە جۆرەکان دەگەڕێتەوە سەر چەمکی ناسنامەیی.

دیارە لەم وتارەدا واتە زمانی یەکگرتووی ئەدەبی، بەردەنگی هێمن بەگشتی خەڵکی ڕەشۆکی نییە، بەڵکوو بەردەنگی هێمن چینێکی تایبەتە، چینێکی خوێندەوارە و هەر بۆیە دەبێ ئەم دیکۆدەکردنە لە لایەن ئەوانەوە بکرێ. بۆیە بە باوەڕی من لەو شوێنانەی باسی وڵاتی فرەنەتەوە دەکا یان باسی زمان گەلی جیاواز دەکا یان باسی زەبروزەنگی سیاسی دەکا، ڕێک بەپێچەوانەی خوێندنەوەی فەرمی کۆماری ئیسلامی بۆ زمان دێتە گۆ، تەنانەت هەر لەو ژمارەیەدا لە لاپەڕەی یەکەم ئەسڵی ١٥ی یاسای بنەڕەتیی ئێران دادەنێ کە خوێندنی زمانە خۆجێیەکان دەبێ ئازاد بێ.

ئەگەر بێتوو لە وتاری زمانی یەکگرتووی ئەدەبی، وشەی ئەدەبی لێ بقرتێنین واتە زمانی یەکگرتوو، زێدەڕۆیی لە قەڵەم نادرێ ئەگەر بڵێم هیچ جیاوازییەک لە نێوەرۆکی وتارەکەدا ساز نابێ چون ڕێک بەپێی ستانداردەکانی زمانێکی یەکگرتوو نووسراوە. وتارێک پشتئەستوور و بەڵگەمەند بە نموونە لە نەتەوەکانیتر کە بۆچی هێمن دەیەوێ ئەم زمانە ببێتە زمانی یەکگرتووی کوردی. بەهەرحاڵ

بە باوەڕی من پاش ئەم هەموو ساڵە ئەو پتانسییەلە تیۆریکییانەی هەیە کە ئێستاش لەنگەری لەسەر بگری.

ئەوەی هێمن کردی دەیهێنێتە خانەی ڕووناکبیری ئۆرگانیکەوە نەک ڕووناکبیری سوننەتی، واتە ڕووناکبیرێکی شوێندانەر و شوێنوەرگر. هەم لە پرۆسەی داهێناندا هەم لە پرۆسەی شوێندانەریدا.

بێگومان پرۆسەی داهێنان لە فەزایەکی تاکەکەسیدا دەخوڵقێ، بەرهەمی فەزایەکی زەینیی تاکەکەسە. شێعر، چیرۆک، ڕۆمان لەوەها کەشێکدا دەخوڵقێن. بەڵام دواجار هێمن وەک ڕووناکبیرێکی ئۆرگانیک شوێندانەریی خۆی لەسەر خەڵک دادەنێ. شوێندانەریی هێمن بە باوەڕی من جگە لە بابەتە ئەدەبییەکان و شێعرەکانی کە دەبن بە شانۆنامە کە دەبن بە ئاواز و گۆرانی، کە دەبن بە وێردی زمانی خەڵک، کە ئەمانە ڕادەی چوونە نێو قووڵایی دڵی خەڵک نیشان دەدەن، ئەمەش بەم جۆرە ڕوو دەدا کە زمانی فاخیر و زمانی سەقیلی شێعری لە شێعر دادەماڵێ. بە باوەڕی من هێمن بە دەرکردنی "سروە"، توانی زمانی کوردی بەرێتە نێو تەواوی ماڵەکانی کوردستانەوە. ئەوە بزووتنەوەیەک بوو، شۆڕشێک بوو کە دەکرێ بڵێین تەواوی ئەو کەسانەی کە دواجار پەیوەست بەم جەریانە بوون، لە قوتابخانەی "سروە"دا پەروەردە بوون.

بە باوەڕی من زمان سەرەکیترین توخمی پێناسەی نەتەوەییە، بۆیە دەبێ وەک سیاسیترینیش سەیری بکەین. هێمن هەر لە سەرەتاوە ئەو ڕێچکەیەی گرتۆتە بەر هەتا ئەو ڕۆژەی سەر دەنێتەوە. واتە لە سەرەتای "نیشتمان"ی ژێکافەوە هەتا دەگاتە "سروە"، وەک دوامەنزڵگەی ئەم ستراتیژییە کە بە باوەڕی من گەورەترین و کاریگەرترین دەوری گێڕا، کە زمانی کوردی بەرێتە نێو ماڵەکانی کوردستان. با ئەوەش بە بوێری بڵێین ئەو کارەی کە هێمن کردی، بناغەی ئەو کارەی کە هێمن دایڕشت – لە کەوانەدا دیارە نابێ لە هاوکاریی ئەو هاوڕێیانەی کە لەگەڵی بوون و بەتایبەتی دواتر مامۆستا ئەحمەد قازیی نەمر کە ئەو ئەرکەی وەئەستۆ گرت چاوپۆشی بکەین – ئەو کارەی کە هێمن لە "سروە" کردی واتە پەروەردەکردن و فێرکردن و بارهێنانی جیلەکان، بێوێنە بوو. هەر ئێستا من هەر لەم وێبینارەی خۆماندا دوو سێ کەسی پەروەردەی ئەم سیستمە دەبینم، کە دواجار بوون بە قەڵەمی جیددی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان و، بوون بە ڕێفرێنس و سەرچاوە. دەکرێ بڵێیم ئەوانە ئەگەر غەدرم نەکردبێ بە شێوەیەک لە شێوەکان بەرهەمی پەروەردە لە "سروە"دا بوون و بابەتەکانیان سەرەتا لە "سروە"دا سەریان هەڵدا و دواتر وردە وردە بەرەو پێکهاتەیەکی چوارچێوەدارتر و بەرەو شێوازێکی مێتۆدۆلۆژیکتردا ڕۆیشتن، بەڵام لە هەمووی ئەوانەدا "سروە"یە کە دەوری پەروەردە دەگێڕێ.

لە سەرەتای "نیشتمان"ی ژێکافەوە هەتا دەگاتە "سروە"، وەک دوامەنزڵگەی ئەم ستراتیژییە کە بە باوەڕی من گەورەترین و کاریگەرترین دەوری گێڕا، کە زمانی کوردی بەرێتە نێو ماڵەکانی کوردستان.

ئەوە ڕاستە کە هێمن لە ماوەی هەمووی ئەو ساڵانەدا لە زمان وەک کەرەسەیەک بۆ دەربڕینی باوەڕەکانی، بۆ دەربڕینی شێعر، بۆ دەربڕینی بابەتە ئەدەبییەکانی کەلکی لێ وەرگرت، بەڵام بە باوەڕی من کارکردی سەرەکیی ئەم کەرەسە پەیوەندییە بۆ هێمن سەلماندنی بوونی ئەو گەلە بوو کە بە قەولی خۆی "حاشا دەکەن لێی و هەشە."

لە "سروە"ی ژمارە سێ و چواردا بابەتێک بڵاو دەکاتەوە بە ناوی: "زمانی یەکگرتووی ئەدەبی"، کە دواتر من لەگەڵ دۆستان قسەم کرد گوتیان، مامۆستا هێمن بۆخۆی دواجار ئەم بابەتەی ئێدیت کردووە. (هەرواشە چون شێوازی پەخشانەکە و کرۆکیی بۆچوونەکان سەلمێنەری قەڵەمی مامۆستا هێمنن). وتارێکی دوورودرێژ کە لە دوو ژمارەدا بڵاوە دەبێتەوە کە من وەک "مانیفێستی مامۆستا هێمن" سەیری دەکەم، مانیفێستێک بۆ زمان، بۆ زمانێک کە مەبەستێتی ئەو زمانە بگوازرێتەوە بۆ تەواوی کوردستان و تەنانەت پەلکێشی دەکا بۆ کوردەکانی خۆراسان کە لە درێژەی قسەکانمدا باس دەکەم کە چۆناوچۆن بەو شێوازە مەبەستی بووە کە زمان وەکوو ڕوحی نەتەوەیی بکا بە بەری ئەو لەشەی کە لە کوردستانی ئێران و لە شوێنەکانی دیکە کە کورد تێیدا پەراکەندەیە، ئەو ڕوحە بخاتە ئەم لەشەوە.

لە وتارەکەدا هێمن دەڵێ: "زمانەکەمان هەروەک نەتەوەکەمان زۆر هەژارە، وە هەتا بڵێی لەدواوەیە، ئاخر کوا خزمەتی کراوە، کوا بایەخی بۆ دانراوە، کوا بە زمانیان زانیوە، ئەگەر نەتەوەکانی دیکە بێجگە لەوانەی کە ژێرچەپۆکە بوون و هەن دەیان و سەدان ساڵ خزمەتیان بە زمانەکەیان کردووە و شێعر و چیرۆک و پەخشان و بابەتە زانستی و فەرهەنگییەکانیان پێ نووسیوە، کەنگێ و لە کوێ بۆ بووژانەوەی زمانی کوردی هەوڵ دراوە. زمانی کوردی نەک هەر خزمەتی پێ نەکراوە و بەرەو تەکامول نەڕۆیشتووە، بەڵکوو بەرەو فەوتانیش چووە".

ئەم وتانە لە سەردەمێکدا دەنووسرێ کە "سروە"ی ژمارە سێ و ژمارە چوار دەردەچێ. هەستیار بوونی ئەو قۆناغە زەمەنییەی کە بزووتنەوەی کوردی لە شەڕێکی ڕاستەوخۆدایە لەگەڵ دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی و، دەربڕینی ئەم قسانە لە لایەن مامۆستا هێمنەوە زۆر زۆر سەرنجڕاکێشە. وتاری زمانی یەکگرتووی ئەدەبی زۆر دوورودرێژە و بێگومان دەرفەتی خوێندنەوەی لێرە نییە، بەڵام وەک عەرزم کردن لەم مانیفێستەدا چەند کلیل وشەیەکم لێ هەڵکڕاندووە کە پێم خۆشە سووکەلەنگەرێکی لەسەر بگرم:

مامۆستا هێمن لەم بابەتەدا باس لە "زمان و دەسەڵاتی سیاسی" دەکا. ئەمە یەکێک لە چەمکەکانە. باس لە "وڵاتێکی فرەنەتەوە" و "زمان گەلی جیاواز" دەکا کە ئەو ڕێک بەپێچەوانەی خوێندنەوەی ڕەسمی کۆماری ئیسلامی و تەنانەت ڕێژیمی پاشایەتییە کە باوەڕیان بە یەک زمان، یەک نەتەوە و یەک میللەت هەبوو.

ئەوانەی لەژێر دەسەڵاتی دیکتاتۆریدا، لەژێر دەسەڵاتی زەبروزەنگی سانسۆڕدا کاری ڕۆژنامەگەریان کردووە، زۆر جاران زیرەکانە هێندێک شت دەدەنە دەرێ، بۆ ئەوەی کە خوێنەران بۆشاییەکانی ئەو بابەتەی کە نووسەر نووسیوێتی پڕی کەنەوە، یان بیاندۆزنەوە یان دیکۆدەیان بکەن، ڕێک ئەو کارەی هێمن لێرەدا بوێرانە دەیکا!

بۆیە دەکرێ لەو وتارەی هێمن ئەم کۆدانەی لێ هەڵێنجی کە نەتەوەیەی کورد زمانەکەی خەریکە بەرەو فەوتان دەچێ، دەسەڵاتی سیاسی خەریکە زمانەکەی لەنێو بەرێ و زۆر زیرەکانە ئاماژە بەوانە دەکا.

(بەشی دووهەم و کۆتایی ئەم وتارە لە ژمارەی داهاتووی "کوردستان"دا بخوێننەوە).

***

ڕۆڵی ئافرەت لە گوتنەوەی بەیتە فۆلکلۆرییەکاندا

(بەیتی سوارۆ وەک نموونە)

سابات حەمید

بەیتی سوارۆ یەکێکە لەو بەیتە کوردییانەی کە لایەنی پاڵەوانێتی و تراژێدی و دڵدارییەکەی بووەتە تان و پۆ و هەوێنی دەقەکە. ئەو بەیتە لە زمانی کیژۆڵەیەکەوە گێڕدراوەتەوە. ئافرەتێک کە کورە گراوییەکەی دەچێتە شەڕێ. دەچێتە کاولە لەحسا. سەفەرەکە سەفەری هات و نەهاتە. دەچێتە شەڕی مان و نەمان. سوارۆ بەر لە ڕۆیشتنێ سەری ئەسپەکەی وەردەگێڕێ و دێتە لای نازدار حەیرانەکەی و داوای ماچێکی لێ دەکا. ماچێک بۆ وەرەبەخشین لە دواساتەکانی ماڵاوایی‌دا. ماچێک کە بیکاتە توێشووی ڕێگەی هات و نەهات و تاڵ و سوێرییەکانی سەفەرەکەی پێ شیرین بکا. ماچێک کە توانا و تین و گوڕی پێ ببەخشێ بۆ ئەوەی لە کات و ساتە تاقەتپڕووکێنەکانی شەڕگەدا، خۆڕاگر بێت و چرای هیوایەکیش لە دڵی‌دا هەر بڵێسەی بێت بۆ گەڕانەوە. بەڵام کچە، ماچەکەی ناداتێ و وەعدەی ئەو ماچەی بۆ دەخاتە ئەو کاتەی سوارۆ بە سەرکەوتوویی لە بەرەی شەڕێ بگەڕێتەوە. بە مەرجێک لە شەڕێ بگەڕێتەوە، کچە بەڵێنی پێ دەدا دوگمەی سینگ و مەمکانی بۆ بترازێنێ و شەو هەتا ڕۆژێ لە باخی سینە و مەمان میوانی بکا.

لەگەڵ ئەوەشدا کچە هەندێ ڕاسپاردەی هەیە و قسەی دڵی بۆ سوارەکەی دەکا و بۆشی دەپاڕێتەوە کە دوازدە ئیمامی دەشتی بەغدایە دەستی بە عومری بگرن و بیپارێزن. لە لایەکیشەوە دوعای ئەوەی لێ دەکا، کە ئەگەر هات و لەبەر ١٥٠٠ سواری دوژمن سەری کەحێلەکەی وەرگێڕا و لەبەریان بەزی و ڕای کرد، ئەوا سوار بکوژرێ و بە تێکشکاوی و سەرشۆڕی نەیەتەوە. کچە گراوییەکەی سوارۆ، لە لای شەدەشل و شل و مل و ناسک و نازداران، لە لای دەستەخوشک و خەنیمەکان، گەلێکی تاریفی شان و باهۆ و پاڵەوانێتیی سوارۆ کردووە، بۆیە لەوە تۆقیوە ئەگەر خەبەری شکست و بەزینی سوارۆی بۆ بێنن. ئاخر بەزین و تێکشکانی سوارۆ ئەو لە نێو کۆڕی کیژۆڵان شەرمەزار و ڕووڕەش دەکا.

سوارۆ دەڕوات و ڕۆژێک لە ڕۆژان خەبەری بریندداربوونەکەی دێتەوە بۆ کچەگراوییەکەی و ئەویش ڕادەسپێرێتە حەکیم و لوقمانان کە دەست بۆ برینەکەی نەبەن و دەرمانی نەکەن، نەبادا برینەکەی وەبن بدات و تەشەنا بکا. ئەو دەیەوێ مەلهەمێکی بۆ بگرێتەوە "لە حێلی لە دارچینێ لە ژەنگی گوارەی لە تۆزی شەدەی لە چڵکی ئانگوستیلەیێ و لە ئارەقی قووڵکەی بەر گەردنێ...."

دەقی بەیتی سوارۆ
گوتنی: عەلی کەردار

ئۆهۆ...هۆ...هۆ...هۆیش
هەرچەند گازی دەکەمێ نایەی مەتاڵ کەرکەدەنێ(١)
شێر لە غەززەی شای فەرماندە لە خزمەتی وەزیری ماڵ لە بەغدایە
ئەوە کیژ دەڵێ
دوێنێ چووکەڵە سوارەکەی من دەچۆوە سەفەری کاولە لەحسایە
ئەوە دەیگوت کیژێ وەرە دوو ماچم دەیە
بە سەری بە قوڕ و بە ملی بە کوێنم ڕووم لێ وەردەگێڕا
هەی لاڵ ببم نەمدەدایە
ئەوە لە دوایە دەچوومەوە پێش چووکەڵە سوارەکەی خۆم
زوڵفی خۆمم لەبەر دەگێڕا
مەمکی خۆمم بۆ دەبردەوە تکایە
شەرت بێ بە شەرتی خودا و ڕەسووڵان چووکەڵە سوارەکەم
بێتەوە لەوێ شەڕێ هەرامەتە لەوێ هەڵایە
ئەمن سنگی خۆمی بۆ دەکەم بە کاغەزەکەی مەرجان و
مەمکی خۆمی بۆ دەکەم بە قەڵەمێکە فەرەنگی
هەروەکوو مەلای دوازدەعیلم شەو تا ڕۆژی لێ بکا متاڵایە
هەی سوار...هەر...هەر...هەر...هەر...
وەرە سوار ئەمن بەتەنێم
ئۆهۆ...هۆ...هۆ...هۆیش
ئەوە کیژ دەڵێ سوار ئەگە دەچیە وان سەفەرێ
ئەوەت وەسیەت بێ لە سەر دەستی من
پەرەوە لە چۆمی عوودێ لە دەریای عومانێ
ئەسپێکە خۆت باژوێ لە کەناری دەسواران
بریا سوار ئەمن خەبەری تۆم بۆ هاتبا کوژرابایەی
ئەوە درابایە بەر وەدای شیر و خەنجەر و قەناران
نەوەک ئەتۆ هەڵاتبای و سەرێ کەحێلێ خۆت وەرگێڕابا
لە بەر هەزار و پێنج سەد سواران
چونکە ئەمنت خەجاڵەت دەکرد
لە کن شەدە شل و شل و مل و چاوبەکل و ناسک و نازداران
شەرت بێ هەتا سەری مانگێ مانگ نوێ دەبێتەوە
ئەمن نەدەمێ یا لێت قەردێ دەکەم ماچ دمی دە زەرد هەناران
هەی سوار...هەر...هەر...هەر...هەر...
وەرە سوار ئەمن بەتەنێم
ئۆهۆ...هۆ...هۆ...هۆیش
ئەوە کیژ دەرێ سوار ئەگە دەچیە وان سەفەرێ
ئەوەت وەسیەت بێ لەسەر دەستی من ئەسپێکەخۆت
باژوێ لەکەناری دەرێگایێ
ئەوە ڕەببی سوارە بە دوور بی لە ئەسپی ئەجەلێ
لە شەڕی پاش نوێژان تەپە و تورکمانێ هەرامەتە لەهەڵایە
ڕەببی ئاگاداری چووکەڵە سوارەکەی من بێ
بیپارێزن دوعای بۆ بکەن دوازدە ئیمامی دەشتی بەغدایە
ئەوە کیژ دەڵێ لە چرقەی دەروونی منی قەلەندەری بابان وێران
ئەوە ماسییان دەعبایان نەهەنگان
سەریان دینا دەرێ لە گۆمی لەیل و پەڕێ
وەک من جەرگیان دەچۆقالەی دەدانەوە شیددەتی وێ گەرمایێ
هەی سوار...هەر...هەر...هەر...هەر...
وەرە سوار ئەمن بەتەنێم
ئۆهۆ...هۆ...هۆ...هۆیش
ئەوە کیژ دەڵێ برینداری خەڵکی بریندان بە ڕەببی
عەوڵای عەسۆی ئەوە چووکەڵە سوارەکەی من
بریندارە بە مەودای دەخەنجەرێ
ئەوە بڵێن بە حەکیمان عەتاران دوکتەران
قایلم نییە دەرمانی کەن و شتەقە دەستانی بکەنێ
هەتاوەکوونێ بۆخۆم دەگەمەوە سەر ئەوێ گەرمەبرینێ
دەرمانێکی بۆ ساز دەکەم لە حێلێ لە دارچینێ
لە ژەنگی گوارەی لە تۆزی شەدەی لە چڵکی ئانگوستیلەی و
لە ئارەقی قوڵکەی بەر گەردنێ
ئەوە دەیکەمە شەڵتە و دەیهاوێمە سەر ئەوێ گەرمە برینێ
ئەوسالْ ساڵەکەی ناسکە ساڵە
چووکەڵە سوارەکەی من دەچێتەوە سەفەرێکە گەورە و گران
ئەمن زۆری دەترسێم وەبن دا(٢) لە من بێنێتەوە تەشەنێ
هەی سوار...هەر...هەر...هەر...هەر...
وەرە سوار ئەمن بەتەنێم
ئۆهۆ...هۆ...هۆ...هۆیش
ئەوە کیژ دەڵێ لەشکرێک هەستاوە لە من لە چۆلی شامێ
بێ ئامانە بێ ساماڵە دەڵێن زۆرە زوربەیە
ئەوە دەڵێن کیژێ چووکەڵە سوارەکەت بریندارە
ئەنگاوە برینی جووت گوللەیە
ئەمنیش دەچوومەوە کن حەکیمان عەتاران دوکتەران
دەمگوت وەرنەوە سەر چووکەڵە سوارەکەی من بریندارە
ئەنگاوە لە جێ شەڕگەیە
هەی لاڵ بم پێیان دەگوتم دەردی پێ مردنێیەتی
حەول و تەقەلا و دەرمانکردن و عەزیەتکێشانی بێ فایدەیە
هەی سوار...هەر...هەر...هەر...هەر...
وەرە سوار ئەمن بەتەنێم

بەیتە کوردییەکان بە گشتی نێوەرۆکێکی پاڵەوانێتی (حیماسی)، دڵداری و تراژێدییان هەیە. بەو پێیە دەبێ لە نێوەرۆکی بەیتی سوارۆ ورد بینەوە و بزانین خۆی لە کام یەک لەو پێناسانەدا دەبینێتەوە. سوارۆ دەچێتە شەڕی کاولە لەحسا. بەو پێیە شەڕێکە دەبێ سوارۆ لەوێدا قارەمانێتی بنوێنێ و پاڵەوانانە بۆ سەرکەوتن هەوڵ بدا، بۆ ئەوەی هیچ نەبێ ئەو سەرکەوتنە، بیگەیەنێتەوە بەو قەول و بەڵێنەی کە کچەتیوەحەیرانەکەی پێی داوە، ئەویش ترازاندنی دوگمەی سینگ و مەمکانە. بەڵام کێشەیەک لێرەدا هەیە کە ناهێڵێ تیشک بخەینە سەر پانتایی و لایەنە پاڵەوانێتییەکەی، ئەویش ئەوەیە کە وەسفی مەیدانی شەڕ و چۆنیەتیی شەڕکردن و ئازایەتییەکانی سوارۆی تێدا نییە. دوکتۆر سیرووسی شەمیسا لە کتێبی جۆرەکانی ئەدەبدا ئاوا پێناسەی حەماسە دەکا: حەماسە گێڕانەوەی سەربردەکانی پێش مێژووە. ڕاپۆرتێکە لە ڕەوش و بارودۆخی ڕۆژگارانی زۆر لەوە پێش و تێیدا باسی ئەو شەڕانە دەکا کە لە پێناوی سەربەخۆیی و دەرپەڕاندنی دوژمن لە نیشتیمان یان تێک شکاندنی دوژمنان یان هەر نەبێ لە پێناوی بەدەستهێنانی ناو و ناوبانگ و سەروەت و ساماندا دەکرێن.

لەو بەیتەدا دیار نییە سوارۆ لە پێناوی چیدا دەچێتە شەڕێ. چونکە سوارۆ دەچێتە شەڕێک لە کاولە لەحسایە. دوکتۆر محەممەد موعین لە بەرگی پێنجەمی "قامووسی موعین"دا ئاوا باسی لەحسا دەکات: احسا، الاحسا، لحسا: ناوچەیەکە لە ڕۆژئاوای کەنداوی فارس و کەوتووەتە ڕۆژهەڵاتی شێوە دوورگەی عەرەبستان. زەوی و زارەکەی لمە. بەڵام چونکە ئاوێکی باشی هەیە، گەنم و جۆ و هەرزن و میوەی لێ ڕەعەمەل دێ و خورماکەشی بەناوبانگە و نزیک بە ٣٥٠٠ کەسیشی دانیشتوو هەیە.

بەندەری ئەحسا ناوەندی بازرگانییە و لە کۆندا پێیان گوتووە "هجر". شێخ ئەحمەد ئەحسایی پێشەوای شێخییەکان لەو ناوچەیە لەدایک بووە. بەو پێیە شەڕگەکەی سوارۆ لە دەرەوەی کوردستان بووە. تا ئێستا هیچ سەرچاوەیەکی مێژوویی‌ش لە گۆڕێ نییە کە کورد، لە پێناوی دەسەڵاتێکی خۆماڵی‌دا شەڕی بردبێتە دەرەوەی سنوورەکانی خۆی. بەڵام لە مێژوودا زۆر جاران هەبووە سوارچاکی لەشکرێک و تەنانەت فەرماندەی لەشکرەکانیش کورد بوون و چوونەتە شەڕێک کە هیچ پەیوەندییەکی بە کوردەوە نەبووە، بەڵکو شەڕێکی ئایینی بووە و لە پێناوی ئایین و هەستی ئایینی‌دا بووە. نموونەش شەڕەکانی سەلاحەدینی ئەیووبی و دواتر پاڵەوانێتییەکانی "ساروبیرە" لە شەڕی نێوان عوسمانی و سەفەوییەکان لە شەڕەکەی چاڵدێران‌دا. سەلاحەدین زۆر ناسراوە و باسی ناکەین بەڵام بۆ ڕوونکردنەوەی باسەکەمان بە کورتی ئاوڕێک لە ساروبیرە دەدەینەوە. حوسێن مەدەنی لە کتێبی "کوردستان و ستراتیژیی دەوڵەتان"دا ئاوا باسی ساروبیرە دەکا: یەکێک لە فەرماندە سەربازییەکانی شا ئیسماعیلی سەفەوی ناوی ساروبیرە بوو کە یەکێک بوو لە پیاوە خانەدانەکانی ناوچەی بانە و بە دووهەزار شەڕکەری خۆیەوە لە بەرەی شەڕدا جوامێری و پاڵەوانێتی و ئازیەتیی نواند، بەڵام دواتر پارچە تۆپێکی بەر کەوت و کوژرا.

دیارە ساروبیرەمان وەک نموونەیەک هێنایەوە لەو پیاوە شەڕکەرە بەدەستوبردانەی کەواسوورەی پێش لەشکری بێگانەکان بوون و شەڕەکەیان هیچ لە پێناوی خاک و نیشتیمان و نەتەوەکەی خۆیاندا نەبووە. ئەگینا شەڕگەکەی ساروبیرە، واتە شەڕگەی سەفەوی و عوسمانییەکان هەر کوردستان بووە و ماڵوێرانی و کاولکارییەکانی شەڕی نێوان ئەو دوو دەسەڵاتە ئایینییە و بەشمەینەتی و لێقەومانەکان هەر بۆ کورد بووە و دەستکەوتەکانیشی بۆ داگیرکەرەکان.

بەڵام ناوی سوارۆی ئێمە و شەڕگەکەی دیار نییە و ئەوەش ئێزنمان نادا لەوە زیاتر باسی ئەو لایەنەی بکەین.

لایەنی تراژێدی

د. سیرووس شەمیسا لە کتێبی جۆرەکانی ئەدەبدا ئاوا پێناسەی تراژێدی دەکا: تراژێدی نواندن و پێشاندانی کردەوەگەلێکی گرینگ و جیددییە کە لە سەر یەک بە زیان و زەرەری پاڵەوانی سەرەکی تەواو دەبێ و هەوێنی چیرۆکەکە، بە مەرگەساتی پاڵەوانەکە کۆتایی دێ.

هەر ئەو دەڵێ: لە ڕۆژئاوا، هەتا کۆتاییەکانی سەدەی حەڤدەهەمیش زۆربەی مەرگەسات یان تراژێدیاکان بە شێعر دەنووسرانەوە و ئەو پاڵەوانەی تووشی چارەڕەشی و مەرگەساتەکەش دەبوو لە چینی سەرووی کۆمەڵگە بوو.

بەپێی ئەو پێناسانە، پاڵەوانەکەی بەیتی سوارۆ، کە دواجار تووشی مەرگەسات دەبێ و بەسەرهاتەکەی لە زمانی گێڕەرەوەی بەیتەکەوە بە ئێمە گەیشتووە، چارەنووسێکی تراژێدی و خەفەتبارانەی هەبووە. سەیر ئەوەیە بەر لەوەی سوار بگاتە شەڕگە و هەر لە سەرەتای وەرێکەوتنەکەیدا، گراوییەکەی لەگەڵ ئەوەدا کە بۆی دەپاڕێتەوە "بەدوور بێ لە تیری ئەجەلێ"، دووعاشی لێ دەکا و دەڵێ:

ئەوە کیژ دەرێ سوار ئەگە دەچیە وان سەفەرێ
ئەوەت وەسیەت بێ لە سەر دەستی من
پەرەوە لە چۆمی عوودێ لە دەریای عومانێ
ئەسپێکەخۆت باژوێ لە کەناری دەسواران
بریا سوار ئەمن خەبەری تۆم بۆ هاتبا کوژرابای
ئەوە درابایە بەر وەدای شیر و خەنجەر و قەناران
نەوەک ئەتۆ هەڵاتبای و سەرێ کەحێلێ خۆت وەرگێڕابا
لە بەر هەزار و پێنج سەد سواران
چونکە ئەمنت خەجاڵەت دەکرد
لە کن شەدە شل و شلومل و چاوبەکل و ناسک و نازداران
شەرت بێ هەتا سەری مانگێ مانگ نوێ دەبێتەوە
ئەمن نەدەمێ یا لێت قەردێ دەکەم ماچ دمی دە زەرد هەناران

وەک بڵێی، سوارۆ لە شەڕێ سەرناکەوێ و دووعای گراوییەکەی قەبووڵ دەبێ و ئەو سەرەی بردوویەتی نایەێنێتەوە. لەگەڵ هەموو ئەوانەش‌دا، لایەنی خەمباری و شینگێڕی و لاواندنەوەی بەیتەکە خەستترین لایەنێتی.

وەک باس کرا، بەیتەکان سەربردە و لە ڕاستی‌دا گێڕانەوەی بەشێک لە بەشمەینەتییەکانی ژیانی ڕابردووی گەلەکەمانن. ئەوانەی تۆزێک شارەزاییان لە ڕابردووی نەتەوەی کورد هەبێ، باش دەزانێ ئەوا گەلە و نیشتیمانەکەی بەردەوام لەبەردەم شاڵاو و پەلاماری داگیرکەراندا بوون و ئەگەر بۆ زۆر دووریش نەگەڕێینەوە، لانیکەم هەر لەسەردەمی دەسەڵاتی عوسمانییە سوننە مەزهەبەکان و سەفەوییە شیعە مەزهەبەکاندا گەلێک کارەساتی دڵتەزێن بەسەر کورد هاتوون. بە تایبەتی کاتێ ئەو دوو دەسەڵاتە نەیارە پەلاماری یەکتریان دەدا، هەموو جارێ شەڕگە و شوێنی تێکهەڵچوونەکانیان هەر کوردستان بووە. جگە لەوەش ئاوڕدانەوەیەک لە کارەساتە دڵتەزێنەکەی قەڵای دمدم و وێرانکردن و کوشتارە بەکۆمەڵەکەی باشووری گۆلی وەرمێ لەسەردەمی شا عەباسی سەفەویدا و دوورخستنەوە (نەفیکردنی)ی بەردەوامی هۆز و عەشیرەتە کوردەکان لە زێد و نیشتیمانەکەیانەوە بۆ دوورە وڵاتان، هەموو بەڵگەن لەسەر ژیانی کارەساتبار و پڕ لەخەمی ئەو گەلە کە هێشتاش شوێنەوارەکانیان بەسەرمانەوە ماونەتەوە و ئێستاش بوونی هەمەوەندەکان لە لیبی و بوونی زیاتر لە یەک میلیۆن کورد لە پارێزگای خۆراسان لە ڕۆژهەڵاتی ئێران کە لە کتێبی "کۆچی مێژوویی کوردەکان بۆ خۆراسان"ی (کەلیموڵڵای تەوحیدی)دا بەتێر و تەسەلی هاتووە، هەمووی بەڵگەی حاشاهەڵنەگرن. ئیتر باسی کوردقڕانەکانی سەردەمی ئەتاتۆرک لە تورکیا و ڕۆژهەڵاتی کوردستانی دەیەی هەشتاکان و کارەساتەکەی هەڵەبجە و ئەنفالی باشووری کوردستان هەر ناکەم.

ئەحمەد بەحری لە کتێبی گەنجی سەربەمۆردا لەو بارەیەوە دەڵێ: سەرجەم دەتوانین بڵێین ژیانی ڕابردووی کوردەواری وەک تراژێدی دەچێ. هەربۆیە زۆربەی بەیتەکان تراژێدیکن. گوێ بۆ هەر بەیتێک هەڵدەخەین، بارستایی ژیانێکی پڕ دەرد و مەینەت بە تەواوی هێزەوە هەست پێ دەکەین و کۆنەبرینمان وەسۆ دێنەوە.

ئەوەی بەحری باسی دەکا، ئەو بەشە لە کارەساتە دڵتەزێنەکانی ڕابردوون کە بوونەتە هەوێنی بەیتەکان. هەر وەک چۆن کارەساتە دڵتەزێنەکانی مێژووی هاوچەرخی کوردستان بوونەتە هەوێنی سەدان شیعر و چیرۆک و گۆرانی و سروود.

***

١) مەتاڵ کەرکەدەنێ: ئەو قەڵغانەی شەڕکەران بۆ گێڕانەوەی شیر و تیر بەدەستیانەوەیە. جاری وابووە مەتاڵەکە لە شێوەی سەری شێر یان جانەوەرێکی دیکە بووە کە لێرەدا دیارە مەتاڵی سوارۆ لە شێوەی سەلکی کەرکەدەن بووە.

٢) وەبن دەدا: وەبندانی برین، تەشەناکردنی برین لە ژێرەوە بەبێ ئەوەی لەسەرەوە ئاسەوارێکی ئەوتۆی لێ دیار بێ، لە بنەوە تەشەنە دەکات.

KURDISTAN

The Organ of Kurdistan Democratic Party-Iran

NO:798 21 May 2021

ماڵپەڕی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستان، ڕۆژنامەی «کوردستان» لە تۆڕی جیهانیی ئینتێرنێتدا:

www.kurdistanukurd.com
info@kurdistanukurd.com
www.kurdch.tv: Yahsat 1A @ 52.5° East MHz 11958
polarization: Vertical -27500 FEc : 7/8
Radiodk59@gmail.com

ئیمەیل و تەلەفوونی ڕۆژنامەی کوردستان:
info@kurdistanukurd.com
+9647501771202
ئیمەیل و تەلەفوونی تەشکیلاتی نهێنی:
Tashkilat.kdp92@gmail.com
+9647508483312

بەر لە ماڵاوایی

بناژۆخوازیی ئیسلامی و داهاتووی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست

وریا ڕەحمانی

بیژەن جەزەنی لە ڕوخسارە دیارەکانی چریکی فیدایی، لە وتارێکدا کە ساڵی ١٣٥٢ لە زینداندا نووسیویەتی، دەڵێ: وڵاتی ئێران حکوومەتێک بە ئاخوندی شیعە قەرزدارە.

جەزەنی لەم وتارەدا باس لە دەور و کاریگەریی گرینگ و مێژوویی مەزهەب و ئاخوندی شیعە لە جومگە جۆراوجۆرەکانی کۆمەڵگەی ئێران بەتایبەت ڕەوتی سیاسیی وڵاتدا ئەویش لە دوای سەفەوییەوە دەکا. ناوبراو دەڵێ ئەو دەورە شوێندانەر و کاریگەرییە بەرفراوانە لە درێژەی مێژووی سیاسی و کۆمەڵایەتیی ئێراندا بەردەوام ڕوو لە گەشە بووە و ناکرێ تا سەر هەر بەم جۆرە بمێنێتەوە، بەڵکوو دواجار لە وێستگەیەکی مێژوویی‌دا ئیتر خۆی مەیدانداری دەکا و ڕکێفی بەڕێوەبەرایەتیی وڵات دەگرێتە دەست. تەنیا دوای ٥ ساڵ لە نووسینەکەی ناوبراو پێشبینییەکەی وەدی هات و ئاخوندی شیعە دەسەڵاتی سیاسیی ئێرانی بەدەستەوە گرت.

ڕۆحی بۆچوونەکەی جەزەنی لەوەدا خۆی دەنوێنێ کە لە پرۆسەی ڕەوتی سیاسی و کۆمەڵایەتیی وڵاتاندا کاتێک کە ئیدیۆلۆژییەکی تایبەت دەستی باڵا دەگرێ و لەسەر بابەت و جومگە جۆراوجۆرەکانی وڵاتدا شوێندانەر دەبێ، ئیتر تا سەر بە پەراوێزنشینی ڕازی نابێ و لە شوێنێک بەولاوە لە پێگەی بەدەستەوە گرتنی دەسەڵاتدا دەردەکەوێ. وێدەچێ کە ئەم بۆچوونە نەک هەر تەنیا بۆ وڵاتێکی وەک ئێران، بەڵکوو بۆ هەموو وڵاتانی دیکەی هاوشێوەش هەر وا بێ.

کۆمەڵگەی ڕۆژئاوایی دەمێکە لەم قۆناغە تێپەڕیوە و کاریگەریی دەسەڵاتی ئاینیی، کاتی خۆی، بە هەموو وجوودەوە هەست پێ کردووە. بۆیە زۆر سەختە تازە جارێکی دی بۆ ئەو قۆناغ و سەردەمە بگەڕێتەوە و ئێستا تەنیا وەک گوزارێکی مێژوویی دەیخوێنێتەوە. کەچی هەنووکە ڕووی کێشەکە لە وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستە کە ڕۆژ بە ڕۆژ بیری فێندەمێنتالیزمی ئیسلامی تێیدا پەرە دەستێنێ. بەداخەوە کۆمەڵگە دواکەوتووەکان تا خۆیان شتێکیان بەسەر نەیەت هەستی پێ ناکەن و کەمتر هەوڵ دەدەن لە ئەزموونی کۆمەڵگەی جیهانی لەپێناو بەرژەوەندیی خۆیان کەڵک وەرگرن.

پەرەی بەردەوام و ڕوو لە گەشەی بناژۆخوازیی ئیسلامی لە ناوچەی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست بە چەشنێکە کە بۆ هەموو کون و کەلەبەرەکانی ژیانی کۆمەڵایەتی بە هەموو ڕەهەندەکانی خۆیەوە شۆڕ بۆتەوە و، ئەگەر مشووری ژیرانەی لێ نەخورێ بەدوور نییە کە دواجار هەر ئەوەی لێ بکەوێتەوە کە لە وڵاتی ئێراندا دیتمان.

خەڵکی ئەو ناوچەیە بەگشتی دوو جۆر لە دەسەڵات لە پێناسەیەکی گشتی‌دا دەناسن؛ ئیسلامی و عیلمانی. زۆربەی حکوومەتە عیلمانییەکانیش لە یەک سەدەی ڕابردوودا یا وەک بەعسی عێراق و سووریە چەپی سۆسیالیستی، یا وەک میسر و لیبی و یەمەن میلیتاری بوون و بەگشتی لەڕێی کودەتایەکی سەربازییەوە بە دەسەڵات گەیشتبوون. خاڵی هاوبەشی هەمووشیان دیکتاتۆڕی و ئیدیۆلۆژیکبوونیانە کە ڕێک لێرەدا لەگەڵ ئیسلامی سیاسی و دەسەڵاتی ئایینی‌دا یەک دەگرنەوە. کەچی ئەو حەقیقەتە بەهۆی ئەزموون‌نەکردنیان بەلای بەشی زۆری خەڵکی ئەو کۆمەڵگەیانەوە شاراوەیە و نایبینن.

لە ئێستادا زێدەپەرەسەندن و بەردەوامیی بیری بناژۆخوازیی ئیسلامی لە زۆر لە وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست لە حاڵێکدایە کە خەڵکی ئەم وڵاتانە بارودۆخی خەڵکی ئێران و ئەفغانستان نابینن تا بزانن لەژێر ڕکێفی دەسەڵاتی ئیسلامیی ئەو وڵاتانەوە چ بەڵایەکیان بەسەر هاتووە! بۆیە ئەو پەرە هەمەلایەنەیەی فێندەمێنتالیزمی ئیسلامی کە لە ئێستای ناوچەکەدا دەبینرێ ئەگەر بە شێوەیەکی گونجاو پێشی پێ نەگیرێ، دواجار لە چوارچێوەی پڕۆژەی ئیسلامی سیاسی‌دا بەرەو بەدەسەڵات گەیشتنی کۆمەڵێک حیزبی ئیسلامی دەکێشرێ کە ڕەنگە کاریگەریی خەسارەکانی چەندین نەوەی یەک لە دوای یەک لەوا کۆمەڵگەیانەدا بگرێتەوە.

بەداخەوە بەشی زۆری حکومەتەکانی ئەو ناوچەیە لە پێگەی بەرپرسایەتی بەرانبەر بە خەڵک و داهاتوودا ناجوڵێنەوە. هەر بۆیەش پشکی سەرەکیی قورسایی ئەو ئەرکە دەکەوێتە سەر شانی ڕووناکبیران و ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی کە ئایین بۆ پێگە حەقیقییەکەی خۆی بگەڕێننەوە و لە بەستێنی کۆمەڵگەوە بەرەو بەستێنێکی کەسی ڕێنوێنیی بکەن.

گەشتێک لە ئاربابای بانەوە بۆ باواجیی کۆیە

” گەشتێک لە ئاربابای بانەوە بۆ باواجیی کۆیە“ بەشێک لە بەسەرهاتەکانی ژیانی سیاسی و کۆمەڵایەتی تێکۆشەری دێرینی کورد، کاک هاشم کەریمی‌یە.

کاک هاشم کەریمی، ئەندامی پێشووی دەفتەری سیاسیی حیزبی دێموکرات هەموو تەمەنی ٨٢ ساڵەی، لە خەبات بۆ ڕزگاری نەتەوەکەی لەژێر چنگی داگیرکاری و تێکۆشان بۆ لەنێوبردنی چەوسانەوەی چینایەتی و گەیشتنی هەژارەکانی وڵاتەکەی بۆ گەیشتن بە ژیانێکی باش و سەردەمیانە، بەبێ هیچ چاوەڕوانییەک لە ژیانی شەخسی خۆیدا تێپەڕ کردووە.

نووسەر لە پێشەکیی ئەم کتێبەدا باس لەوە دەکا کە نووسینەکەی تەنیا بیرەوەریی شەخسییە و بە مێژووی حیزبی دانانێ، بەڵام وەک بۆخۆی دەڵێ لەبەر چالاکیی سیاسیی دەیان ساڵەی و لە سۆنگەی بەرپرسایەتییەکانی لە حیزبی دێموکرات‌دا بەشێکی زۆر لەو بیرەوەرییانە دەچنە خانەی مێژووی بزووتنەوەی کورد و حیزبی دێموکراتەوە.

کاک هاشم کەریمی ساڵی ١٣١٧ی هەتاوی لە شاری بانە لەدایک بووە. خوێندنی ناوەندی لە بانە تەواو کردووە و دوای تەواوکردنی دەورەی خوێندنی مامۆستایەتی لە بانە دەبێتە مامۆستای قوتابخانە. لە مێرمنداڵیدا و دوای ڕووداوەکانی ساڵی ١٣٣٢ و دواتر بە شێوەیەک هاوکاری لەگەڵ ئەندامانی حیزبی دێموکرات دەرگای کاری سیاسی بەڕوودا دەکرێتەوە. بەهۆی ئەو چالاکییە سیاسییەکانی لە لایەن ساواکەوە، سەرەتا بەرەو گوندی چەمپاراو لە بانە و دواتریش بۆ شاری نەهاوەند دوور خراوەتەوە. کاک هاشم دواتر بۆ درێژەدانی خوێندن چووەتە تاران و ساڵی ١٣٥٠ لە زانستگەی تاران لیسانسی زانستە سیاسییەکان وەرگرتووە و دواتر لە سۆنگەی چالاکییە سیاسییەکانی پەڕیوەی باشووری کوردستان بووە.

کاک هاشم ساڵی ١٣٥٢لە کونگرەی سێهەمی حیزبدا بە ئەندامی کومیتەی ناوەندی هەڵبژێردراوە و چەند مانگ پێش شۆڕشی گەلانی ئێران لەدژی ڕێژیمی پاشایەتی بە نهێنی گەڕایەوە سنە. لە دوای کونگرەی شەشەمی حیزب بووەتە ئەندامی دەفتەری سیاسی حیزب و هەتا ساڵی ١٣٧٥ وەک ئەرکی پێشمەرگانەی لەو ئاستە لە ڕێبەریدا ماوەتەوە، دواتر چووەتە وڵاتی بریتانیا و ئێستا لەوێ دەژی.

سنە و سلێمانی دەبنە دەستەخوشک

شوورای شاری سنە ڕایگەیاندووە کە بەپێی پەسندکرانی بڕیارێک دوو شاری سنە و سلێمانی لە باشوور و ڕۆژهەڵاتی کوردستان دەبنە دەستەخوشک.

حیشمەتوڵڵا سەیدی، سەرۆکی شارەوانیی شاری سنە دەڵێ بەپێی ئەم بڕیارە سنە وەکو شاری داهێنەر لە بواری مۆسیقی و سلێمانیش وەکو شاری داهێنەر لە بواری ئەدەبیات وەکوو دەستەخوشک دەناسێندرێن.

ئەو کاربەدەستەی شارەوانیی شاری سنە دەڵێ سنە و سلێمانی لە ڕووی مێژوویی، کولتووری و کۆمەڵایەتییەوە خاڵی هاوبەشی زۆریان هەیە و دەیانەوێ تواناکانی هەردوو شارەکە بەکار بێنن بۆ پەرەپێدانی پێوەندییە کولتووری، کۆمەڵایەتی، ئابووری و گەشتیارییەکانی نێوانیان. هەروەها لەو دەرفەتی دوو لایەنەیە بۆ پڕۆژەکانی وەبەرهێنانیش کەڵک وەرگرن. ئەو گوتی جگە لە هاوبەشیی فەرهەنگی و کۆمەڵایەتی ئەو دوو شارە لە دوو ساڵ لەوە پێشەوە لە لایەن یۆنێسکۆوە چوونە ڕیزی شارە خولقێنەرەکانی جیهانەوە.

سەرۆکی شارەوانیی سنە دەڵێ، لەو بارەیەوە قسەیان لەگەڵ بەرپرسانی شاری سلێمانیش کردووە و دانوستانی زیاتریان لەگەڵدا دەکەن بۆ ڕاگەیاندنی دەستەخوشکیی دوو شارەکە بەشێوەی فەرمی.

«نانی پیرۆز» دوو خەڵاتی فێستیڤاڵی فیلمی «ترێنتۆ»ی ئیتالیای بردەوە

بەڵگەفیلمی "نانی پیرۆز" (Holy Bread) دوایین بەرهەمی سینەماکاری کۆچکردووی کورد "ڕەحیم زەبیحی" و لە بەرهەمهێنانی سینەماکاری ناوداری کورد "توورەج ئەسڵانی" لە نوێترین بەشداری نێودەوڵەتی خۆیدا لە بەشی پێشبڕکێی سەرەکی شەست و نۆیەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی "Trento" لە وڵاتی ئیتاڵیا پێشان درا.

نانی پیرۆز توانیی دوو خەڵاتی گەورە و گرینگی ئەم ڕووداوە پڕبایەخە سینەماییە و کۆنترین فێستیڤاڵی ئەورووپا بە نێوەرۆکی فەرهەنگی شاخ، سروشت و ڕووداوی سەرنجڕاکێش بباتەوە. خەڵاتەکان بریتی بوون لە خەڵاتی زێڕینی 3 هەزار یۆرۆیی باشترین فیلم لە پەیوەندیی لەگەڵ کوێستاندا Golden Gentian واتە "ژیان لە کوێستان و خەڵکی لە کوێستان" و هەروەها خەڵاتی 500 یۆرۆیی لە لایەن ئەنجومەنی ئاشتی و مافی مرۆڤی پارێزگای ترێنتۆی پێ بەخشرا.

"نانی پیرۆز" بۆ دەستخستنی ئەم سەرکەوتنە لەگەڵ 13 فیلم لە وڵاتانی جۆراوجۆری جیهان، لەوانە: فەڕانسە، مەغریب، سوئیس ئیتاڵیا، ئۆڕۆگۆئە، ئاڵمان ئیسپانیا، ئۆکڕاین، ئۆتریش، ئەمریکا، لەهێستان، بولغارستان، گرینلەند، چین و بێلژیک لە ڕکەبەریدا بوو.

خولێکی ڕێنووسی کوردی لە جوانڕۆ کۆتایی پێ هات

خولێکی ڕێنووسی کوردی لە شاری جوانڕۆ کۆتایی پێ هات.

ئەم خولە فەرهەنگییە کە ڕۆژی دووشەممە، ١٩ی بانەمەڕ ڕێوڕەسمی کۆتاییەکەی ڕاگەیەندرا، لەلایەن ناوەندی فەرهەنگی و فێرکاریی بەیان بەڕێوە چووە و مانگ و نیوێکی خایاندووە و وانەبێژەکەی «سروە موورادی» بووە.

لقی ناوەندی بەیان لە جوانڕۆ لە ڕێبەندانی ١٣٩٧ی هەتاوییەوە دامەزراوە و هەتا ئێستا چەند خولی فێرکاریی ڕێنووسی کوردیی لەو شارە بەڕێوە بردووە. شایانی گوتنە کە ناوەندی فەرهەنگی و فێرکاریی بەیان بۆخۆی ساڵی ١٣٩٦ لە شاری بۆکان دامەزراوە و لە زۆربەی شارەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان و چەندین گەورەگوند و ئاواییش نوێنەرایەتیی هەیە.